

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**HAYVAN HAKLARI KAPSAMINDA KENTSEL
ALANLARDA SOKAK KÖPEKLERİ OLGUSU
İZMİR – NEVŞEHİR İLLERİ ÖRNEKLERİ**

Kıvanç DEMİRCİ

**Danışman
Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN**

İZMİR - 2017

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Hayvan Hakları Kapsamında Kentsel Alanlarda Sokak Köpekleri Olgusu, İzmir – Nevşehir İlleri Örnekleri” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu doğrularım.

Tarih

..../..../2017

Kıvanç DEMİRCİ

İmza

XXXXXX

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Hayvan Hakları Kapsamında Kentsel Alanlarda Sokak Köpekleri Olgusu

İzmir – Nevşehir İlleri Örnekleri

Kıvanç DEMİRCİ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Sokak hayvanları sayısının kentsel alanlarda giderek artmasından dolayı bu durumdan karşılıklı olarak zarar gören insan ve hayvanların zararlarının önlenmesi amacıyla gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde çeşitli mevzuat hükümleri yürürlüğe konulmuştur. Bu noktadan hareketle 15 Ekim 1978 tarihinde ilan edilen Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi hayvan haklarına genel bir bakış açısı getirmesi insan ve hayvanların birbirlerinden gördükleri karşılıklı zararların önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu beyanname ile bağlantılı uluslararası düzeyde ve ülkelerin kendi egemenlik sınırları içerisinde yürürlüğe giren ulusal mevzuat hükümleri ve bu hükümlerin uygulanmasının incelenmesi araştırma için önemli bir noktayı oluşturmaktadır.

Geçmişten günümüze Türkiye’de hayvan haklarıyla ilgili önemli gelişmeler kaydedilmiştir. 2004 yılında yürürlüğe giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu bu gelişmelerin somut bir çıktısı olup ayrıca merkezi yönetim ve yerel yönetimlere belirli sorumluluklar yüklediğinden dolayı bu araştırmanın mantıksal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de hayvanları koruma mevzuatının uygulanışı ve sorunların çözümünde merkezi yönetim, yerel yönetimler, hemşehriler ve sivil toplum örgütlerinin duyarlılığının yanında birbirleri ile olan işbirliği de oldukça önemlidir.

Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile bağlantılı mevzuat hükümlerine dayanılarak İzmir ve Nevşehir ille-

rinde mekânsal analizler ışığında sorun tespiti ve bu tespit edilen sorun alanlarına ilişkin çözüm önerileri geliştirmek büyük önem taşımaktadır. Sokak köpeklerinin ortaya çıkışının kök nedenleri kamu yönetiminin temel ilkeleri içerisinde planlamacılıktan kontrole kadar olan süreç içerisinde incelenmesi sorunların daha belirgin bir şekilde tespit edilmesini sağlayacaktır.

Araştırmanın yöntemi genel olarak literatür taraması, insan ve hayvanların karşılıklı olarak etkileşimde bulunduğu durumlarda ise basın araştırmalarına dayanacaktır. Ayrıca İzmir ve Nevşehir illerinde yaşayan 18 yaş üstü bireylerle yapılacak anket görüşmesine, İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Nevşehir Belediyesi ile gerçekleştirilecek mülakat değerlendirmesine dayanacaktır. Tüm bu değerlendirmeler alanında uzman öğretim üyeleri ile belediye bünyesinde çalışan kamu görevlileriyle yapılan görüşmelerle desteklenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi, Hayvanları Koruma Kanunu, Sokak Köpekleri, Merkezi Yönetim, Yerel Yönetimler.

ABSTRACT
Master's Thesis
Stray Dogs Fact in Urban Areas Within Animal Rights:
İzmir – Nevşehir Cases
Kıvanç DEMİRCİ

Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of Public Administration
Public Administration Program

As the number of street animals is increasing in urban areas, various legislative provisions have been entered into force an both in international and national level in order to prevent harm to people and animals which are mutually damaged. The Universal Declaration of Animal Rights, announced on October 15, 1978, is of great importance for bringing an overview of animal rights. In connection with this declaration, the provisions of the national legislation, both in the international level and within the sovereignty of the countries, constitute an important point for research.

From past to present day, important developments in animal rights have been recorded in Turkey. The Law on the Protection of Animals numbered 5199, which was enacted in 2004, has become an important key element in this point. In this context, in addition to the sensitivity of central government, local governments, citizens and non-governmental organizations to the implementation of animal protection legislation in Turkey and the solution of problems, cooperation with each other is also very important.

Based on the provisions of in legislation related to the Universal Declaration of Animal Rights and Law on the Protection of Animals No. 5199, it is very important to identify the problems in the light of spatial analyzes in both provinces and to propose solutions for these identified problem areas. The root causes

of the emergence of stray dogs will enable the problem to be more clearly identified in the process of planning, from planning to control, within the basic principles of public administration.

The method of research will generally be based on literature searches, and on media research where humans and animals interact with each other. In addition, it will be based on the questionnaire interview to be made to individuals over 18 who live in İzmir and Nevşehir province areas, the interview evaluation with İzmir Metropolitan Municipality and Nevşehir Municipality. All these evaluations will be supported by interviews with expert faculty members and public officials working in the municipality.

Keywords: The Universal Declaration of Animal Rights, The Law on The Protection of Animals, Stray Dogs, Central Government, Local Governments.

**HAYVAN HAKLARI KAPSAMINDA KENTSEL ALANLARDA SOKAK
KÖPEKLERİ OLGUSU İZMİR – NEVŞEHİR İLLERİ ÖRNEKLERİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xx
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HAK VE HAYVAN HAKLARI KAVRAMLARI

1.1. HAYVAN HAKLARI DÜŞÜNCESİNİN KÖKENLERİ	5
1.1.1. Varlık Hakkı Ve Derin Ekoloji	5
1.1.2. Hayvan Hakları Ve Korumacı Felsefe	8
1.2. HAK VE HUKUK KAVRAMLARINA HUKUKİ YAKLAŞIM	15
1.2.1. Hak Ve Hukuk Kavramları	15
1.2.2. Hayvan Hakkı Ve Hayvanın Yaşam Kalitesi Kavramları	19
1.3. GÜNÜMÜZ TOPLUMLARINDA HAYVAN HAKLARI KAVRAMI	23
1.4. SOKAK HAYVANLARI VE KORUMACI YAKLAŞIM	24

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE DE HAYVAN HAKLARI MEVZUATI VE
UYGULAMALARI

2.1. AVRUPA'DA HAYVAN HAKLARI MEVZUATI	27
2.1.1. Roma Anlaşması (01.01.1958)	28
2.1.2. Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (20.02.1971) Ve 103 Numaralı Ek Protokol (12.04.1982)	29
2.1.3. Hayvanların Kesimden Önce Bayıltılması Hakkındaki Avrupa Birliği Direktifi (18.11.1974)	30
2.1.4. Cıtes Sözleşmesi (01.07.1975)	31
2.1.5. Tarım Amaçlı Kullanılan Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (10.03.1976)	32
2.1.6. Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi (15.10.1978)	33
2.1.7. Deney Ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi (05.09.1986)	36
2.1.8. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi (01.05.1992)	38
2.1.9. Maastricht (01.11.1993) Ve Amsterdam Anlaşmaları (01.05.1999)	40
2.1.10. Avrupa Birliği Anayasa Taslağı	41
2.1.11. Diğer Özel Anlaşma Ve Direktifler	42
2.2. SEÇİLMİŞ AVRUPA ÜLKELERİNDE SOKAK HAYVANLARININ YAŞAM KALİTESİ	44
2.2.1. Slovenya	44
2.2.2. Çek Cumhuriyeti	45
2.2.3. İsveç	46
2.2.4. Birleşik Krallık	47
2.2.5. Almanya	48
2.3. TÜRKİYE'DE HAYVAN REFAHI MEVZUATI VE UYGULAMALARI	49
2.3.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (09.11.1982)	50
2.3.2. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Anlaşma Ve Sözleşmeler	50
2.3.3. Türk Ceza Kanunu (12.10.2004)	51
2.3.4. Hayvanları Koruma Kanunu (24.06.2004)	53

2.3.4.1. Genel Hükümler	53
2.3.4.2. Hayvanların Sahiplenilmesi, Bakımı Ve Korunması	55
2.3.4.3. Hayvanlara Cerrahi Ve Yasak Müdahaleler	56
2.3.4.4. Yerel Hayvan Koruma Kurullarının Teşkilât Yapısı, Görev Ve Sorumlulukları	57
2.3.4.5. Hayvanların Kesimi, Öldürülmesi Ve Yasakları	58
2.3.4.6. Cezai Hükümler	59
2.3.5. Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği (12.05.2006)	61
2.3.6. Çevre Kanunu (11.08.1983) Ve Milli Parklar Kanunu (09.08.1983)	62
2.3.7. Hayvanların Yaşam Kalitesi İle İlişkilendirilebilecek Diğer Mevzuat Hükümleri	63
2.3.7.1. Köy Kanunu (07.04.1924)	63
2.3.7.2. Su Ürünleri Kanunu (04.04.1971)	64
2.3.7.3. Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda Ve Yem Kanunu (11.06.2010)	65
2.3.7.4. Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu (09.01.1961)	65
2.3.7.5. İcra Ve İflas Kanunu (19.06.1932)	66
2.4. TÜRKİYE’DE HAYVANLARI KORUMA MEVZUATININ MERKEZİ YÖNETİM VE YEREL YÖNETİMLERE GETİRDİĞİ YAPTIRIMLAR	66
2.4.1. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun Getirdiği Yaptırımlar	66
2.4.2. Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği’nin Getirdiği Yaptırımlar	69
2.5. Türkiye’de 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununun Hukuki Yapısına Yönelik Eleştiriler	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYVAN HAKLARI VE ULUSLARARASI YAKLAŞIM

3.1. ULUSLARARASI ALANDA SOKAK HAYVANLARI KORUMA KONUSUNDA FAALİYET GÖSTEREN SEÇİLMİŞ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	73
3.1.1. Ifaw (Uluslararası Hayvan Sağlığı Fonu) (1961)	73
3.1.2. Alf (Hayvan Özgürlüğü Vakfı) (1976)	75
3.1.3. Peta (Hayvanlara Etik Muamele İçin Mücadele Edenler Derneği) (1980)	76
3.1.4. Wap (Dünya Hayvanlarının Korunması) (1981)	78
3.2. TÜRKİYE GENELİNDE SOKAK HAYVANLARINI KORUMA KONUSUNDA FAALİYET GÖSTEREN SEÇİLMİŞ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE FAALİYETLERİ	79
3.2.1. Haykod (Hayvanları Koruma Derneği) (1955)	79
3.2.2. Dohayko (Doğayı Ve Hayvanları Koruma Derneği) (1995)	80
3.2.3. Shkd (Sahipsiz Hayvanları Koruma Derneği) (1998)	81
3.2.4. Haytap (Hayvan Hakları Federasyonu) (2008)	82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KENTSEL ALANLARDA SOKAK KÖPEKLERİ OLGUSU

İZMİR – NEVŞEHİR İLİ ÖRNEKLERİ

4.1. SAĞLIKLI KENT VE SOKAK HAYVANLARI	84
4.2. MÜLAKAT ÇIKTILARI	87
4.3. ANKET ÇIKTILARI	91
4.3.1. Ortak Bulgular	93
4.3.2. İzmir Ve Nevşehir İlleri İçin Anket Sonuçlarına Göre Karşılaştırmalı Tabloların Analizi	104
4.3.3. Öğrenim Düzeyleri İçin Anket Sonuçlarına Göre Karşılaştırmalı Tabloların Analizi	115

4.3.4. Cinsiyetler İçin Anket Sonuçlarına Göre Karşılaştırmalı Tabloların Analizi	127
SONUÇ VE ÖNERİLER	139
KAYNAKÇA	142
EKLER	

KISALTMALAR

- % : Sıklık
n : Örneklem/gruptaki örneklem sayısı
p : Anlamlılık düzeyi
 X^2 : Ki-kare dağılımı

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	s. 93
Tablo 2: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?”	s. 94
Tablo 3: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?”	s. 94
Tablo 4: “Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?”	s. 95
Tablo 5: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?”	s. 96
Tablo 6: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?”	s. 97
Tablo 7: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?”	s. 98
Tablo 8: “Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?”	s. 99
Tablo 9: “Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?”	s. 99
Tablo 10: “İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?”	s. 100
Tablo 11: “İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?”	s. 101
Tablo 12: “İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Herhangi Bir Saldırıya Uğradınız Mı?”	s. 101
Tablo 13: “Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?”	102
Tablo 14: “Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?”	s. 102
Tablo 15: “Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?”	s. 103

- Tablo 16:** “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 104
- Tablo 17:** “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 105
- Tablo 18:** “Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 105
- Tablo 19:** “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 106
- Tablo 20:** “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 107
- Tablo 21:** “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 108
- Tablo 22:** “Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 109
- Tablo 23:** “Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 110
- Tablo 24:** “İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 111
- Tablo 25:** “İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 111

- Tablo 26:** “İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 112
- Tablo 27:** “Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 113
- Tablo 28:** “Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 113
- Tablo 29:** “Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması s. 114
- Tablo 30:** “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 115
- Tablo 31:** “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 116
- Tablo 32:** “Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 117
- Tablo 33:** “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 118
- Tablo 34:** “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 119
- Tablo 35:** “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 120

- Tablo 36:** “Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 120
- Tablo 37:** “Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 121
- Tablo 38:** “İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 122
- Tablo 39:** “İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 123
- Tablo 40:** “İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 124
- Tablo 41:** “Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 124
- Tablo 42:** “Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 125
- Tablo 43:** “Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması s. 126
- Tablo 44:** “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 127
- Tablo 45:** “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 127
- Tablo 46:** “Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 128

- Tablo 47:** “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 129
- Tablo 48:** “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 130
- Tablo 49:** “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 130
- Tablo 50:** “Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 131
- Tablo 51:** “Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 132
- Tablo 52:** “İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 132
- Tablo 53:** “İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 133
- Tablo 54:** “İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 134
- Tablo 55:** “Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 134
- Tablo 56:** “Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 135

Tablo 57: “Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından
Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?” Sorusuna Verilen Cevapların
Cinsiyete Göre Karşılaştırılması s. 136

EKLER LİSTESİ

EK 1: Sokak Köpeklerinin Sorunlarına İlişkin Uygulama Anketi	ek s.1
EK 2: Sokak Köpeklerinin Sorunlarına İlişkin Uygulama Mülakatı	ek s.5
EK 3: Yaş Grupları İçin Anket Sonuçlarına Göre Karşılaştırmalı Tabloların Analizi	ek s.7

GİRİŞ

Günümüzde teknolojik, bilimsel ve toplumsal alanda yaşanan hızlı gelişmeler kentleri ve doğada yaşayan canlı hayatlarını yoğun bir şekilde etkilemektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme hareketleri Avrupa kentlerindeki gibi yavaş ve uzun bir döneme yayılmamıştır. Gelişmekte olan ülkelerdeki kentlerde gerçekleşen ani sanayileşme yine bu kentlere yönelik yoğun nüfus hareketliliğini ve bundan kaynaklanan birçok sorun alanını ortaya çıkartmıştır. Bu açıdan bakıldığında dikkatlerin yoğunlaştığı bir konuyu da sokak hayvanları oluşturmaktadır. Özellikle kentsel alanlarda güvenlik ve hayvan sevgisi başta olmak üzere çeşitli nedenlerle edinilen köpeklerin sonradan sokağa bırakılmasının etkisiyle artan ve 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nda sahipsiz hayvan sınıfına giren "sahipsiz köpeklerin" giderek artması Türkiye'de ve uluslararası boyutta konuyu artan sayısallık kadar insan hakları ve hayvan hakları konusuyla önemli hale getirmiştir. Bu araştırma da 15 Ekim 1978 tarihinde kabul edilen Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesiyle bağlantılı mevzuat çalışmalarına dayanılarak örnek alınan İzmir ve Nevşehir illerindeki mekânsal analizlere dayanılarak sorun tespiti ve bağlantılı ilişkiler ağına yönelik strateji geliştirip Türkiye'nin mevzuatının etkinliğini artırıcı yönde değerlendirmeler yapmak hedeflenmiştir.

Sokağa bırakılan ve sokakta doğup gelişim evresini tamamlayan köpekler toplumda yaşam kalitesi itibariyle yerel yönetim ve kent yerleşikleri bütününde çok yönlü bir şekilde değerlendirilmektedir. Özellikle basında yer alan haberlerde belirtildiği gibi bireylerin ve hayvanların karşılıklı olarak birbirinden zarar görmesi kamuoyunda yoğun bir şekilde ilgi görmektedir. Sokak köpeklerinin ortaya çıkışının kök nedenleri mevcut yapı içinde kamu yönetiminin temel ilkeleri içerisinde yer alan planlamadan kontrole kadar olan süreç içerisinde incelenmesi önem taşımaktadır. Elimizdeki çalışma göstergeleri ulusal ve uluslararası mevzuattır. Bu mevzuatın ne kadar yeterli olduğu uygulanabilir kapasitesinin artırılması için neler yapılması gerektiği ve ilave önlemler alan çalışmalar ile birlikte değerlendirilen kamu yönetiminde çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görüldüğünde bu araştırmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

Araştırma genel olarak dört ana bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın hayvan hakları düşüncesinin gelişimi ve temel hak özgürlükler teorisindeki yeri başlıklı birinci bölümünde, varlık hakkı ve derin ekoloji kavramları anlatılmıştır. Hayvan haklarına

hukuki yaklaşım başlığı altında ise hayvan hakkı ve hayvan yaşam kalitesi kavramlarının temelini oluşturan hak ve hukuk kavramlarının tanımları yapılmıştır. Belirtilen bölümün sonunda ise sokak hayvanı tanımına yer verilmiştir.

Araştırmanın Avrupa ve Türkiye’de hayvan hakları mevzuatı ve hayvanların yaşam kalitesini arttırıcı uygulamalar başlıklı ikinci bölümünde, Avrupa’da Roma Antlaşması’ndan bu yana yürürlüğe giren hayvan hakları ile ilişki kurulabilecek mevzuata ve Türkiye’de hayvan hakkı mevzuatına yer verilmiştir. Bununla birlikte seçilmiş Avrupa ülkelerinde hayvanın yaşam kalitesini arttırıcı uygulamalarından bahsedilmiştir. Bu bölümün sonunda ise 2004 yılında yürürlüğe giren ve şu ana kadar yalnızca beş maddesinin düzenlendiği Hayvan Hakları Koruma Kanunu’nun hukuki yapısına yönelik eleştirilere yer verilmiştir.

Araştırmanın hayvan hakları ve uluslararası yaklaşım başlıklı üçüncü bölümünde, uluslararası alanda ve Türkiye’de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına yer verilmiştir.

Araştırmanın mantıksal çerçevesini oluşturan Türkiye’de kentsel alanlarda sokak köpekleri olgusu başlıklı dördüncü bölümünde, sağlıklı kent kavramı sokak köpekleriyle bağlantılı olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümün son kısmında ise İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Nevşehir Belediyesi ile yapılan mülakat görüşmesinin sonuçlarına değinilmiş, İzmir ve Nevşehir illerinde ikamet etmiş ve halen ikamet etmekte olan kişilerle yapılan anket görüşmelerinin soruları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Bu araştırma;

- Elimizdeki çalışma göstergeleri ulusal – uluslararası mevzuat ve bu tarihten önce yapılan akademik çalışmalar,
- İzmir ve Nevşehir illerinde ikamet etmiş veya halen etmekte olan 18 yaş ve üstü kişiler arasından seçilen bireylerle yapılan anket görüşmelerine,
- İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Nevşehir Belediyesi ile gerçekleştirilmiş olan mülakat yöntemiyle sınırlandırılmıştır.

18. yüzyıldan itibaren Dünya’da hak kavramının gelişmiş olması hayvan hakları konusunda yapılan araştırmaları önemli oranda arttırmıştır. Bunun yansıması olarak hayvan hakları konularında farklı düşünceler de geliştirilmiştir. Aşağıda hayvan

hakları konusunda en sık başvurulacak kaynakları ayrıca kamu yönetimi sınırları çerçevesinde kentsel alanlarda sokak hayvanlarına yönelik uygulanacak politikaların hangi yöntemlerle ve ne şekilde olması gerektiği konusunda bilgi veren çalışmalara yer verilmiştir.

Hayvan hakları konusunda ve hayvanların ahlaki statüsüne yönelik olarak en radikal değişim 1789 yılında basımı yapılan Mevzuat ve Ahlakın Temel Prensipleri (Bentham Jeremy s.56) adlı kitapla yapılmıştır. Bu kitapta o zamana dek dikkate alınmayan hayvanlara yönelik yaşama ve beslenme hakkına saygı gibi bazı sorumlulukların tanınması gerekliliği ifade edilmiştir. Hayvan Özgürleştirilmesi (Singer Peter, s.24) adlı kitapta hayvanlara yapılan olumsuz davranışları, siyahilere ve kadınlara yapılan ayrımcılıkla bir değerlendirmektedir. Bunun yanında hayvanlara karşı yapılan her türlü olumsuz davranış ise türçülük olarak nitelendirilmektedir. 2000 yılında basımı yapılan Hayvan Haklarına Giriş (Francione Gary) adlı kitapta hayvanlara yönelik uygulanan insanca muamele ilkesinin, hayvanların insanların malı olduğu sürece hiçbir önemi olmadığını ve mal sahibi kendi çıkarını her zaman kendi malının üstünde tutacağını belirtmektedir. 2000 yılında basımı yapılan Hayvan Hakları (Degrazia David, s.117) adlı kitapta ise hayvanların insanların amaçları uğruna deneylerde kullanılması ve insanların boş zamanlarını geçirdikleri hayvanat bahçeleri ve sirk seyirlik alanlarının hayvan hakları kapsamında meşruiyeti sorgulanmaktadır.

Türkiye'deki hayvan haklarıyla ilgili yazılan kaynaklara gelinecek olursa; Türkiye'de 1980 yılında hayvanları koruma kanunu yürürlüğe koyma çalışmalarını ilk başlatan İsmet Sungurbey, Hayvan Hakları (1992) adlı kitabında hayvan katliamlarını insanlık suçu olarak nitelemiş hayvanların haklarının bir an önce korunması gerekliliğini belirtmiştir. 2010 yılında yayımlanan Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku (Şeref Ertuş) kitabında uluslararası mevzuat ve ulusal mevzuatımızı birleştirerek hayvanların haklarını maddeler olarak sıralamış, hayvanlara yapılan kötü muameleler sonucunda ne tür cezalar verilebileceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte çoğunlukla kentsel alan sınırları içerisinde bulunan hayvanat bahçeleri ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur 2015 yılında yayımlanan 99 Soruda Hayvan Hakları kitabında hayvan hakları (Ahmet Kemal Şenpolat) ile ilgili pek fazla bilgi sahibi olmadığımız hukuki ve toplumsal alanda karşılık bulacak sorular yanıtlanmıştır.

Avrupa ve Türkiye sınırları içerisinde hayvan haklarıyla ilgili yayımlanan kaynakların yanında kamu yönetimi sınırları içerisinde kentsel alanlarda sokak hayvanlarına yönelik politikaların geliştirilmesinde yardımcı olacak kaynaklar ise şu şekildedir; 2016 yılında basımı yapılan Kent Yönetimi ve Politikası (Karaman Toprak, s.256) adlı kitapta kamu yönetiminin temel uğraş alanlarından olan ilişkili olan emniyet ve güvenlik şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Güvenlik, toplum yaşamında kanuni düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi emniyet anlamına gelmektedir.

Bu tanıma ek olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsan Kalkınma Raporu’nun 1994 yılındaki baskısında güvenliğin hastalık, açlık, kötü beslenme, fiziksel tehditler gibi günlük hayata olumsuz müdahalede bulunacak durumlara ek olarak ani ve zararlı tehditlerden korunma olarak başlıca iki ana boyutunun olduğu ifade edilmiştir.

Tanımlardan da görüleceği gibi kişilerin emniyet halinde yaşayabilmesi ve kentsel alanlarda güvenliğinin sağlanması için büyükşehir belediyeleri ve diğer belediyelerin kentsel çevreyi iyileştirici önlemler alması gereklidir. Çevreyi iyileştirici önlemler alan belediyelerin kentsel alanlarda insanların güvenliğinin sağlanması açısından dikkate alması gereken alanlar biri de kuşkusuz sokakta yaşamlarını devam ettiren hayvanlar olmalıdır. 1992 yılında Avrupa Konseyi tarafından ilan edilen Avrupa Kentsel Şartı’nda kentli haklarına değinilmiş ve kentlerde yaşayan bireylerin bu kapsamda sağlıklı ve kaliteli bir fiziksel çevrede yaşama haklarının bulunduğunu ifade etmiştir. Kuşkusuz kentsel alanlarda sağlıklı bir çevre sokak hayvanlarının da ihtiyaçlarının karşılanıp bakımlarının yapıldığı bir sosyal çevreyi ifade etmesi bakımından sokak köpekleriyle yakından ilişkilidir. Avrupa Birliği çevre politikasının dayandığı temel ilkelere bakıldığında çevre eylem programlarında önleyici ve onarıcı politikalara özel bir önem verildiği görülmektedir. Önleyici politikalar herhangi bir sorun alanının ortaya çıkmadan önlem almayı ifade etmektedir. Onarıcı politikaları ise çevresel sorunların ortaya çıktıktan sonra zararların en aza indirgenmesi olarak ifade etmektedir. Bu kapsamda ilerde de anlatılacağı gibi kentsel alanlarda hayvan sağlığı ve dolaylı olarak kent yerleşiklerinin sağlığı belediyelerce bu politikalara uygun olarak şekillenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAK VE HAYVAN HAKLARI KAVRAMLARI

1.1. HAYVAN HAKLARI DÜŞÜNCESİNİN KÖKENLERİ

1.1.1. Varlık Hakkı ve Derin Ekoloji

Bugün yaşanan çevresel sorunlarının ve bunları önlemeye yönelik çözüm önerilerinin kökeninde geçmişten gelen alışkanlıklar ve teknolojik gelişmeler bulunmaktadır. Bu yüzden çevre sorunlarını doğru bir şekilde anlayıp arkasındaki nedenlerin doğru bir şekilde analiz edilebilmesi için geçmişten günümüze gelen ekoloji kavramının tanımının yapılması gerekmektedir.¹

Derin ekoloji, çevre etiği içerisinde ismi en çok anılan düşünsel yaklaşımlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. Eski Yunanca'dan gelen Oikos (ev, konut, hane) ve Logos (bilim) sözlüklerinden kökenini almıştır. İnsanı merkeze alan yaklaşımlardan hızlı bir kopuşu ifade eden varlık merkezli Derin Ekoloji kavramının pratik zeminde geliştiği ülkelerin başında Amerika gelmektedir. Amerika'da insanı merkeze alan yaklaşımlara karşı muhalif olarak ön plana çıkan Aldo Leopold (1895- 1948) ve John Muir (1838 – 1914) gibi düşünürler toprağın kullanımına yönelik olarak geliştirdikleri eleştirel düşünceleri sayesinde bu bölgede derin ekoloji düşüncesinin yayılmasına öncülük etmişlerdir. Bu kişilerin toprağı ve doğayı bilinçsiz insan davranışlarından korumaya çalışırken geliştirdikleri düşünceler daha sonraki yıllarda derin ekolojinin bakış açıları olarak ortaya çıkmıştır.²

Ekoloji kavramının 1970'li yıllardaki ilk tanımlarında insan unsuru yer almamaktaydı. Genel olarak insan dışındaki canlıları, doğal sistem döngüsünü, fiziksel enerjilerin ve popülasyon çeşitlerinin içine alındığı tanımlar yapılmaktaydı. Yalnızca Fen Bilimleri sınırları içerisinde hareket eden ekoloji kavramı bu dönemde henüz disiplinler arası tanıma ulaşamamıştı.³ Bilimsel çalışmaların gelişmesiyle birlikte daha sistematik tanımlar yapılmaya başlanmış ve insan unsuru da bu tanımların içerisine yavaş yavaş girmeye başlamıştır. Bu bağlamda ekoloji organizmaların kendi içinde ve

¹ Kemal Görmez, **Çevre Sorunları ve Türkiye**, Gazi Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 1997, s.7

² Akif Özer, **Derin Ekoloji**, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 10, Sayı 4, Ekim 2001, s.61

³ Edward J. Kormondy, **Concepts Of Ecology**, Prentice Hall, New Jersey, 1969 ss. 2-4.

çevreleriyle olan birliktelik ilişkilerini kapsayan doğa ekonomisi bilimi olarak tanımlanmıştır.⁴ Diğer bir tanımda ise, canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşimlerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmıştır.⁵ Bu tanımlardan hareketle ekoloji genel olarak insanların çevresinde bulunan tüm canlı ve cansız varlıklarla olan ilişkilerini inceleyen ve bu ilişkiler üzerindeki sorun alanlarıyla ilgili çözüm önerileri sunan bilim dalı olarak tanımlanabilir. İnsanlar da ekosferde yaşayan canlılar içerisindedir. Bundan dolayı insanlarda doğa kanunları sınırları içerisinde hareket alanı bulmaktadır. İşte ekoloji bu çerçevede insanlarla diğer doğa varlıklarını arasındaki ilişkileri ayrıntılı bir şekilde analiz etmektedir.

Yukarıdaki tanımlardan hareketle bir çevrebilim hareketi olarak kabul edilen derin ekoloji kendisini varlık merkezli bir düşünce olarak insan merkezli çevreciliğin tamamen tersi olarak ifade eder.⁶ Çevresel değişiklikleri sorgulayan ve doğanın sürdürülebilirliği için birtakım değişikliklerin gerektiğine inanan bir hareket olan derin ekoloji çevresel kirliliği sadece insan sağlığı üzerine etkileri olarak düşünmemektedir. Kirliliğin canlı ve cansız varlıklara hangi şekilde ve hangi durumlarda olumsuz etkileri olacağı varsayımı üzerinde de durur. Kirliliğin yalnızca insan etkileri olarak değil derin olarak nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte hareket eder. Bunun yanında derin ekoloji tüm yaşam biçimlerinin ihtiyaçlarını dikkate alan bir harekettir. İnsan merkezli anlayışların aksine hiçbir nesne veya varlığa kaynak anlayışla yaklaşmaz. Doğada bulunan tüm canlılar var olmanın getirdiği temel doğal haklara sahiptir. Bir canlının diğer canlıların bu doğuştan gelen yaşama ve beslenme gibi temel haklarını engelleme hakkına sahip olmadığını vurgular. Nüfus konusunda ise derin ekoloji doğaya baskıyı oluşturan unsurların başında sanayileşmiş ülkelerin geldiğini savunur. Doğa ve o doğanın üyesi olan bireylere karşı sanayileşmiş olan ülkelerin yoğun baskısının ancak bu toplumların nüfus artışını ve sanayileşme eğilimlerini azaltılarak başarılabileceğine vurgu yapar. Kültürel çeşitlilik vurgusu da yapan derin ekoloji hareketi sanayileşme aşamasında olan veya sanayileşmemiş ülkelerin kültürlerini sanayileşmiş tek tipleşmeye doğru giden kültürel anlayıştan uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Derin ekoloji düşünürlerine göre kültürel ve yaşam formlarının çeşitliliği ekosfer içerisinde yaşayan tüm canlılar için

⁴ Necmettin Çepel, **Çevre Ekoloji ve İnsanlığın Ekolojik Sorunları**, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul, 1992, s.13.

⁵ Galip Akın, **Ekoloji Çevrebilim ve Çevre Sorunları**, Tiydem Yayıncılık, Ankara, 2009, s.7.

⁶ Günseli Tamkoç, **Derin Ekolojinin Genel Çizgileri**, Birikim Yayınları, Sayı 57, Şubat 1994, ss. 87-91

önemli bir noktayı işaret etmektedir. Derin ekolojistlerin eğitime de büyük önem verdikleri görülmektedir. Eğitim sistemi içerisine sağlıklı ve doğayı anlamaya yardımcı alanların dâhil edilmesiyle küçük yaşlarda verilen eğitimin doğada sınırlı bulunan, belirli amaçlarla ve belli miktarlarda tüketilmesi gereken varlıklara karşı duyarlılığı artıracak ve gelecekte bu varlıkların kullanımı sağlayacak olan bireylere önemli bir yol haritası çizecektir.⁷

Derin ekoloji düşüncesinin dayandığı sekiz temel ilke bulunmaktadır. Bu ilkeleri kısaca belirtmek gerekirse;

1. Yeryüzünde yaşayan insan dışındaki canlıların hayatlarını sürdürebilmesi ve gelişmesi, insanların hayatlarını sürdürebilmesi olgusundan daha değerli değersiz değildir.
2. En ilkel hayvan türleri ve en ilkel bitki topluluklarının bile doğada belirli bir işlevi bulunmaktadır. Doğanın sürdürülebilirliği için bu bitki ve hayvan toplulukları özel bir öneme sahiptir.
3. İnsanların kendi zorunlu ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra yaşamsal zenginlikleri zaruri olmayan eylemler için azaltmaya hakları bulunmamaktadır.
4. İnsan kültürünün gelişmesi ve bu kültürün yok olmaması için nüfus sayısının belirli seviyelerde tutulması gereklidir.
5. İnsanlar kendi dışındaki dünyaya müdahalesi gereksiz bir şekilde artmaktadır. Bu müdahalenin bir an önce azaltılması gerekmektedir.
6. Gelişmiş ülkelerin uyguladığı politikalar bu sayılan beş maddeyle çelişmektedir. Bundan ötürü bu politikaların revize edilmesi ve yukarıda sayılan beş maddeye uyulanması gerekmektedir.
7. Politika ve ideolojideki değişimler yaşam kalitesini değiştirme odaklı olmalıdır.
8. Bu yukarıda sayılan ilkeleri paylaşan herkesin sorunların çözümünde etkin rol oynaması gerekmektedir.⁸

Konumuzla yakından bağlantılı tanımı yapıp ilkelerinden bahsedilen derin ekoloji toplumlara doğadaki tüm canlılara bitkilere ve hayvanlara karşı saygıyı da ön

⁷ Hasan Ünder, **Çevre Felsefesi**, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1996, ss.196- 198

⁸ Ruşen Keleş ve Can Hamamcı, **Çevrebilim**, İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2002, ss.226-228

plana çıkartmaktadır.⁹ Hayvanların kendilerini ifade edemediklerinden dolayı kendilerini savunma gibi bir durumları söz konusu değildir. Derin ekoloji kavramı bu noktadan hareketle kendilerini savunma yetisi olmayan hayvan ve bitkilerinde haklarını koruyacak sorumluluk anlayışını ön plana çıkartmaktadır.

1.1.2. Hayvan Hakları ve Korumacı Felsefe

Hayvan hakları kavramının anlamını gerek iyi kavramak gerekse günümüzdeki gelişim aşamalarını anlamlandırmak için iki temel başlıktan biri olan hayvan hakları felsefesinin iyi bir şekilde açıklanması gerekmektedir. Modern olarak hayvan hakları kavramının geliştirilmesine yönelik ilk eylemler 1863 yılında İngiltere daha sonraki dönemde Fransa ve Amerika’da canlı hayvanlara yönelik yapılan deney ve testlere yönelik ortaya çıkmış olsa da günümüzde hayvanlara karşı yönelik tutum analizleri belirleyen temel etkenler 18. yüzyıl Aydınlanma Devri’nin öncesine denk gelmektedir.¹⁰

Yaklaşık olarak son 150 yıllık araştırmalara bakıldığında ilk insan türlerinin ortaya çıkışına yönelik sağlıklı varsayımlar geliştirilmiştir. Bu varsayımlara göre iki ayak üzerinde yürüyen hominidler günümüzden 8-6 milyon sene kadar önce, Homo rudolfensis ve Homo habilis denilen insan türlerinin 3-2,5 milyon sene önce, daha da günümüze yakın olan Homo ergasterlerin 1,5 milyon yıl kadar önce ortaya çıktıkları düşünülmektedir.¹¹ Ancak modern anlamda günümüze en yakın insan türü olan Homo Sapiensler günümüzden yaklaşık 1 milyon yıl kadar önceden ortaya çıkmışlardır. Bu 1 milyon yılın 990.000 yılını ise avcılık, doğadan yiyecek bulma ve balıkçılık yaparak geçirmişlerdir.¹² Hayvanlarla etkileşimin dikkate değer olarak ilk ortaya çıktığı dönemin yerleşik hayata geçilen dönem olduğu düşünülürse yukarda saydığımız yerleşik olmayan insan türlerinin hayatlarını devam ettirmek için avladıkları ceylan ve geyik gibi hayvanlar açısından herhangi bir hak kavramının ortaya çıkmadığını söylenebilir.

⁹ Zerrin Toprak, **Çevre Yönetimi ve Politikası**, Birleşik Matbaa, 3. Baskı, İzmir, 2012, s.37

¹⁰ L.F.M Van Zutphen ve Van Baumans, **Laboratuvar Hayvanları Biliminin Temel İlkeleri**, Çev. Tayfun İde, Malatya 2001, s.1-5.

¹¹ Galip Akın, Başak Koca Özer ve Timur Gültekin, **İnsanın Evrim Sürecine Ait Bir Hipotezin Değerlendirilmesi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Sayı: 44-1, 2004, s. 111-124.

¹² Murat Baskıcı, **Evcilleştirme Tarihine Kısa Bir Bakış**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 53, Sayı: 1, 1998.

Neolitik Dönemde tarımın ortaya çıkmasıyla evcilleştirilen bitki ve hayvanlar sayesinde¹³ hayvan haklarının geliştirilmesine yönelik ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Tarımın yapılmaya başlanıp yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte insanların kendi yerleşik kabilesinin ve ürettiği artı ürünün diğer kabilelere ve yırtıcı hayvanlara karşı korunması gibi çeşitli güvenlik sorunları ortaya çıkmıştır. Bu tip güvenlik sorunlarının çözülmesi için köpek ve kurt gibi eğitildiklerinde vahşi ve koruma güdüsüyle hareket edebilen hayvanların ilk evcilleştirilen hayvanlar oldukları düşünülmektedir. Tarımın ortaya çıkmasıyla birlikte evcilleştirilen hayvanların dış kabilelere ve vahşi hayvanlara karşı korunması bir kenara bırakılacak olursa kabileler hayvanlarını kendi topluluğu içerisindeki bireylere karşıda koruyacak kanunnameler ve fermanlar gibi yazılı kuralları ortaya çıkartmıştır. Bu metinlerde kabile üyelerinin hayvanlara karşı ne gibi sorumlulukları olduğunu bu sorumlulukları ihlal ettiklerinde ne gibi cezalarla karşılaşacaklarını belirten maddeler yer almaktadır. Bu yazılı metinlerin en önemlileri ise Ur Nammu Yasaları (M.Ö 2100), Hammurabi Yasaları (M.Ö 1728) ve Orta Asur Yasaları (M.Ö 1700)'dir.¹⁴ Mezopotamya ve diğer tarımla uğraşan uygarlıklarda da görüldüğü gibi yapılan düzenlemeler ekonomiye ve ekonominin dolaylı yansıması olarak mal kavramına yönelik olmuştur. Bu kanunların hayvan sahipliği ve kişiler arasındaki ilişkilerine yönelik olan maddelerine birkaç örnek verilecek olursa;

- Eğer bir adam, kendinin olmayan, rehin olarak evinde bulundurduğu ister bir eşek, ister bir at veya herhangi bir hayvanı, para karşılığında verirse (satarsa), aynı değerde bir hayvanı (hayvan sahibine) ödeyecektir (Orta Asur Yasaları).¹⁵
- Eğer bir adam, emanet edilmiş olan bir at veya koçu veya bu cins bir şeyi sahibine geri vermezse ve evinde bu hayvanları muhafaza eden bu adam, mal sahibine evinde sakladığını söylemezse ve bunlar elinde yakalanırsa mal sahibi onu alacak, o adam hırsızlıktan sorumlu olacaktır(Orta Asur Yasaları).¹⁶

Yukarıdaki verilen bu maddeler hayvanların haklarını doğrudan korumaya yönelik olmayan ve hayvanlara sadece insanın işine yarayan bir nesne çerçevesinde bakan maddeler olduğu görülmektedir.

¹³ Gordon Child, **Tarihte Neler Oldu**, Çev. Mete Tuncay, Kırmızı Yayınları, 6. Baskı, 2014, s. 63-67.

¹⁴ Şule Osmanoglu ve Ayşe Menteş Gürler, **Türkiye’de Hayvanları Koruma Kanununun Tarihsel Gelişimi**, Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi, Sayı: 15(3), 2009, s. 325-330.

¹⁵ Mahbure Tosun ve Kadriye Yılmaz, **Sümer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi Saque Fermanı**, Atatürk Kültür, Dil, Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 1989, s.259.

¹⁶ Tosun ve Yılmaz, s.259.

Güvenlik amacı ve tarımda kullanılmak üzere evcilleştirilen hayvanlara yönelik olan davranışların ikinci şekillendirici unsuru da din olgusu olmuştur. Dinsel inanış ve ritüeller gündelik yaşamımızın birçok alanında davranışlarımızı şekillendirdiği gibi hayvanlara yönelik olan davranışların da temelini oluşturmaktadır. Dünya üzerinde yaygın olarak benimsenen dört farklı dini tek tanrılı ve çok tanrılı olmak üzere iki temel başlığa ayırabiliriz. Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık tek tanrılı dinler grubunda, Hinduizm ise çok tanrılı dinler grubunda değerlendirilebilir. Çok tanrılı dinler grubunda bulunan Hinduizm’de yeryüzünde yaşayan hayvanlarda insanlar gibi ölümsüz bir ruha sahiptir.¹⁷ Ölümsüz ruha sahip olan hayvanlara zarar vermek ve herhangi şekilde toplumsal alanda hayvanlara kötü davranmak toplum nezdinde hoş karşılanmamaktadır. Ayrıca Hinduizm dini evrenin bir bütün olduğu anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayışa göre doğada yaşayan tüm canlılar bütünün parçalarını oluşturmakta ve birbirlerine sıkı bir şekilde bağlıdırlar. Evrenin sürdürülebilirliği için bütünün tüm parçalarının eksiksiz bir şekilde işlemesi gerekmektedir. Hayvanlarda bu bütünün parçaları olduklarından dolayı bu dini benimseyen kişi ve toplumların davranışları diğer toplumlardan farklılaşabilmektedir.

İnsan merkezli dini inanışlara değinilirse sağlıklı yorumlama ve bakış açısının yakalanabilmesi için bu konu sadece İslamiyet dini açısından ele alınacaktır. İnsan merkezli dinlerin sonuncusu olan İslamiyet dinine bakılmadan önce bilimsel bir varsayımın açıklanması gerekmektedir. Bu varsayım Kur’an’daki hükümlerin tek örneklerle anlatılıp bu örnek üzerinden kıyas edilerek bir tümevarım yapılmasıdır. Örneğin Kur’an’daki bir türe yönelik verilen bir öğüt ya da hak aynı türün kapsamında olan diğer varlıklar için de geçerli kılınmıştır. Bu varsayımdan hareketle Şura suresi 26/155 “.. *Bu alelade sıradan bir deve dir. Onun suların bölüşüldüğü günde su içme hakkı vardır; Sizin de içme hakkınız vardır.*” Bu surede görüldüğü gibi deveye yaşamını devam ettirmesi için verilen su içme hakkının bu sureden yapılan kıyas yoluyla diğer hayvanlara da verildiği anlaşılmaktadır. Yine Araf suresi 7/79 “*Ona (deveye) kötülük yapmayın / eziyet etmeyin.*” hükmü bulunmaktadır. Buradan yine aynı varsayımdan hareketle deveye eziyet edilmemesi diğer hayvanlar üzerine de genelleşebileceğinden dolayı bu hükümden diğer hayvanlara da eziyet edilmemesi sonucuna ulaşılabilir. Bu

¹⁷ Selim Kılıç, **Modern Toplumda Hayvan Hakları Üzerine Felsefi Bir Yaklaşım**, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı: 22, 2015, s.102.

açıklamalardan hareketle deveye verilen hak ve eziyet edilmemesi sokak köpekleri içinde aynen uygulanabilecektir.¹⁸ Bu ayetlerden farklı olarak yapılan diğer araştırmalarda hayvanlarla ilgili olumlu hükümlerin olduğunu görmekteyiz; “*Herhangi müslüman ağaç diker, ekin eker de ondan bir kuş yiyeceği olursa o müslüman için sadaka olur.*” hadisi bu çerçeve de örnek gösterilebilir.¹⁹ Tüm bu verilen örnekler çerçevesinde Kur’an’da hayvanlara eziyet edilmemesi ve hayvanlarında belirli haklarının olduğu görülmektedir.²⁰ Bu değerlendirmelerden hareketle İslamiyet dininin farklı konularda ve diğer birçok alanda olduğu gibi hayvan hakları konularında da hükümleri bulunmaktadır. Bu hükümler o dine mensup olan kişileri etkilemekte ve sosyal alandaki davranışlarına şekil vermektedir.

Antik Yunana bakıldığında ise MÖ 570-495 yılları arasında yaşamış olan Pisagor ruh kavramı üzerine düşüncelerini şekillendirmiştir. İnsanların ruhlarının öldükten sonra hayvanlara geçtiğini ve yaşamın böyle devam ettiğini ifade eden Pisagor bu sebepten dolayı hayvanlara insanlar tarafından herhangi bir zararın verilmemesi gerektiği üzerinde durmuştur. Aristoteles’in halefi olarak kabul edilen Theophrastus (MÖ.370 – MÖ.287) ise hayvanlarında insanlar gibi akıl yürütebildikleri üzerinden hareketle hayvanların acı çekmemesi ve öldürülmemesi gibi temel haklarının olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir Yunan düşünürü Aristoteles ise (MÖ 384 - MÖ 322) yaşamı bir piramite benzetmiştir. Bu piramidin başına akıl yürütme gücü en üst düzeyde olan insanı koymuştur. İkinci sıraya hayvanları, son sıraya ise bitkileri koymuştur. Aristoteles yaptığı sıralamada hayvanların akıl yürütme açısından ve rasyonel bir ruha sahip olmaları açısından insanların gerisinde olduğunu ve bu yüzden insanların amaçları doğrultusunda hayvanları kendi yararları için kullanabileceğini ifade etmiştir.²¹

Orta Çağ döneminde ise Augustinus (354-430) Aristo’nun yukarıda belirttiğimiz değerlendirmelerinden etkilenmiştir. Augustinus hayvanların akıl yürütme becerilerinin insanlar kadar iyi olmadığını belirtmiş bu sebepten ötürü Aristo’nun düşüncelerinin haklı olduğunu ifade etmiştir. Thomas Aquinas (1225-1274)’da Aristo’ya benzer düşünceler ortaya atmıştır. Ona göre de hayvanlar akıl yürütme yeteneklerinden

¹⁸ Süleyman Akdemir, Karşılıklı Mülakat, (16.12.2016).

¹⁹ İsmet Sungurbey, **Hayvan Hakları**, İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul, 1992, s. 89.

²⁰ Adil Bor, **Kur’anda Hayvan Hakları**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 56.

²¹ Kılıç, s.102.

yoksun olduklarından dolayı insanların amaçları doğrultusunda kullanılabilmelerinde herhangi sakınca bulunmayacağı üzerinde durmuştur.²²

Hayvan haklarının gelişimi konusunda çok farklı düşüncelere kaynaklık eden modern Batı felsefesine baktığımızda ise başta Descartes (1596 - 1650) olmak üzere hayvanlar karşısında insanların üstünlüğü mutlak olarak kabul edilmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi Ortaçağ düşünürleri hayvanların akıl yürütme becerilerinin insanlar kadar gelişmemiş olduğunu belirtmişler ve bu sebepten ötürü insanların hayvanlardan üstün olduklarını vurgulamışlardır. Modern batı felsefesinde ise akıl yürütme yetisine ek olarak hayvanların duygulardan da yoksun olduğu üzerinde durulmuştur. Descartes'e göre duygulardan yoksun olan hayvanların hissetme yetileri de bulunmamaktadır. Doğada kendi hallerinde bulunan hayvanların hiçbir şekilde acı çekmediğine inanıp bu yönde hayvanlara deneylere yapan Descartes hayvanların bağırmalarını makinelerden çıkan seslere benzetmiştir. Bu düşüncelere verilen en önemli karşılıklar Thomas Hobbes (1588-1679), Immanuel Kant (1724- 1804) ve Jeremy Bentham (1746-1832)' dan gelmiştir. Thomas Hobbes, Ortaçağ düşünürlerine benzer bir şekilde düşüncelerini ifade ederek hayvanların akıl yürütme yeteneklerinin zayıf olduğunu vurgulamıştır. Descartes'ten farklı olarak ise hayvanların makinelere benzetildiği görüşünü reddetmiştir. Hayvanların hissetme yeteneklerinin olduğunu bu yüzden acı çekme yetilerinin olduğunu vurgulamıştır. Kant ise Hobbes gibi hayvanların acı çekebilecekleri üzerinden hareket ederek ussal olarak kendilerinin farkında olduğunu ve onlara karşı birtakım ahlaki yükümlülüklerimiz olduğunu ifade etmiştir. Kant'ın düşüncelerinde dolaylı olarak insanların hayvanlara karşı olan davranışlarının, insanların diğer insanlara karşı olan davranışlarını şekillendirdiği belirtilmiştir. Bu düşünce günümüzde de kabul gören bir yargıdır. Gazete haberlerinde okuduğumuz seri katillerin çoğu hukuka aykırı suç teşkil eden eylemlerini yapmadan önce hayvanlar üzerinde birtakım deneyler yaptığı yakalandıklarından sonra ortaya çıkmaktadır. Bu alanda son bahsedilecek isim olan Bentham ise insanlarla hayvanlar arasında önemli farklar olduğunu kabul ettikten sonra özellikle duygular ve düşünceler temelinde birtakım benzerlikler olduğunu göstermeye çalışmıştır. Acı çekme olgusu üzerinden değerlendirmeler

²² David Degrazia, **Hayvan Hakları**, Dost Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Kasım 2006, s.14.

yapan Bentham her iki türün acı çekiyor olması ve muhakeme yeteneklerinin olmasını hayvanlara ahlaksal statü verilmesi için yeterli olduğunu ileri sürmüştür.²³

19. yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde ise batıda insan hakları konusundaki gelişmeler varlık merkezli yaklaşımların gelişmesine yol açmıştır. 19. yüzyılda batıda canlı merkezli yaklaşımların temelinde Albert Schweitzer (1875–1965) ve Aldo Leopold (1887-1948) gelmektedir. Hayvanların da insanlar gibi acı çektiğini ve hislerinin olduğunu kabul eden Schweitzer diğer düşünürlerden farklı olarak insanın doğadan kopuşunu teknoloji alanındaki gelişmelere bağlar. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanın doğadan uzaklaşıp ilgi alanını başka alanlara yönelttiğini ifade eder. Bugün yaşanan çevre sorunlarının temel kaynağını ekonomi olarak gören düşünür ekonominin yapısı gereği her gün daha ileri kavramlara ihtiyaç duyduğunu ve bu ihtiyaçların karşılanması için doğanın insanlara sınırsız bir kaynak oluşturduğunu belirtir. İnsan amaçları uğruna doğayı bir araç olarak gördüğünden günümüzde çevre sorunları bu kadar artabilmiştir. Schweitzer bu öğretileriyle aslında doğadan kopan insanın doğaya tekrar adapte olmasını sağlamaya çalışmaktadır.²⁴ Doğal alanların sürdürülebilirliği üzerinde önemli çalışmaları olan Aldo Leopold ise canlı topluluklarının hak kavramına sahip olması gerekliliği üzerinde durur. Leopold’a göre hava, su, kara, hayvan ve bitki örtüsü gibi doğayı oluşturan bütün öğelerin bir bütün teşkil ettiğini ve bir arada tutulmasının gerekliliğini ifade eder. Hayvanlarda bu bütünün parçası olduklarından dolayı haklarının olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Toplumun üyesi olan insanın doğaya karşı hükmedici davranışlarının azaltılması gerekliliği üzerinde durmaktadır.²⁵ Leopold bir davranışın toplumun sürdürülebilirliğini ve devamını sağlama amacı olduğunda o davranışı doğru olarak nitelendirir. Bunun yanında insan merkezli bakış açılarının tersine bütünün parçalarına genel olarak bakıp genelin çıkarlarını ön plana almıştır. Ayrıca toprak etiği savunucusu olan düşünür saygı sözcüğünün tek başına toplumların üzerinde hâkimiyet kurmasının ve değişmesinin önüne geçmediğini saygının yanı sıra doğaya tek başına bir değer verilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur.²⁶

²³ Gary Francione, **Hayvan Haklarına Giriş**, Çev. Renan Akman ve Elçin Gen, İletişim Yayınları, 1. Baskı, ss.54-55, İstanbul 2008.

²⁴ Selim Kılıç **Çevre Etiği Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sonuçları**, Orion Kitabevi, Ankara, 2008, ss. 162-167

²⁵ Ufuk Özdağ, **Aldo Leopold ve Toprak Etiği, Toprak Topluluğunun Sade Bir Üyesi ve Vatandaş Olmak**, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, Sayı: 134, Nisan 2011, s.25-33

²⁶ Hasan Ertürk, **Çevre Bilimleri**, Ekin Yayınevi, 3. Baskı, Bursa, 2009, ss.84-85.

Tüm bu bahsedilen yaklaşımların kültürel birikimleri ve Birleşik Krallık ve Fransa gibi birkaç Avrupa devletinde 1960'lı yıllarda cinsel ayrımcılık ve ırk ayrımcılığına yönelik halk tabanından çıkan yoğun muhalefetler Descartes'dan bu yana yoğunlaşan hayvan türüne yönelik baskılarında azaltılması için uygun koşulları hazırlanmasına yol açmıştır. Bu dönemde yazılan kitap ve yapılan araştırmalarla hayvanlara yönelik tür baskısının azaltılması ve hayvanlara ahlaksal statü anlayışının geliştirilmesi açısından önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Hayvan haklarının geliştirilmesi konusunda önemli adımlardan birisini atan Peter Singer²⁷ siyahilere yapılan baskının ve kötü davranışların toplamına nasıl ırkçılık deniliyorsa veya kadınlara yapılan toplumsal baskı ve dayatmaların toplamına nasıl cinsiyetçilik deniliyorsa hayvanlara yönelik yapılan baskıları da "türçülük" olarak nitelendirilmiştir. Toplumsal hayatta bir varlığa hak verilebilmesi için hissetme yeteneği olup olmadığına bakılması gerektiğini işaret etmiştir. Eşit gözetilme ilkesini hissetme yeteneği olan yani acı çekme durumunda olan tüm hayvanlara yönelik olarak genişletilmesi gerektiğini belirten düşünür hayvanlarında çıkarlarının önemli olduğunu belirtip bu çıkarlara önem vermenin zorunluluk olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncelerine rağmen hayvanların sahiplik statüsünün ortadan kaldırılması gerekmediğini ifade eden düşünür dönemin hayvan hakları savunucularından yoğun eleştiriler almıştır. Bugün birçok hayvanseverin düşüncelerinin de temelini atan bu düşünce hayvanlara ahlaki önemin verildikten sonra o sınırlar içerisinde insanların yararı için araç olarak kullanılmasını savunmaktadır. Kitabında birincil hedef olarak hayvanlara yoğun acı ve ıstırap çektiren büyük üretim tesislerini hedef alan düşünür, bir hayvan hayatı boyunca tüm ihtiyaçları karşılanmış ve yaşayabileceği en iyi hayatı yaşamışsa bu hayvanın hayatının son zamanlarında acı çekmeden insanların yararına kullanılması kadar doğal bir durum olmadığını ve bu durumda ahlaksal açıdan yanlış olmadığını ifade eder.²⁸

1980 yılından itibaren hayvanların insanların malı sayılması düşüncesini yoğun bir şekilde eleştirilmeye başlanmıştır. Hayvanların insanların malı olduğu sürece mevzuat düzenlemeleri ve toplumsal baskıların hayvanlara hiçbir ahlaksal bir statü kazandıramayacağı düşünülmeye başlanmıştır. Bu yıllarda eşit gözetilme ilkesine yoğun

²⁷ 6 Temmuz 1946 yılında dünyaya gelen Avusturyalı filozof, hayvan hakları savunucusu. 1999 yılından bu yana Princeton Üniversitesi Biyoetik Bölümünde akademik hayatını sürdürmektedir. <http://www.biyografi.info/kisi/peter-singer>. (08.03.2017).

²⁸ Peter Singer, **Hayvan Özgürleşmesi**, Çev. Hayrullah Doğan, Ayrıntı Yayınları, 2005, ss.228-243.

olarak vurgu yapılarak ancak zorunlu olduğu takdirde bir insanın hayatıyla bir hayvanın hayatının karşılaştırılabileceği ifade edilmeye başlanmıştır. Ayrıca hayvanlara yönelik yapılacak en önemli hamlenin onları mal statüsünden kurtarmak gerektiği üzerinde durulmuştur.²⁹

Tarımla uğraşan toplumlardan günümüze kadar gelindiğinde hayvan hakları felsefesi halen hayvanları insanların işine yarayan nesneler olarak gören sistem üzerinde yoğunlaşmakta ve eleştirilerini o alana yönlendirmektedir. Hayvan sömürü kurumları ve sermayenin hayvanlar üzerinde yoğun baskısı hayvan hakları felsefesinin gelişmesinin önünde en önemli engeller olarak görülmektedir.

1.2. HAK VE HUKUK KAVRAMLARINA HUKUKİ YAKLAŞIM

1.2.1. Hak ve Hukuk Kavramları

Hayvan hakları kavramının anlamının iyi bir şekilde anlaşılıp ulusal ve yerel düzeyde doğru ve etkili bir şekilde kullanılması için bilinmesi gereken ikinci bir konuda hak ve hukuk kavramlarının anlamlarıdır. Hak genel olarak Medeni Hukuk temelli bir kavram olmasına rağmen hemen her alanda karşılaşılan, gerek insan hakları gerekse hayvan hakları kavramlarının tanımlamalarında önemli bir rol üstlenen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰

Hak kavramının teorik olarak Eski Yunan ve Mezopotamya uygarlıklarıyla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Milattan önce yaklaşık 5 bin yılında Mezopotamya’da yaşayan Sümerliler ile milattan önce 1728 yılında Babil civarında yaşayan Babilliler hak kavramı konusunda önemli gelişmelere öncülük etmişlerdir. Bu uygarlıklar kendilerini tanrıların kutsadığını, topluma karşı kötülerin engellenerek iyilerin korunması gerektiği bu yolla adaletin sağlanacağını vurgulamışlardır. Babil kralı kabul edilen kanunları, halkın haklarından haberdar olmasını sağlamak için kent meydanına herkesin görüp okuyabileceği duvarlara yazdırmıştır. Ayrıca ülke sınırları içerisinde yaşayan tüm bireyler bu kanun kapsamına alınmakla birlikte özgür, köle ve yarı köleler

²⁹ Francione ss. 129-139.

³⁰ Kemal Oğuzman ve Nami Barlas, **Medeni Hukuk**, Arıkan Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2006, s.105.

için değişik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.³¹ Eski Yunan ve Mezopotamya uygarlıkları her ne kadar hak kavramının ortaya çıkışının ilk öncülerinden biri olarak kabul edilseler de toplumu yukarıda belirtildiği gibi sınıflara ayırmalarından dolayı modern anlamda hak kavramından ve mutlak olarak eşitlikten söz edilmesi mümkün görünmemektedir.

Roma Devleti kanunlarına bakıldığında ise Eski Yunan ve Mezopotamya uygarlıklarıyla benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Roma Devleti'nde bulunan kanunlar adaleti sağlayıp toplumu kargaşadan kurtarma amacı taşımaktadır. Toplum içi huzurun ve barışın ancak özgürlüğün ve adaletin gerçekleştiği yerde olduğu teorisinden hareket eden Roma Devleti bu şartları sağlamak için gerekli düzenlemeleri kabul etmiştir.³² Bu düzenlemelere bakıldığında insana insan olarak bir değer verilmediği toplumu kargaşadan kurtarmak için insanlara bazı haklar tanındığı görülmektedir. Nitekim Antik Yunan'ın en ünlü iki filozofu olarak kabul edilen Platon ve Aristo'da bile insanın devlete karşı hakkı olduğundan bahsetmemiştir. Kabul edilen kanunlar toplum içerisinde huzurun korunmasına yönelik kabul edilen kanunlar olduğundan insanın devlete karşı güvencesini tam olarak gerçekleştirmemektedir. Platon'un devlet eserinde belirttiği düzen kişiye oldukça sınırlı özgürlük alanı bırakan ve toplumun tüm işlerini tek kişinin elinden yürüten bir düzendir. Bu eserde Platon tarafından ortaya konulan düşünceler günümüzde tanımlanan totaliter sistemi işaret etmektedir. Aristo da Platon'a benzer bir şekilde birey özgürlüklerine önem vermemektedir. Ona göre devlet bireyin efendisi olmakla birlikte kölecilik normal bir durumdur. Ayrıca Aristo köylü ve işçileri vatandaş sınıfı içerisinde değerlendirmemektedir.³³

Ortaçağa gelindiğinde Thomas Aquinas ilk çağ filozoflarına ek olarak iktidar erkini kullanan kişinin bu yetkiyi kötü kullanması durumunda tahtan indirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Böylelikle yetkiyi kötü kullanan kişiyi tahttan indirmek halka hak olarak verilebileceği belirtilmeye başlanmıştır. Ayrıca insana insan olduğu için değer verilmesi gerekliliğini vurgulamış, gerçek eşitlikten bahsetmenin ancak bu şekilde mümkün olacağını ifade etmiştir. Aquinas'ın bu düşünceleri ortaçağ döneminde siyasal yönden oldukça güçlü olan monarşi ve kiliseler karşısında sistematik bir temele

³¹ Şeref Ünal, **İnsan Haklarının Tarihi Felsefi ve Hukuki Temelleri**, Ankara Barosu Dergisi, Sayı 1, 1994, ss.45-46.

³² Tekin Akılhoğlu, **Temel Haklar Gelişmesi Üzerine Bazı Düşünceler**, Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi Fakültesi Dergisi, Sayı:1, Cilt:44, 1989, s.162.

³³ Münici Kapani, **Kamu Hürriyetleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993, s.17.

dayandırılmamıştır. Bu görüşler 17. yüzyılda kilise ve monarşilerin egemenliğinden yavaş yavaş kurtulan devletlerde dayanak noktası oluşturmaya başlamıştır.³⁴ Böylece 17. yüzyıldan sonra Antik Yunan'da ve Ortaçağ'da görülen polis devlet yapısının yavaş yavaş kırılıp doğal hukuk anlayışına geçilmeye başlandığı görülmektedir.

17. yüzyıldan sonra doğal hukuk anlayışının birikimi olarak gelişmeye başlayan hak kavramı üzerinde belirli bir görüş birliği olmadığı görülmektedir. Kavram üzerinde belirli bir uzlaşma olmadığı gibi bu kavrama belli sınırlar çizme girişimi bile birçok düşünür tarafından eleştirilen bir konu olmuştur. Eugen Huber gibi birçok hukuk düşünürüne göre hak kavramının tanımını yapıp ona belli sınırlar koymak hak kavramının gelişmesi önünde büyük bir engel olmaktadır. Bu düşünürlere göre iktidar erkini elinde bulunduran kişi veya kurumlar iktidarlarını kuvvetlendirmek için hak kavramına belli tanımlamalar yaparak bu kavramı sınırlandırmış ve hak kavramına sahip olan kişilerin hukuk arenasında ellerini zayıflatmışlardır.³⁵

Yukarıda anlatılanlardan hareketle hak kavramı üzerindeki tanımlara Türk Dil Kurumu tarafından yapılan etimolojik anlam barındıran tanımla başlamak yararlı olacaktır. Türk Dil Kurumu hak kavramını ilk maddesinde *adalet* olarak tanımlamaktadır. İkinci maddesinde *adaletin ve hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç* olarak, üçüncü ve kamu yönetimi alanını da ilgilendiren son tanımında ise *dava ve iddiada gerçeğe uygunluk* olarak tanımlamaktadır. Hak kavramı temelinde hem bir ilkeyi, hem de bir amacı ifade eder. Hak, hakkın adandığı kişiye yani hakkın sahibinin doğasına, yaradılışına kendiliğinden verilen bir kavramdır. 19. yüzyılda egemen olmuş olan klasik tabii hukuk teorisine göre de hukuk sisteminin yapıtaşını oluşturan temel ilkelerden biridir. Bunun yanında aynı zamanda bir amaçtır. Bundan dolayı hukuk, temelde hak sahiplerinin haklarını güvence altına alma amacını güder.³⁶ Diğer tanımlara bakıldığında ise hak hukuken belli araçlar yardımıyla korunan ve kullanılma özgürlüğün sahibinin iradesine bırakılmış olan menfaatlerdir.³⁷ Hak kavramı başka bir çalışmada bir toplumda bulunan hukuk düzeni tarafından kişilere tanınan menfaatler

³⁴ Aydın Turhan, **İnsan Hakkı Kuşakları Arasındaki Tamamlayıcılık İlişkisi**, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, 2013, ss.365-366.

³⁵ Hayrettin Ökçesiz, **Hukuk Felsefesi Yönünden İnsan Hakları**, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayını, Sayı: 21-22, İstanbul, Mayıs Haziran 1998, s.61.

³⁶ Turhan Esener, **Hukuk Başlangıcı**, Alkım Yayınevi, 7. Baskı, İstanbul 2004, s.146.

³⁷ Bilge Öztan, **Medeni Hukuk'un Temel Kavramları**, Turhan Kitabevi, 25. Baskı, Ankara 2007, s.62.

ve bu menfaatlerin kullanılma yetkisini kendi iradesine bırakan yetkiler olarak tanımlamıştır.³⁸ Tüm bu tanımlardan ziyade hak kavramının genel bir tanımı yapılacak olursa bir toplumda yerleşik hukuk düzeni tarafından korunan menfaatler ve bu menfaatlerden istifade edecek kişilere bu korunan menfaatlerin kullanımının bırakılması anlamına gelir.

Hukuk kavramı da hak kavramı gibi tanımsal açıdan belirli bir çerçeveye yerleştirilememiştir. Hukuk kavramının da birçok tanımla ortaya atılmış olması ünlü düşünür Immanuel Kant'ın da dikkatini çekmiş, hukukçulara “Kendi alanlarının bile tanımını tam olarak açıklayamamıştır.” diyerek alaycı bir üslup kullanmıştır. Bu imalı eleştiri konusu günümüzde de açıklığa kavuşturulamamış olup üzerinde birçok tanım yapılmaya devam edilmektedir.³⁹ İlk olarak Türk Dil Kurumu tarafından yapılan metodolojik tanıma baktığımızda ilk maddede “*Toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü*” olarak tanımlanmışken ikinci madde de ise “*Bu yasaları konu alan bilim dalı*” olarak tanımlanmıştır. Hukuk alanında uzman kişilere bakıldığında ise bir *tanımda hukuk, sosyal yaşamda kendine yer edinen bireylerin karşılıklı ilişkilerini düzenleyen ve uyulması devletin yaptırımına bağlanmış kuralların tümü*⁴⁰ diğer bir tanımda ise *devletlerin zorlama gücüyle desteklenmiş karşılıklı insan ilişkilerini konu alan kuralların tümü* olarak tanımlamıştır.⁴¹ Tüm bu çıkarımlardan hareketle hukuku, toplumda barışı, hukuki güvenliği, adaleti sağlayan ve devlet gücüyle desteklenmiş kuralların tümünü ele alan bilim dalı olarak tanımlayabiliriz.

Bu iki kavram genel olarak düşünüldüğünde hayvan hakları ve hayvan hukuku gibi kendilerinin alt dallarına da temel teşkil etmektedir. Özellikle hak kavramının tanımında bulunan menfaatleri kullanma yetisine sahip olma ifadesinden hareketle bazı düşünürler hayvanların menfaatleri kullanma yetisi olmadığından dolayı hayvan hakkı kelime öbeğinin mantıksal olarak hatalı olduğunu düşünmektedir. Bundan dolayı hayvan hakkı ve hayvan yaşam kalitesi kavramlarına ikincil bir başlık açmak kavramsal açıdan yararlı olacaktır.

³⁸ Turgut Akıntürk **Medeni Hukuk**, Beta Kitabevi, 9. Baskı, İstanbul 2003, s.29.

³⁹ Öztan, ss.11-13.

⁴⁰ Şaban Kayıhan **Medeni Hukuk Bilgisi**, Seçkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2009, ss. 39-40.

⁴¹ Aydın Zevkliler ve diğerleri, **Medeni Hukuk**, Turhan Kitabevi, 9. Baskı, 2015, ss.1-2.

1.2.2. Hayvan Hakkı ve Hayvanın Yaşam Kalitesi Kavramları

İnsan ve hayvan ilişkilerini de birçok alanda birbirinin yerine kullanılan aslında birbirinden tamamen farklı kavramlar olan hayvan hakkı ve hayvanın yaşam kalitesi kavramlarının tanımlanması bu açıdan önem taşımaktadır.

Çeşitli alanlarda çok yönlü olarak kullanılan yaşam kalitesi kavramının bu özelliğinden dolayı literatürde birçok tanımı bulunmaktadır. Tüm bilim dalları tarafından yapılan ortak bir tanımı olmamasına rağmen yaşam kalitesi temel değerlerin ve ihtiyaçların karşılanması olarak tanımlanabilir.⁴² Tanımdan da görüldüğü üzere sadece insanlara atfedilmeyen bir kavram olan yaşam kalitesi kavramı 19. yüzyıldan itibaren gelişimi hızlanan insan haklarının da etkisiyle hayvanlara yönelik olarak hayvan yaşam kalitesi sözcüğüyle kullanılmaya başlamıştır. Literatürde hayvan yaşam kalitesi tanımlamalarına bakıldığında birçok tanımının olduğu görülmektedir. Bu tanımlardan ilki İngiltere'nin Bakanlar Kurulu tarafından kurulan Brambell Komitesi tarafından yapılmıştır. Buna göre hayvanın fiziksel işlevlerini yerine getirecek sağlıklı bir yapısı olması bunun yanında duygusal açıdan iyi bir hayat sürdürebilmesi hayvan yaşam kalitesi olarak nitelendirilmiştir.⁴³ Geleneksel hayvan hakları savunucularına göre, hayvan yaşam kalitesi kavramı barınacak bir alanı olmayan hayvanlara barınacak yerin sağlanması, yaşam koşullarına adapte olmakta zorlanabilecek hayvanların kısırlaştırılması ve besinlerinin sağlanmasını kapsamaktadır. Geleneksel hayvan savunucularının amacı hayvanların çektiği acı ve ıstırapı en aza indirmektir. Bu yüzden iyi bir şekilde bakılan hayvanların sonunda kullanılmasına karşı çıkmazlar.⁴⁴ Diğer bir tanım ise hayvanın yaşam kalitesi çiftlik, pet, vahşi, egzotik ve laboratuvar hayvanlarının beslenmesi, bakımı, yetiştirilmesi gibi her türlü etkinliklerde hayvanlarının huzur ve mutluluğunun sağlanması buna ek olarak acı ve ıstırap verici eylemlere maruz bırakılması olarak tanımlanmıştır.⁴⁵

⁴² Sülün Evinç Torlak ve Pınar Savaş Yavuzçehre, **Denizli Kent Yoksullarının Yaşam Kalitesi Üzerine Bir İnceleme**, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt:17, Sayı:2, 2008, s.26.

⁴³ Evrim Dereli Fidan, **Türkiye'de Çiftlik Hayvanları ile İlgili Refah Uygulamaları**, Animal Health, Prod. And Hygiene, 2012, ss.39-46.

⁴⁴ Hewson Caroline, **What is Animal Welfare Common Definitions and Their Practical Consequences**, Canadian Veterinary Journal. Sayı 44, 2003, ss. 496-499.

⁴⁵ Ahmet Antalyalı, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Hayvan Refahı Uygulamaları**, T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dış ilişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Avrupa Birliği Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007, s.2.

Tüm bu tanımlardaki acı ve ıstırap çekmeme, rahat besin bulma ve hayvan huzurunun sağlanması gibi maddelere ek olarak son zamanlarda hayvanlardaki biyolojik özelliklerinin sağlamlılığı, kalp ritim düzeyi ve bunlara ek hayvanların psikolojik durumlarının da hesaba katıldığı hayvan yaşam kalitesi tanımlamaları yapılmaya başlanmıştır.⁴⁶

Hayvan yaşam kalitesi kavramının ortaya atılıp tanımlarının yapılmasından bu yana yürürlüğe giren hukuksal metinlerde insanlara belirli görevler verilmektedir. Bu görevler genel olarak;

- Hayvan sağlığının korunması görevi
- Hayvanların acı çekmesinin engellenmesi görevi
- Hayvanların yararlanacağı kaynakları koruma görevi
- Sağlık alanındaki bilgi dağarcığını geliştirme görevi olarak ifade edilebilir.⁴⁷

Hayvan hakkı ve hayvan yaşam kalitesi kavramlarının oluştuğu ve toplumsal bilincin yüksek olduğu toplumlarda hukuksal normlarla desteklenen yukarıdaki görevlerle paralel olarak kabul edilen yükümlülükleri yerine getirmeyen bireyler idari para ve hapis cezalarına çarptırılabilir.

Hayvan hakkı kavramına gelindiğinde ise bu kavramın oldukça tartışmalı bir kavram olduğu görülmektedir. Hayvanların belirli hakları olduğu veya olması gerektiğini savunan düşünce cinsiyete ve ırkçılığın reddini savunan düşüncelere nazaran göre oldukça yenidir. Bundan dolayı hayvanların hakkı olup olamayacağı konusu yapılan araştırmalarda yaygın bir şekilde tartışılmaktadır.

Hayvan hakları tanımları katı hukuk kurallarıyla yapıyor olunsaydı hayvanların hakkı olmadığını ve herhangi bir hukuk dalında bir hukuk öznesi olamayacaklarını ifade etmek gerekirdi. Türk Medeni Hukuku'nda tanımlanan hak ve fiil ehliyetlerine sahip olmadıkları bunun yanında tabi ki tüzel kişilik sahibi olmadıklarından dolayı herhangi bir borç ve menfaat ilişkisine giremezler. Hukuka aykırı bir eylemden dolayı hayvanların kendilerine yönelik ceza verilemez.⁴⁸

⁴⁶ Şeniz Öziç Altınçekiç ve Mehmet Koyuncu, **Nakil Koşullarının Hayvan Refahı Üzerine Etkileri**, Hayvansal Üretim, Sayı 51, 2010, s.48-56.

⁴⁷ American Veterinary Medical Association, **The Veterinarian's Role in Animal Welfare**, January 2009, ss.1-2.

⁴⁸ Ahmet Kemal Şenpolat, **99 Soruda Hayvan Hakları**, Okyanus Yayınları, 2015, s. 15.

Fakat olaya geniş çerçeveden bakılacak olunduğunda hayvan haklarına yönelik iki temel yaklaşımdan bahsedebiliriz. Bunlardan birincisi hayvanı genel olarak eşya olarak kabul eden yaklaşımdır. Roma Hukuku'ndan temelini alan düşünceye göre hayvanlara kötü davranmamak, acı ya da eziyet verici davranışlarda bulunulmaması insana verilen bir ödev niteliği taşımaktadır. Bu düşünceye göre insanların hayatlarını sürdürdükleri çevrede bitki ve hayvan toplulukları ortak bir şekilde bulunmaktadır. Doğanın korunması ve ortak varlığın sürdürülebilmesi için çevrenin bir üyesi olan hayvanların da korunması gerekmektedir. Hayvanların korunmasını destekleyen görüş hayvanların savunulmasıyla hayvanlara hak tanınmasını farklı bir şekilde yorumlamaktadır. Hayvanların korunması için çaba gösteren görüş merkezinde tüm insanların olduğu haklar dışında başka özgül gruplara (siyahlara, beyazlara, hayvanlara) haklar tanınmasına sıcak bakmamaktadır. Her özgül gruba tanınacak hakların evrensel hakları gölgede bırakacağını ifade etmektedirler.⁴⁹ Hayvanı eşya sayan görüş Friedrich Carl Von Savigny tarafından ortaya atılan irade kuramıyla paralellik göstermektedir. İrade kuramına göre bir varlığa hak kavramının verilebilmesi için o varlığın hakka sahip olacak iradeye sahip olması gereklidir. Varlık, iradesiyle başka kişi veya gruplara iradesini kabul ettirdiği ölçüde hak sahibi olabilir. Bu açıdan bakıldığında irade kuramına göre de insan dışında herhangi bir canlı türünün iradesini kullanıp hak elde etmesi mümkün görünmemektedir.⁵⁰

İkinci temel düşünce ise hayvanlara kişilik tanıyan görüştür. Bu düşünce ise hukuksal alanda İhering tarafından ortaya atılan menfaat teorisiyle bağlantılı değerlendirilmelidir. Teori hak kavramını iradeden alıp menfaate dayandırmakla birlikte hakkın maddi ve şekli olarak başlıca iki temel unsuru olduğunu belirtmiştir. Maddi unsur hakkın verildiği “şeyin” sahibine kazandırdığı menfaat, yarardır. Şekli unsur ise bu hakkın verildiği “şeyin” kanunlar tarafından, yargı önünde korunmasıdır. Kazanılan hakların şekli unsur ile birlikte yargı önünde korunmaya alınmasıyla hak kavramı ortaya çıkmış olarak düşünülebilir. Yukarıda görüldüğü gibi bu düşünce tamamen iradesi

⁴⁹ Özlem Söğütü Erişgin ve Cengiz Koçhisarlıoğlu, **Hayvanın Hukuki Konumu**, Yaşar Üniversitesi Dergisi, Cilt 8, Özel Sayı, ss.1692-1694.

⁵⁰ Ergun Özsunay, **Medeni Hukuka Giriş**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 1986, s. 235.

olmayan canlılara yönelik hak kavramının kazandırılmasının temelini oluşturmaktadır.⁵¹

Menfaat teorisiyle bağ kurulabilen hayvanlara kişilik tanıyan görüş ise düşüncelerinin merkezine ıstırap çekmek ve acı çekme eylemlerini koymaktadır. Bu teori ıstırap çekmek eylemini tüm canlılar için geneller ve her bir canlı türü açısından olumsuz bir durum olduğunu ifade eder. Bundan dolayı acı çekme yetisi olan ve bu acı çekme yetisinden zarar gören her canlının hak kavramına sahip olması gerektiğini belirtir. Dolayısıyla bu düşüncenin çıktısı olarak hayvanlarda hukukun bir öznesi olarak düşünülmektedir.⁵²

Günümüzdeki Kıta Avrupası ve Anglosakson hukuk rejimlerine bakıldığında hayvanlara hukuksal alanlarda hak tanınmamasına yönelik engelleyici hüküm bulunmamaktadır. Nitekim Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin birinci maddesinde bütün hayvanların var olma hakkına sahip olduğunu, ikinci maddesi ise saygı görme hakkı, korunma ve insanlarca gözetilme hakkı olduğunu belirtmiştir.⁵³

Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ve ülkelerin ulusal mevzuatlarının yanı sıra sivil toplum örgütleri tarafından da hayvan haklarını destekleyip, hayvanları koruyacak ve acılarını azaltacak bir takım önlemlerin alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesine ek olarak, hayvanların yaşam kalitesinin arttırılmasında önemli olabilecek başlıklar belirlenmiş, insan sağlığı, afet yönetimi, çevresel sürdürülebilirlik, sosyal gelişme konularını içeren uluslararası alanda hayvanların yaşam kalitesini geliştirici önlemler alınması gerekliliği belirtilmiştir.⁵⁴

Sonuç olarak hayvanlar kendi varlıkları gereği onlara tanınabilecek yaşama hakkı, barınma hakkı gibi belli başlı temel haklara sahiptirler. Fakat ifade özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, borç yükümlülüğü altına girme gibi insanlara özgü olan hakları bulunmamaktadır. Akademik çalışmalarda ve halk dilinde birbiri yerine kullanılan hayvan hakları ve hayvan yaşam kalitesi kavramlarının birbirinden tamamen farklı kavramlar olduğu görülmektedir. Hayvan yaşam kalitesi hayvanlara acı vermeden onlara yaşatılabilecek en iyi hayatı yaşatmaya yönelik bir kavramdır. Hayvan hakları

⁵¹ İrem Berksoy, **Özel Hukukta Hayvan Hakları**, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

⁵² Erişgin ve Koçhisarlıoğlu ss. 1692-1694.

⁵³ Sungurbey, s.5.

⁵⁴ https://www.worldanimalprotection.ca/sites/default/files/ca_-_en_files/case_for_a_udaw_tcm22-8305.pdf. (26.10.2016).

kavramı ise kürk ticareti, hayvanların zevk amacıyla kullanımı ve ticari değerle muamele görmelerine tamamıyla karşı çıkarak özünde hayvanların belirli hakları olduğunun bu hakların insanların yararı ve menfaati için ihlal edilemeyeceğini ifade etmektedir.

1.3. GÜNÜMÜZ TOPLUMLARINDA HAYVAN HAKLARI KAVRAMI

Çağdaş toplumlarda, hayvan hakları kavramının önemine değinmeden önce uygarlık ve uygar olma sözcüklerinin anlamlarının açıklanması gerekmektedir. Uygarlığı ilk kelime anlamıyla medeniyet, uygar olma durumu, medenilik olarak tanımlayabilirken ikinci ve daha kapsamlı tanımıyla *bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi varlıkların, fikri çalışmalarının ve sanat çalışmalarının niteliği* olarak bunun yanında varlık kavramını ise “*Var olma, mevcut olma hali*” olarak tanımlayabiliriz.⁵⁵

Verilen tanımlardan da anlaşıldığı gibi uygar bir toplumu ortaya çıkartan ve uygarlığının derecesini belirleyen temel etken insandır. İkinci temel etken ise bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi varlıkların niteliğidir. Toplumun sahip olduğu maddi varlıklardan kastedilen ülke veya topluluk sınırları içerisinde bulunan ve gözle görülebilen her şeydir. Bu kapsam da ormanlık alanlar, dağlık alanlar, göller, denizler ve konumuz ile doğrudan bağlantılı olan hayvanlar kısacası sahip olduğumuz maddi varlıklar olarak nitelendirilebilir. O halde bir toplumda maddi varlık olan hayvanlara yönelik davranışlar, haklar, hayvanların yaşayış durumları, merkezi ve yerel yönetimlerin hayvanlar üzerinde politikaları, hayvanlara karşı duyarlılık kısaca hayvanlara yönelik yapılan her türlü tutum ve davranışın niteliği yukarıda sayılan uygarlık ölçütlerinde bir ülkenin aldığı yol hakkında bize ışık tutabilmektedir.

Son yıllarda uygarlığın yansıması olarak hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren derneklerin ve sivil toplum kuruluşlarının ülkemizde sayısının giderek arttığı görülmektedir.⁵⁶ Bununla birlikte toplum nezdinde hayvanlara karşı davranış ve tutumların da farklılaştığı görülmektedir. Toplumda hayvanlara karşı bir bireyin veya

⁵⁵ Ali Püsküllüoğlu, **Türkçe Sözlük**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.1548.

⁵⁶ Dernekler Dairesi Başkanlığı Aktif Dernekler Listesi, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/illere-gore-faal-dernekler.aspx>. (17.11.2016).

yerel yönetim birimlerinin yaptığı olumsuz bir müdahale de o bölgede yaşayan yerleşikler veya hayvan hakları savunucuları ani tepkiler gösterebilmektedir.⁵⁷ Bir mahalle veya yakın bir çevresine taşınacak olan bazı insanlar artık yaşayacakları haneden sonra o mahalledeki hayvanların durumuna da bakmaktadır. Goethe'in "Bir semtin sokak hayvanları sizden kaçmıyorsa orada yaşayın; çünkü komşularınız güzel insanlardır" ünlü sözünün bir kent ya da kırsal bir alana yerleşmeyi düşünen bireylerin dilinde yer etmiş ve bunu kendi hayatlarına uyarlamaya da başlamışlardır.

Genel çerçeveden baktığımızda hayvan hakları ve hayvanlara yönelik tutumlar artık uygarlık kavramıyla değerlendirilmeye başlanmış, gelecekte de uygar olma ölçütü tanımlanırken hayvanlara yönelik davranışlar önemli bir kalem olarak anılmaya başlanacaktır.

1.4. SOKAK HAYVANLARI VE KORUMACI YAKLAŞIM

Genel olarak Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe sözlüklerde sahihsiz veya sokak hayvanı tanımı yapılmamıştır. Tüm hayvan türlerini hayvan başlığı altında tek tanımda toplayan sözlüğün ilk tanımı hayvanları bitkiler dışında kalan duyu ve hareket yeteneği olan ve gerekli birtakım eylemleri akıl, düşünce ve bilinci kullanmadan doğal bir duyu olan içgüdüleriyle kavrayan canlı yaratık olarak tanımlamıştır. Konumuzu ilgilendiren ikinci tanım ise hayvanı at, katır gibi her türlü hizmetlerde kullanılan yaratık olarak tanımlamıştır.⁵⁸ Yukarıda da bahsettiğimiz gibi uluslararası alanda hayvan hakları savunucularının yoğun olarak eleştirdiği hayvanları insan yararına uygun olan nesneler olarak görme düşüncesi Türkçe sözlüğümüzün ikinci tanımında da ortaya çıkmaktadır. Hayvan hakkı kavramının geliştirilmesi ve doğada insan hegemonyalı yaklaşımın önüne geçilmesi için yapılacak düzenlemelerden başında şüphesiz sözlüğe sokak hayvan tanımının eklenmesi ve hayvanlara işe yarayan nesneler olarak bakan tanımların doğadaki tüm canlıların menfaatlerini düşünerek yenilenmesi olacaktır.

24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu da sokak hayvanı kavramını kullanmamaktadır. Sokak hayvanları bu kanuna göre evcil

⁵⁷ <http://www.canakkaleolay.com/Eceabat-ta-hayvan-katliamina-buyuk-tepki-36396>. (17.11.2016).

⁵⁸ Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, Vadi Yayınları, İstanbul, 16. Baskı, 2003, s.547.

hayvan kategorisi içerisinde değerlendirilmiş ayrıca sahihsiz hayvan başlığı altında tanımlanmıştır. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununda belirtilen hayvan gruplarının tanımı şu şekilde yapılmaktadır;

- Evcil hayvan: İnsan tarafından kültüre alınmış ve eğitilmiş hayvanları,
- Sahipsiz hayvan: Barınacak yeri olmayan veya sahibinin ya da koruyucusunun ev ve arazisinin sınırları dışında bulunan ve herhangi bir sahip veya koruyucunun kontrolü ya da doğrudan denetimi altında bulunmayan evcil hayvanları,
- Güçten düşmüş hayvan: Bulaşıcı ve salgın hayvan hastalıkları haricinde yaşlanma, sakatlanma, yaralanma ve hastalanma gibi çeşitli nedenlerle fizikî olarak iş yapabilme yeteneğini kaybetmiş binek ve yük hayvanlarını,
- Yabani hayvan: Doğada serbest yaşayan evcilleştirilmemiş ve kültüre alınmamış omurgalı ve omurgasız hayvanları,
- Ev ve süs hayvanı: İnsan tarafından özellikle evde, işyerlerinde ya da arazisinde özel zevk ve refakat amacıyla muhafaza edilen veya edilmesi tasarlanan bakımı ve sorumluluğu sahiplerince üstlenilen her türlü hayvanı,
- Kontrollü hayvan: Bir kişi, kuruluş, kurum ya da tüzel kişilik tarafından sahiplenilen, bakımı, aşıları, periyodik sağlık kontrolleri yapılan işaretlenmiş kayıt altındaki ev ve süs hayvanlarını,
- Deney hayvanı: Deneyde kullanılan ya da kullanılacak olan hayvanı,
- Kesim hayvanı: Gıda amaçlı kesimi yapılan hayvanlarını ifade etmektedir (5199 sk, md.3).

Yukarıdaki sahihsiz hayvan tanımından da görüldüğü gibi sokak hayvanları herhangi bir sahibi ya da koruyucusu olmayan evcil hayvanları belirtmektedir. Bundan dolayı sokak hayvanlarını kentsel veya kırsal alanlarda yoğun olarak bulunup ve bu koşullar altında hayatını sürdürebilen kedi, köpek, kuş türleri olarak sınırlandırabiliriz.

Yunanistan ve İtalya ülkelerini istisna olarak kabul edersek birçok ülkede sokak hayvanı kavramı kullanılmamaktadır. Bu ülkelerde kullanılan tanım ise sahibinin evinde veya koruması altında yaşarken çeşitli nedenlerle sokağa bırakılan ve sokak

dışında herhangi bir yaşam ortamı bulunmayan hayvanları işaret etmek üzere kullanılan kavramdır. Yıllara göre oranlara bakıldığında İtalya’da her yıl 300.000’e yakın köpek sokağa bırakılmaktadır.⁵⁹

Bu sayıya bakıldığında ise gerek uluslararası alanda gerek ise ülkemizde sokak hayvanlarının ilerde daha büyük sorun alanlarını ortaya çıkartacağı görülmektedir. Bu sorun alanları ile mücadele edilmesinde modern dünyaya uygun her türlü maddi ve manevi varlığın düşünülerek kamu politikalarının uygulanması ve sivil toplum kuruluşlarının bu amaçla desteklenmesi birbirinden karşılıklı olarak zarar gören bireyler ve hayvanlar açısından öncelikli önem taşımaktadır.

⁵⁹ Tamer Dodurka, **Geçmişten Günümüze Avrupa Ülkeleri ve Türkiye’de Hayvan Hakları**, Avrupa Birliği Veteriner Hekim Platformu, Kriter Dergisi, Haziran, 2007.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE DE HAYVAN HAKLARI MEVZUATI VE UYGULAMALARI

2.1. AVRUPA'DA HAYVAN HAKLARI MEVZUATI

Avrupa'da tarım alanların kısıtlı ve insan nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde elde bulunan kaynaklarla yüksek verimli ürün elde etmeye yönelik olarak kullanılan entansif tarım yöntemlerinin yanı sıra deney gibi bilimsel amaçlarla kullanılan hayvanlara yönelik ortaya çıkan yoğun baskılar hayvan yaşam kalitesine olumsuz etkiye bulunmuştur. Hafta boyunca yoğun bir şekilde çalıştırılan atların ve çiftlik üretim alanlarında yetiştirilen hayvanların kış mevsimi boyunca olumsuz koşullarda yaşamını sürdürmeleri halk tabanından yoğun eleştirilere maruz kalmış ve hayvan hakları konusunda gerekli düzenlemelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.⁶⁰

Modern anlamda hayvan hakları konusunda yapılan hukuki düzenlemelere değinmeden önce İngiltere ve diğer seçilmiş Avrupa ülkelerinde hayvan yaşam kalitesini artırıcı eylemlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan gelişmelerin incelenmesi gerekmektedir. Her ne kadar canlı hayvanlara yönelik olarak yapılan deneylere karşı protesto eylemleri 19. yüzyılda ortaya çıksa da İngiltere'de bu eylemlerin kökeni 17. yüzyıla kadar dayanmaktadır. 1641 yılında İngiltere'nin Amerika'da bulunan Massachusetts kolonisinde hayvan haklarının ortaya çıkışının temel aşamalarından biri sayılabilecek hukuksal bir düzenleme oluşturulmuştur. Bu hukuksal düzenlemeye göre;

“Bu toplulukta yaşayan hiçbir birey genellikle toplulukta yaşayan insanların kullandıkları hayvanlara kötü davranamaz.”

Bunun yanında 17. yüzyılda R. Martin tarafından İngiltere parlamentosuna doğada yaşayan hayvanların korunması için bir kanun önerisinde bulunulmuştur. Diğer bir Avrupa ülkesi olan Hollanda'da ise 1780 yılında yürürlüğe giren kanuna göre hayvanların sağlıklarının korunması ve yaşam kalitelerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

⁶⁰ Antalyalı, s.4.

Almanya’da ise 1871’de yürürlüğe giren ceza kanununda hayvanlara acı çektirici, işkence sayılabilecek tüm eylemlerle birlikte hayvanlara kötü davranışlarda bulunmak yasaklanmıştır.⁶¹

Yürürlüğe giren mevzuat hükümlerine rağmen sağlık alanındaki gelişmeler nedeniyle deneylerde hayvan kullanımlarının yüksek oranda artması Florance (İngiltere)’de modern anlamda hayvan yaşam kalitesini arttırıcı hareketlerin doğmasına yol açmıştır. Bu hareketlerin başında ise Antiviseksionist eylemler gelmektedir. Canlı hayvanlara yönelik olarak yapılan deneylere, testlere karşı çıkan bir düşünce olan Antiviseksionist hareket insan çıkarı için hayvanların meta olarak kullanılmasına tamamen karşı çıkmaktaydı. Bu grup tarafından yapılan ilk protesto eylemi İngiltere’de 1863 yılında gerçekleştirilmiştir. Antiviseksionist hareket bu eylemden sonra Fransa başta olmak üzere hızlı bir şekilde Avrupa’nın diğer ülkelerine yayılmaya başlamıştır. Deney kullanımının tüm çabalara rağmen azaltılamaması ayrıca daha yoğun olarak kullanılmaya başlamasının ardından 1883 yılında Amerika’da dünyadaki ilk Antiviseksionist dernek faaliyetlerine başlamıştır. Hayvanların deneylerde kullanılmasını sert bir şekilde reddeden dernekler 20. yüzyılda da faaliyetlerine devam etmiş ve yürürlüğe konulan mevzuat hükümlerinde doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmuştur.⁶² Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun (1957) kurulmasıyla Avrupa genelinde evrensel hakları yasal bir zemine dayandırma ve bu yasal zemini güçlendirme çalışmalarından hayvan hakları da etkilenmiş ve gelişme aşaması aşağıdaki sırayı izlemiştir.

2.1.1. Roma Anlaşması (01.01.1958)

Avrupa’da hayvan yaşam kalitesiyle ilişkili olarak değerlendirilebilecek birinci yasal metin 1957 yılında imzalanıp 1958 yılında yürürlüğe giren Avrupa Topluluğunu kuran anlaşma olan Roma Anlaşmasıdır. Roma Anlaşmasının hükümleri birçok kez gözden geçirip değiştirilmesine rağmen metnin geneline bakıldığında hayvan yaşam kalitesi ve hayvan hakkı konusunda özel hükümler içermemekteydi. Roma Anlaşması’nın hayvan yaşam kalitesiyle maddesiyle bağlantılı olarak değerlendirilebilecek

⁶¹ Ruşen Keleş ve Birol Ertan, **Çevre Hukukuna Giriş**, İmge Kitabevi, Ankara 2002 ss. 150-151.

⁶² Aşkın Yaşar ve Halis Yerlikaya, **Dünya’da ve Türkiye’de Hayvan Haklarının Tarihsel Gelişimi**, Veteriner Bilimleri Dergisi, Cilt:20 Sayı:4, 2004, s.41.

34. maddesi üye devletler arasındaki ihracat konusunda miktar kısıtlamasını ve bu kısıtlama ile ilgili tüm tedbirleri engellemekteydi. Bu madde tüm üye devletleri anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihinden itibaren halen uygulamakta oldukları ihracata yönelik tüm kısıtlamaları ortadan kaldırmak durumunda bırakmıştı. Ancak anlaşmanın 36. maddesi bu kısıtlamanın bir istisnasını oluşturmaktadır. Bu maddeye göre genel ahlak, kamu düzeni veya kamu güvenliği; insan, hayvanların hayatının ve sağlığının bunlara ek olarak bitkilerin korunması hallerinde ihracata yönelik hükümlere kısıtlama getirilebileceği ifade edilmektedir. Görüldüğü gibi Roma Anlaşması'nda hayvan yaşam kalitesi konusu ayrı bir başlık altında spesifik olarak ele alınmamış saygı gösterilmesi gereken bir konu olarak madde içerisinde ifade edilmiştir.⁶³

2.1.2. Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (20.02.1971) ve 103 numaralı Ek Protokol (12.04.1982)

1968 yılında uluslararası nakliyat sırasında hayvanların acısının ve ıstırabının azaltılması amacıyla Avrupa Konseyi tarafından üye bulunan devletlerin imzasına sunulan 65 numaralı sözleşme 20.02.1971 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmeye şu anda taraf olan üye sayısı 12 ile sınırlıdır.⁶⁴ Avrupa Konseyi üye ülkeleri düşünüldüğünde hayvanların yaşam kalitesini arttırıcı olan bu tip uluslararası sözleşmelere, yükümlülüklerini yerine getirecek şekilde daha fazla ülkenin taraf olması özel bir önem teşkil etmektedir. Aksi takdirde yürürlüğe giren sözleşmeler sadece belli ülkelerin sınırları içerisinde uygulama alanı bulacaktır.

Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi evcil kuş, tavşan, kedi, köpek, soğukkanlı hayvanların yanında koyun, keçi gibi hayvanları da kapsamaktadır. Anlaşmanın maddeleri kısaca incelendiğinde üçüncü maddesi bu hayvan türlerinin uluslararası taşımacılığının yapılmasından önce veteriner kontrolünden geçirilmesi ve veterinerin onayından sonra taşıma işleminin yapılmasının gerekliliğini belirtir. Doğum öncesinden 48 saat önce ve sonrasında hay-

⁶³ Tark Özil, **Avrupa Ekonomik Topluluğu Kurucu Antlaşma ve Ek Belgeleri**, Mars Matbaası, İstanbul, 1967, ss.30-31.

⁶⁴ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, **Hayvan Hakları Hayvanların Korunması ve Refahı**, Ankara, Mart, 2011, s.3.

vanın nakliyata kabul edilmeyeceği gibi hayvanların sağlık ve yaşam kalitesini koruyucu hükümler sözleşmede açıkça belirtilmiştir. Sözleşmenin 5. maddesinde taşıma sırasında hayvanların taşındığı konteynerlerin iç düzeni ve taşıma sırasında hayvanların rahatlığının sağlanması için ne gibi önlemlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır. Sözleşmenin diğer maddeleri hayvanların yanında bulunacak refakatçilerin sorumlulukları ile hayvanlara yönelik özel taşıma yöntemlerini belirtmektedir. Taşınacak hayvanların en hızlı ölçüde ve ihtiyaçlarının gerektiği gibi karşılanarak hedef yere naklini ön gören sözleşme de ayrıca hayvanların uluslararası kara, deniz ve demiryolu taşımacılığı sürecinde uyulması gereken kurallar sözleşme de ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.⁶⁵

Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesine ek olarak 17.03.1978 tarihinde 103 sayılı Uluslararası Nakil Süresince Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi Ek Protokolü imzaya açılmıştır. 103 sayılı ek protokol 12.04.1982 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Protokol Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Sözleşmenin hükümlerini tamamlayıcı nitelikte bir sözleşmedir. Ek protokolün getirdiği en önemli yenilik sözleşmede yazan bir hükme uyulmadığında taraflar tarafından kişilere verilecek olan cezanın uygulanmasında adli kayıtlara ilişkin bilgi alışverişine olanak tanımasıdır.⁶⁶

2.1.3. Hayvanların Kesimden Önce Bayılması Hakkındaki Avrupa Birliği Direktifi (18.11.1974)

1974 yılında 74/577/EC numaralı Hayvanların Kesimden Önce Bayılmasını konu alan Avrupa Birliği direktifi yayımlanmıştır. Avrupa Birliği'nin bu direktifinde kesilecek olan hayvanların uzman ve alanında deneyimli kişilerin kontrolünde uygun araçlarla bayılması konusunda hükümleri bulunmaktadır. Hayvanların kesimden önce bayılmasını konu alan Avrupa Birliği Direktifi bayılma sürecini kesilecek hayvanın eti üzerinde olumsuz bir etki oluşturmayan ve hayvanı kesim sırasında kendisine yapılan herhangi bir dış etkiyi hissettirmeyecek şekilde hissiz hale getirip bu hissiz

⁶⁵ Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680072317>. (28.01.2017).

⁶⁶ Uluslararası Nakil Süresince Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi Ek Protokol <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/103> (29.01.2017).

durumun kesim sonuna kadar devam ettiği anestezi süreci olarak tanımlanmıştır. 1993 yılında bu direktifin yerini daha kapsamlı bir şekilde hazırlanan 93/199/EC numaralı Kesim ve Öldürme Sırasında Hayvanların Korunması Direktifi almıştır. 1993 yılında hazırlanan direktifte hayvanların kesim, transfer, bayıltılması, öldürülmesi aşamalarında herhangi bir acı veya heyecanı hissetmemesi gerekliliği vurgulanmıştır. Dini inançlar yenilenen direktifte istisna olarak yer almış olup bu inançları yerine getirmek amacıyla yapılacak olan kesimlerde hayvanları bayıltma işlemi zorunlu hüküm olarak bu direktifte yer almamıştır.⁶⁷ Bu açıdan bakıldığında dini inançlar direktifte açık bir alan olarak bırakılmıştır. Dini hassasiyetleri uygun bir şekilde yaşama düzeyine ulaşmamış toplumlarda bu istisna hayvanların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Dini inançlar denetlemez ve sorgulanamaz bir özellik taşıdığından dolayı hayvanların yaşama kalitesine olumsuz etkide bulunabilecek bir durum barındırmaktadır.

Direktif içerisinde bulunan bayıltma ve öldürme eki başlığı altındaki ek kısımda bu süreçlerde izin verilen yöntemler ve uygulamalar belirtilmektedir. 2000’li yıllarla birlikte hızlı bir şekilde artan nüfus ile birlikte ihtiyaçların karşılanması amacıyla 2007 yılında 2007/43 numaralı et üretimi için yetiştirilen hayvanlara yönelik asgari kurallar adlı direktif hazırlanmıştır. Genellikle kümes hayvanları üzerine yoğunlaşan direktifte yüksek üretim yapan ticari işletmeler için hayvan başına düşmesi gereken metrekaşe miktarı ve kümeslerde bulunması gereken maksimum hayvan yoğunluğu sınırları belirtilmiştir.⁶⁸

2.1.4. CITES Sözleşmesi (01.07.1975)

İlk kez 1960 Yılında Dünya Koruma Birliği’nin 7. Toplantısında gündeme getirilen Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme 3 Mart 1973 tarihinde 21 ülke tarafından imzalanmış 1 Temmuz 1975 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme aşırı düzeyde kullanılan hayvan ve bitki çeşitlerinin korunmasına ilişkin uluslararası işbirliği niteliği taşımaktadır.

⁶⁷ Hayvanların Kesimden Önce Bayıltılması Hakkındaki Avrupa Birliği Direktifi, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:31993L0119>. (28.04.2017).

⁶⁸ Tuğba Gezgin ve Mustafa Karakaya **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kanatlı Eti Üretiminde Elektroşok Uygulamaları**, Gıda Yem Bilimi ve Teknoloji Dergisi, Sayı 16, s.46.

Sözleşmenin temel amacı nesli tükenme tehlikesi altında bulunan canlı türleriyle, tükenme tehlikesi yaşama ihtimali olan canlıların korunmasını sağlayıp uluslararası ticaret alanında istismar edilmelerinin önlenmeye çalışılmasıdır. CITES sözleşmesinde 3 ayrı ek liste bulunmakla birlikte bu ek listede 35.000 den fazla sayıda bulunan canlının ticaretleri belirli koşullara bağlanmıştır.⁶⁹

Ek 1 listesinde adı geçen Mersin Balığı ve Akdeniz Foku gibi türlerin tükenme tehlikesi oldukça yüksek olduğundan ticaretleri veya ihracı zorunlu durumlar dışında kabul edilmemektedir. Bu türlerin ihrac edilebilmesi için ihracat izinlerinin alınmış olması gereklidir. İhracat iznini alacak olan devletin ihracat yapılacak olan türün nesline herhangi bir zarar vermeyeceğini taahhüt etmesi gereklidir. Ayrıca ihracat türün soyuna zarar vermeyecek bilimsel bir amaç için gerçekleştirildiği takdirde kabul edilecektir. Ek 2 listesinde yer alan Yılan Balığı, Tıbbi Sülük gibi hayvanlar ise nesli tükenme tehlikesi ek 1 listesine göre daha düşük olan canlılardır. Ek 2 listesinde yer alan bu canlılar nesillerinin tükenme tehlikesi olmamakla birlikte aşırı kullanımı engellemek ve nesillerinin tükenmesinin önüne geçilmesi için denetim altında tutulmaktadır. Ek 3 listesinde bulunan hayvanlar ise taraf ülkelerin kendi sınırları içerisinde korudukları mercan ve mors gibi hayvanları işaret etmektedir.⁷⁰ Sözleşmede bu ek listeler sayesinde adı geçen türlerin uluslararası ticaret sırasında istismar edilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

2.1.5. Tarım Amaçlı Kullanılan Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (10.03.1976)

Avrupa Konseyi'nin 87 numaralı Tarım Amaçlı Kullanılan Hayvanların Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi yoğun olarak tarımda kullanılan hayvanların korunmasını konu olan bir sözleşme olup ayrıca bu hayvanların bakımı, beslenmesi ve çalışma şartlarının nasıl olması gerektiğini de belirleyen bir çerçeve sözleşmedir. Sözleşmeye imza atan tarafların temsilcilerinden oluşan Daimi Komite sözleşmede belirtilen hükümlerin hayata geçirilmesini sağlamak için taraflara daha detaylı tavsiyelerin

⁶⁹ Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı CITES Sözleşmesi, <http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Belgeler/%C4%B0DAR%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ELER/ara%C4%B1k2013/6.pdf>. (07.02.2017).

⁷⁰ Mutlu Sözer, **Hayvan Hakları Mevzuatı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, ss.24-29.

hazırlanıp benimsenmesinden sorumlu tutulmuştur. Daimi Komite'nin sözleşmede belirtilen bu amaçları gerçekleştirmek için yeni araştırmalarda hayvancılıkla ilgili buluşları takip etme görevi de bulunmaktadır. Daimi Komite ayrıca çalışmalarını gerçekleştirirken sivil toplum kuruluşları ile bağlantılı olarak çalışmaktadır. Veteriner hekimlerin yansira çiftçiler, hayvan koruma dernekleri, topoğrafyacılarda Daimi Komitenin toplantılarına gözlemci olarak katılabilmektedir.⁷¹

87 numaralı bu sözleşmeye 24 Avrupa Birliği üye devletinin yanı sıra Avrupa Birliği'nde taraf olmuştur. Estonya sözleşmeye imza atmasına rağmen halen taraf değildir.⁷²

2.1.6. Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi (15.10.1978)

1958 yılı Roma Anlaşması'ndan itibaren hayvan haklarını sistematik bir zemine oturtma çalışmaları yukarıda anlatıldığı gibi hız kazanmaya başlamıştır. Bu süreçten 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşmasına kadar hayvan hakları konusunda Avrupa genelinde önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden bir tanesi olan Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin de düşünsel temellerini atan 1965 yılında İngiliz Hükümeti tarafından çiftlik hayvanlarının yaşam kalitesini konu alan Çiftlik Hayvanları Brambell Raporudur. Daha sonraki yıllarda birkaç kez gözden geçirilen rapor hayvanların tatlı suya erişmesi, hayvan sağlığının korunması, yeterli beslenme ve hayvanlara yeterli yer ve barınma koşulları gibi konuların önemine vurgu yapan hayvan yaşam kalitesinin gelişmesi açısından büyük öneme sahip olan bir metin olarak değerlendirilebilir.⁷³

Roma Anlaşması içerisine “hayvan hayatına saygı” unsurunun girmesi ve Brambell Raporu gibi yazılı metinler 15 Ekim 1978 yılında Paris'te Birleşmiş Milletler Eğitim Kültür ve Bilim Örgütü (UNESCO) tarafından ilan edilen Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. 1978 yılında ilan edilen bildiriye 1989 yılında Hayvan Hakları Birliği günün koşullarına uygun olacak şekilde yeniden

⁷¹ Avrupa Konseyi Hayvanların Tarımda İnsanlar Tarafından Kullanımı, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998L0058&from=EN> (29.01.2017).

⁷² Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, s.3.

⁷³Corrado Carenzi ve Marina Verga, **Animal Welfare: Review of The Scientific Concept And Definition**, Italian Journal of Animal Science, Sayı 1, 2009, s.24.

düzenleyerek 1990 yılında UNESCO Genel direktifliğine sunmuş yine aynı yıl içerisinde değişiklikler ve metnin tam hali halka açıklanmıştır.⁷⁴

Birleşmiş Milletler Hayvan Hakları Evrensel Beyanname'si hayvan haklarıyla ilgili ana başlıkları ifade etmesi açısından önemli bir bildirge olarak kabul edilmektedir. Beyanname'nin maddeleri şu şekilde özetlenebilir;

1. Yaşayan tüm hayvanların eşit bir şekilde doğup eşit bir şekilde yaşama hakları bulunmaktadır.
2. Yaşayan bütün hayvanların saygı görme hakları bulunmaktadır. Bir hayvan türü olan insanda doğadaki diğer hayvanları sömüremez, öldüremez.
3. Yaşayan hiçbir hayvana zalimce işlem yapılamaz, eğer kesin öleceğinin anlaşılması veya tedavi edilemez bir hastalığa yakalanması gibi zorunlu hallerde öldürülmesi gerekiyorsa bu işlemin hayvana acı ve korku vermeden yapılması gerekmektedir.
4. Yabani türden olan tüm hayvanların kendi doğal yaşam alanları içerisinde yaşama ve üreme hakkı bulunmaktadır. Eğitim amacıyla bile olsa bu canlıların zorunlu bir şekilde alıkonulması bu verilen hakka aykırıdır.
5. İnsanların yakın çevrelerinde yaşayan hayvanlarda türüne özgü şartlar içerisinde üreme hakkına sahiptir. İnsanların kendi yararları için bu hakka sınırlama getirmeleri veya bu hakkı engellemeleri hakkın doğasına aykırıdır.
6. İnsanların çeşitli amaçlarla sahip oldukları hayvanlar kendi doğal yaşam süresine uygun bir sürede yaşama hakkına sahiptir. Sahip olunan bir hayvanı terk etmek insanlık dışı bir kavramdır.
7. Yaşayan tüm hayvanlar çalışma süresinin sınırlandırılması, beslenme ve dinlenme haklarına sahiptir.
8. Yaşayan tüm hayvanlara fiziksel ve psikolojik acı çektiren eylemlerin yapılması yasaktır. Tıbbi ve bilimler amaçlarla yapılan deneyler için de bu şart geçerlidir.

⁷⁴ Berrin Şentürk, **Hayvan Refahı**, Veteriner Hekimler Derneği Dergisi Cilt: 77 Sayı: 4, 2006, s.46.

9. Hayvan gündelik hayatta birlikte yaşama amacıyla yetiştirilmişse bakılmalı, barındırılması ve ölümü de zorunlu hallerde acımasız bir şekilde gerçekleştirilmelidir.
10. İnsanların eğlendirilmesi için hayvanların seyrettirilmesi ve hayvanlardan gösterilerden yararlanılması hayvan onuruna tamamen aykırı bir davranıştır.
11. Zorunlu olmadan bir hayvanın keyfi bir şekilde öldürülmesi yaşama karşı işlenmiş bir suçtur.
12. Çok sayıda yaban hayvanının keyfi bir şekilde öldürülmesi yaşama karşı işlenmiş bir suçtur. Bunun yanında doğal çevrenin kirletilip yakılıp yok edilmesi sonu soykırıma varan bir durum teşkil etmektedir.
13. Canlı bir hayvana saygı göstermek nasıl gerekliyse cansız bir hayvana saygı göstermekte o kadar gereklidir. Toplumu bilinçlendirme amacı güdülse de hayvanların şiddet gördüğü sahneler sinema ve televizyon gibi platformlarda yasaklanmalıdır.
14. Hayvan haklarının korunması da insan hakları gibi yasalar çerçevesinde yapılmalıdır.⁷⁵

Yukarıda belirtilen maddelerden de görüldüğü gibi hayvanların belirli hukuk özneleri tarafından tanınması gerekliliği ve hayvanların yaşam hakkı gibi zorunlu haklarının korunma altına alınması gerekmekte ve bu korunma altına alınan hakların devletler düzeyinde temsil edilmesi gerekliliği Hayvan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde açık bir şekilde ifade edilmektedir.

Hayvan Hakları Evrensel Beyanname'si hayvanların yaşam kalitesinin geliştirilmesi için dikkate değer adımların en önemlilerinden biri olsa da Avrupa'da Beyanname'de bahsedilen sorun alanlarını en aza indirecek, Hayvan Hakları Evrensel Beyanname'sinden önce ve sonra hazırlanan tamamlayıcı nitelikte başka çalışmalarda bulunmaktadır.

⁷⁵ Sungurbey, ss 5-7.

2.1.7. Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi (05.09.1986)

Bu alanda değinilmesi gerek diğer bir sözleşme ise 12.03.1986 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından imzaya açılan 123 numaralı Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesidir. Sözleşmenin yapısı gereği Avrupa Konseyi üyesi olan ülkelerin bu sözleşmeyi kabul etmek zorunlulukları bulunmamaktadır. Yalnızca sözleşmeye imza atan devletlerin uluslararası hükümler gereğince sözleşmenin şartlarını yerine getirmekle yükümlüdür. Avrupa Konseyince imzaya açılan bu sözleşmeye 17 Avrupa Konseyi üyesi devletin yanı sıra Avrupa Birliği de taraf olmuştur. Estonya, Macaristan, İrlanda, Polonya ve Portekiz devletleri ise sözleşmeyi imzalamış olmasına karşın henüz taraf olmayan Avrupa Birliği üyesi ülkelerdir.⁷⁶

Sözleşme kendisine acı veya zarar verecek deneysel faaliyetlerde kullanılmış olan ya da kullanılmaya niyet edilmiş olan tüm hayvanlara uygulanacağı belirtilmiştir. Sözleşmede insanların doğada yaşamını devam ettiren tüm hayvanlara hiçbir ayırım gözetmeksizin saygılı olmasının gerekliliği ifade edilmiştir. Hayvanlara karşı gösterilecek saygının bir borç ve ahlaki açıdan bir mecburiyet niteliği taşıdığı ifade edilmiştir. İnsanların belirli amaçlar için yapacağı deneylerde hayvanların kullanılmasının ancak belirli şartlar sağlanması durumunda gerçekleşeceği vurgulanmıştır. Hayvanların deneysel amaçlar nedeniyle çektikleri sıkıntı ve acıları en aza indirmek, hayvanların deneysel amaçlarla kullanımlarını önemli ölçüde sınırlayıp kontrol altına almak ve bu amaçlarla kullanılan hayvanların yerini ikame edilebilecek diğer alternatif yöntemlerin bulunmasını teşvik etmek amacıyla bu sözleşme imzaya sunulmuştur.⁷⁷

Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesine ek olarak bahsedilmesi gereken diğer bir direktif ise 22 Eylül 2010 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi tarafından imzaya açılan 010/63 EU5 sayılı Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Hayvanların Korunmasına Dair Parlamento ve Konseyi direktifidir. Bu direktif yukarıda bahsedilen 1986 yılında deneysel amaçlarla kullanılan hayvanların korunmasına yönelik Avrupa

⁷⁶ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, s.3.

⁷⁷ Ezgi Aygün Eşitli, **Hukuka Aykırı Hayvan Deneyleri**, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı:2, 2012, s.17.

Sözleşmesi'nin etkinliği arttırıp güncelliğini sağlamasını hedeflemektedir. Bu direktifte deneylerde kullanılacak veya kullanılma durumunda bulunan hayvanların barındığı yerlerde hayvan sağlığı koşullarına uygunluğu sağlamak, deneylerde kullanılma koşulları sağlanan hayvanların üzerlerinde gerçekleştirilecek olan deneylerin en az acı ve ıstırap verecek şekilde yapılması gibi deney hayvanlarını koruyan hükümlerin bulunmaktadır. Deney hayvanı üreten veya deney hayvanlarını dışardan tedarik eden işletmelere getirilen kurallar da sözleşmede ayrıca belirtilmiştir.⁷⁸

Avrupa ülkelerinde deneylerde hayvan kullanımı uluslararası mevzuatın yanında ulusal mevzuatlarında da açıkça kontrol altına alınmıştır. Bu yasalar sırasıyla;

1. İngiltere'de sırasıyla yürürlüğe giren 1876, 1906, 1912, 1960 Hayvanlara İnsancıl Davranma Yasaları ve bu yasalara ek olarak 1986 Hayvan Yasası,
2. İsveç'te 1944, 1979, 1982 yıllarında yürürlüğe giren Hayvan Koruma Yasası,
3. Almanya'da 1972 yılında yürürlüğe giren Hayvan Koruma Yasası,
4. Norveç'te 1974 yılında yürürlüğe giren Hayvan Refahı Yasası,
5. Danimarka'da 1977 yılında yürürlüğe giren Hayvan Denemeleri Yasası,
6. Hollanda'da 1977 yılında yürürlüğe giren Hayvan Denemeleri Yasası,
7. İsviçre'de 1978 yılında yürürlüğe giren Hayvan Koruma Yasası
8. Yunanistan'da 1981 yılında yürürlüğe giren Hayvan Koruma Yasasıdır.

Yukarıda deney hayvanlarını koruma kapsamında değerlendirilebilecek Avrupa devletlerin yasalarına bakıldığında ilgili ülkelerin bu yasaları Adalet, Sağlık, Tarım Bakanlıkları tarafından hazırlanmış olduğu görülmektedir. Güncel şartlara uygun olarak gözden geçirilip yenilenen yasaların ortak özelliklerine bakıldığında hemen hepsinde deneylerde hayvan kullanımının veteriner hekim kontrolünde yapılması zorunluluk teşkil etmektedir. Hayvanların ağrı ve acı sırasında anestezi yapılması, deney yöntemine alternatifinin bulunması durumunda bu tip yöntemlere öncelik verilmesi ve deneylerde hayvan kullanımıyla ilgili kayıtların iki yıl süresince korunması kanunların

⁷⁸ Eşitli, ss. 17-18.

diğer ortak noktaları olarak sayılabilir.⁷⁹ Yukarıda anlatılan diğer Avrupa sözleşmelerinden farklı olarak, gerek hayvanların deneylerde yoğun olarak kullanılması gerekse hayvan hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının tepkisinden dolayı Avrupa sınırları içerisinde yer alan ülkeler bu konuya özel bir önem vermektedir. Fakat özellikle tıp alanındaki gelişmelerden ötürü deneylerde hayvan kullanımı halen yoğun bir şekilde devam etmektedir.

2.1.8. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi (01.05.1992)

Hayvanların yaşam kalitesini artırma yönüyle konumuzla yakından ilgisi olan bir diğer Avrupa Sözleşmesi ise 1987 yılında imzaya açılan 125 numaralı Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesidir. Bu sözleşmeye Avrupa Birliği içerisinde 16 devlet taraf olmuştur. Sözleşmeye imzaları olan Hollanda ve İtalya'nın ise onay süreçleri henüz tamamlanmamıştır.⁸⁰

Sözleşmenin başlangıç kısmında insanların doğada yaşayan tüm canlılara karşı ahlaki sorumluluğu olduğu ifade edilmiştir. Bu sorumluluğun bir yansıması olarak insanlarla evcil hayvan olarak ifade edilebilecek canlı türleri arasında belirli ilişkilerin olduğu ve ev hayvanlarının yaşam kalitesinin toplum için özel bir önem oluşturduğu ifade edilmiştir. Sözleşme de evcil hayvanların doğumundan ölümüne kadar olan süreç içerisinde sokaklarda yoğun olarak bulunmasından hareketle insan ve hayvan sağlığını da ön plana koyarak hayvanların ve insanların yaşam kalitesini geliştirici maddeler belirtilmiştir. Sözleşmenin üçüncü maddesi hayvanların yaşam kalitesinin artırılması için gerekli temel kuralları ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Bu madde de hiçbir insanın ev hayvanına nedensiz bir şekilde keyfi olarak işkence edemeyeceği, acı ve ıstırap çektiremeyeceği ifade edilmiştir. Anlaşmanın dördüncü maddesinde belirli tür ve cinse bağlı olarak sahiplenilen hayvanın her türün diğerlerinden ayrı gerekli ihtiyaçlarının olabileceğinden hareketle ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliği ifade edilmiştir. Buna ek olarak hayvanların yeme - içme gibi zorunlu ihti-

⁷⁹ Osman Yılmaz ve Aslı Çelik, **Laboratuvar Hayvanları Bilimi – Laboratuvar Hayvan Tesisleri I**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2010, ss. 3-4.

⁸⁰ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, s.2.

yaçlarını karşılamayan veya tüm ihtiyaçlarına karşılanmasına rağmen hayvan sahiplenilmeye alışmadığı durumlarda ev hayvanını kesinlikle muhafaza edemeyeceği ifade edilmiştir. Sözleşmenin altıncı maddesi insanlar için bir kısıtlama getirmesi açısından önem taşımaktadır. Hiçbir ev hayvanının ebeveyn sorumluluğu olmadan 16 yaşın altındaki kimselere satılamayacağını ifade etmektedir. Sözleşme de ev hayvanlarının sergi, yarışma vb. faaliyetler de bulunması için belirli şartlar belirtilmiştir. Buna göre ev hayvanlarının sağlıklarını olumsuz bir şekilde etkileyecek hiçbir yarışmaya sokulamayacağı ve bu tür etkinliklerde hayvanın dışardan performans düzeyini artırma niteliği olan hiçbir madde verilemeyeceği ifade edilmiştir. Sözleşme veteriner onayı olmadan ev hayvanlarının hiçbir şekilde ses tellerinin alınması, kuyruklarının kesilmesi gibi dış görünüşünü değiştirmeye yönelik cerrahi müdahalelerin yapılamayacağını ifade etmiştir. Hayvanı öldürme işleminin ise yine hayvanın acısının dindirilemeyeceği durumlarda veteriner veya konuda uzman kişilerin kontrolünde genel anesteziyle yapılacağı ifade edilmiştir. Sözleşme devletlere sahipsiz başıboş hayvanların sorun yarattığı düşünüldüğünde gerekli idari ve yasal önlemleri alabileceğini ifade etmiştir. Bu önlemler hayvanların yakalanıp belirli yerlere muhafaza edilmesi, acı çekmeden öldürülmesi, kısırlaştırmanın teşviki, kalıcı kimlikler sağlanması ve hayvanların kamusal alanlarda sorun yaratmasının engellemesi için yetkili makamlara bildirim ödevi olarak sıralanabilir.⁸¹

125 numaralı sözleşmenin yukarıdaki maddelerine genel olarak bakıldığında doğada ya da sahibinin himayesinde yaşayan evcil hayvanlara yönelik imzacı devletlerin de katılımı ile ortak bir standart oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Avrupa Birliği Parlamentosu üye ülkeleri 2 Şubat 2009 tarihinde ilan ettikleri yazılı bildiride üye devletlerin 125 numaralı sözleşmeye taraf olmalarının sağlanması bunun yanında bu sözleşme uyarınca idari ve yasal anlamda önlemler alınması için gerekli araçların ortaya konulmasının gerekliliğini ifade etmişlerdir. Ayrıca Avrupa Birliği Komisyonu ve Avrupa Konseyi tarafınca sözleşmede bulunan sorumlulukları yerine getirmeyen ülkelere gerekli yaptırımların uygulanacağı vurgulanmıştır.⁸² Bu yaptırımlar sözleşmenin uygulanmasının sağlanması açısından önemlidir. Yaptırımı

⁸¹ Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/ak/turkce/125_tur.pdf. (29.01.2017).

⁸² Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, s.3.

olmayan veya sözleşmeye uygun hareket etmeyerek ortaya çıkan maddi yaptırımın cezalardan yüksek olduğu durumlarda üye ülkeler sorumluluklarını yerine getirmekten kaçınmaktadır.

2.1.9. Maastricht (01.11.1993) ve Amsterdam Anlaşmaları (01.05.1999)

1990 yıllar hayvan haklarının politik yönüne değinildiği bir yıl olmuştur. 1991 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun parasal birliğini sağlama amacı taşıyan Maastricht'te gerçekleştirilen hükümetler arası konferansın hayvan yaşam kalitesiyle ilgili olan 24. maddesi önem taşımaktadır. Konferans Avrupa Birliği Hakkındaki Anlaşma olarak adlandırılan ve 1993 yılında yürürlüğe girecek olan Maastricht Anlaşması aracılığıyla⁸³ Avrupa Komisyonu ve üye ülkelerini hayvanların yaşam kalitesiyle yakından ilgili olan hayvan taşımacılığı ve ulusal tarım politikalarında hayvan haklarını geliştirici hazırlıklar yapmaya ve önlemler almaya davet etmiştir.⁸⁴

1999 yılı Avrupa'da hayvan haklarının gelişmesi ile ilgili önemli bir aşama olarak kabul edilmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi 01.01.1958 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği kurucu anlaşması kabul edilen Roma Anlaşması'nda hayvanların yaşam kalitesini geliştirilmesiyle ilgili özel maddeler bulunmamaktaydı. İmzalanan anlaşmaların veya sözleşmelerin güncel ihtiyaçlara cevap verememesinden ötürü Avrupa Birliği yürürlüğe giren anlaşmaları güncellemiştir. Bu güncelleştirmelerden hayvan hakları da etkilenmiş 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşmasıyla hayvan haklarının geliştirilmesine yönelik önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bunun yanında Roma anlaşmasında deklarasyon olarak giren hayvan sağlığı kavramı bu anlaşmaya yaptırım gücü daha yüksek olan bir şekilde üye ülkelerinde onayladığı bir protokol olarak girmiş ve Avrupa Topluluğunu kuran anlaşmanın son bölümüne eklenmiştir.⁸⁵

Amsterdam Anlaşmasında, Hayvanların Korunması ve Yaşam Kalitesine Dair Ek Protokol hayvanları hisleri olan varlıklar olarak kabul etmiştir. Protokol hayvanla-

⁸³ Gülören Tekinalp ve Ünal Tekinalp, **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Yayıncılık, 2. Basım, Mayıs 2000 İstanbul, s.15.

⁸⁴ Nejla Abanoz, **Çağdaş Toplumlarda Hayvan Hakları ve Refahı**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008 s.17.

⁸⁵ Antalya, ss. 9-11.

rın yaşam kalitesinin sağlanması ve daha yüksek standartlara kavuşması amacıyla onlara koruma ve gözetme sağlamayı temel hedef olarak benimsemiştir. Bunun yanında üye devletlerin kültürel ve dini törenlerinde, idari ve yasal düzenlemelerinin yanında iç pazar politikalarını uygulamaya koyarken hayvanların haklarının da dikkate alınacağı vurgulanmıştır. Ancak Amsterdam Anlaşması hayvan haklarıyla ilgili doğrudan özel bir yasa çıkarılması konusunda yetersiz kalmış hayvan hakları konusundaki uygulamalar kültürel, iç pazar, dini uygulamalarda dolaylı olarak ele alınan bir konu olarak kalmıştır. Bu anlaşmada ayrıca üye ülkelere hayvanları zorlayıcı koşulları bulunan at yarışları, tazi yarışları gibi konularda ulusal düzeyde düzenleme yapma hakkı tanıyan maddeler bulunmaktadır.⁸⁶ Bu anlaşma hayvanların yaşam kalitesinin tam olarak sağlanması açısından özel bir önem ifade etmektedir. Anlaşmadan önce fiziksel kaliteye odaklanan ülkeler bu anlaşmadan sonra hayvanları duyguları olan varlıklar olarak kabul etmiştir. Böylece yaşam kalitesi için ayrılmaması gereken bedensel ve duygusal sağlık birlikte düşünölmeye başlanmıştır.

2.1.10. Avrupa Birliğı Anayasa Taslağı

Modernleşme artıkça Avrupa Birliğı'ndeki güncel koşullara uyum çalışmaları çerçevesinde Avrupa Birliğı Anayasası oluşturulması konusundaki çalışmalar hızlanmaya başlamıştır. Maastricht ve Amsterdam anlaşmalarında yapılan değışikliklere ek olarak Avrupa Birliğı Anayasası 18.06.2004 tarihinde Fransa'nın Nice şehrinde devletlerin ve hükümetlerin başkanlarının katılımıyla Avrupa Birliğı Konseyince benimsenmiştir. Bunun üzerine Roma'da 29.10.2004 tarihinde yine üye devletlerin devlet başkanlarının ve ayrıca hükümet başkanlarının da katıldığı bir tören düzenlenmiştir. Bu törende katılımcılar tarafından onaylanan Avrupa Birliğı Anayasası'nın yürürlüğe girmesi için üye devletlerin bu maddeleri iç hukukta referanduma sunmaları gerekiyordu. Avrupa Birliğı Anayasasını referanduma sunan ülkeler arasından Fransa ve Hollanda'nın oylamaları olumsuz çıkmasından dolayı Anayasa maddelerinin yürürlüğe girmesi olanaksız duruma gelmiştir. Bu nedenden dolayı Avrupa Birliğı Anaya-

⁸⁶ Kamuran Reçber, **Avrupa Birliğı Mevzuatı**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003, s. 248.

masını yürürlükteki Avrupa Birliği normlarının en üstüne koymak yerine üye devletlerin ulusal anayasalarına benzeyen nitelikte yetki tanıyan hukuki işlem olarak görmek yerinde olacaktır.⁸⁷

Bu söylenilenlerden hareketle Avrupa Birliği Anayasası'nın 3/121 sayılı maddesinde duygu sahibi olarak kabul edilen hayvanların üye devletlerin dinsel törenlerine, idari hükümlerine ve geleneklerine saygılı olması şartıyla her durumda hayvan sağlığını dikkate alacakları vurgulanmıştır. Bu maddeye bakıldığında hayvan sağlığının Anayasa içinde yer alması cinsiyet ayrımcılığı, ırk ayrımcılığı, sosyal eşitsizlik ve çevre sorunları gibi başlıklarına ek olarak Avrupa Birliği'nin öncelikli hedefleri dâhilinde olduğu söylenebilir. Ancak Anayasa da yer alan bu hüküm üye ülkelerin mevzuatlarını bağlayıcı bir nitelik taşımamaktadır. Bu maddeye Avrupa Topluluğu kararlarını Divan aracılığıyla verirken hayvan sağlığını da göz önünde bulundurması gerekliliğini taşıması açısından önemlidir.⁸⁸ Dini hassasiyetler konusunda Avrupa Birliği Anayasası'nda hayvan sağlığına yönelik getirilen bu istisna hayvan yaşam kalitesinin olumsuz etkilenmesine açık bir kapı bırakmaktadır. Bu tür istisnaların zamanla genişleyebilme ihtimalinden dolayı kanuni metinlerde herhangi açık nokta bırakılmaması önem teşkil etmektedir.

2.1.11. Diğer Özel Anlaşma ve Direktifler

Avrupa Birliği müktesebatında yukarıda belirtilen spesifik anlaşma ve sözleşmelerin yansısı Avrupa Birliği'nin taraf olduğu çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Üye devletlere belirli sorumluluklar getiren bu düzenlemeler tarım politikası, ticarete ve üretimde kullanılan çiftlik hayvanlarının taşınma, kesilme ve barınma gibi süreçlerde bu hayvanların refahının sağlanması son olarak çevre ve biyoçeşitliliğin korunması konularını içermektedir. Bu düzenlemeler;

1. 21 Aralık 1975 tarihinde yürürlüğe giren Ramsar Sözleşmesi
2. 19 Eylül 1979 İsviçre'nin Bern Şehrinde imzalanıp 1 Haziran 1982 yürürlüğe giren Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarının Korunması Sözleşmesi

⁸⁷ Kamuran Reçber, *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku ve Temel Metinleri*, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, 2010, ss. 39-40.

⁸⁸ Antalyalı, s.13.

3. 10 Haziran 1998 tarihinde yürürlüğe giren 98/58/EC sayılı Yetiştirme Amacıyla Korunan Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Direktifi.
4. 19 Temmuz 1999 tarihinde yürürlüğe giren 1999/74/EC sayılı Yumurta Üreten Tavukların Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Direktifi,
5. 28 Haziran 2007 tarihinde yürürlüğe giren 2007/43/EC sayılı Et üretimi İçin Kullanılan Tavukların Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Direktifi,
6. 18 Aralık 2008 tarihinde yürürlüğe giren 2008/119/EC sayılı Buzağların Korunmasına Dair Konsey Avrupa Konseyi Direktifi,
7. 18 Aralık 2008 tarihli 2008/120/EC sayılı Domuzların Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Direktifi,
8. 22 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe giren 64/432/EEC ile 93/119/EC sayılı Direktifler ile 1255/97/EC sayılı tüzükte değişiklikler yapan 1/2005/EC sayılı Hayvanların taşınması Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Tüzüğü
9. 24 Eylül 2009 tarihinde yürürlüğe giren 1099/2009/EC sayılı Hayvanların Öldürülme Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Tüzüğü olarak sayılabilir.

Yukarıdaki bahsedilen sözleşmelere bakıldığında hepsinin ortak noktası hayvanların mevcut şartlar altında önlenebilir acılarının azaltılmasını hedeflemeleri ve hayvan yetiştiricilerinin veya hayvan bakıcılarının hayvan sağlığının sağlanmasında bazı kurallara bağlı kalmasını zorunlu kılmaktır.⁸⁹ Bu kapsamda belirtilen sözleşme hükümleri hayvanların taşınma, kesimi ve öldürülme sıralarında hayvan sağlığını geliştirici önlemler almayı hedeflemektedir. Hayvanların taşınma sırasında yolculuk ettiği ortamın, taşınan hayvanların kayıt işlemlerini, kesimi sırasında yapılacak anestezi süreçleri gibi genel konularda ayrıntılı kurallar barındırmaktadırlar.

⁸⁹ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, s.4.

2.2. SEÇİLMİŞ AVRUPA ÜLKELERİNDE SOKAK HAYVANLARININ YAŞAM KALİTESİ

Bu bölümde seçilmiş Avrupa ülkelerinin iç mevzuatında yukarıda bahsedilen anlaşma ve sözleşmelerin tamamlayıcısı olarak düşünülüp yürürlüğe giren sokak hayvanlarına yönelik mevzuat hükümlerine ve hayvanların yaşam kalitesini geliştirmek amacıyla yaptıkları uygulamalar anlatılacaktır.

2.2.1. Slovenya

Slovenya'ya bakıldığında çevre ülkelerine oranla sahipsiz köpek sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Slovenya'da 1995 yılından itibaren sokak hayvanlarının yaşam kalitelerinin en iyi şekilde sağlanması için dört temel yasa yürürlüğe konuldu. 1995 yılında yürürlüğe giren ceza kanununda sokak hayvanlarına yönelik acı, ıstırap ve üzüntü verici eylemler yasaklanmıştır. 1999 yılında yürürlüğe giren Hayvanların Korunması Yasası ise Ceza Kanunu'nun hükümlerini tamamlayıcı nitelikte maddeler içermektedir. Bu yasa da hayvanların satılma anlarındaki taşıma süreçlerinde rahat ortamların sağlanması, terk edilmelerinin yasaklanması, ötenazi konusunda rehberlik ve uzman kişilerin sorumluluğu, sahibinin bakım ve görevi gibi çeşitli uygulamalara yer verilmiştir. 2002 yılında ise Hayvanların Korunması Yasası Hayvan Barınağı Yönetmeliği ile desteklenmiştir. Bu yönetmelik 800 kayıtlı köpek içeren her belediye bölgesi başına bir sığınma evi bulundurulmasını zorunlu tutmaktadır.⁹⁰

2005 yılında yürürlüğe giren Evcil Hayvanların Korunması Yönetmeliği ise Sloven Parlamentosu tarafından hazırlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre kimlerin evcil hayvana sahip olabileceğini ve evcil hayvana sahip olmak için ne gibi şartlara sahip olunması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca evcil hayvana sahip olan kişinin sorumlulukları üzerinde de duran yönetmelik sahip olunan hayvanların terk edilmesini yasaklamaktadır. Yönetmelik ticari yetiştiriciler için de hükümler içermektedir. Ticari yetiştiriciler için köpeklerin yılda bir defadan fazla üremesi bu yönetmelikle yasaklanmıştır. Böylece evlerde ve kentsel alanlarda hayvan arzı kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

⁹⁰ Slovenya'da Hayvan Koruyucu Uygulamalar, <http://www.fao.org/faolex/results/details/en/?details=LEX-FAOC101698>. (01.01.2017).

Ayrıca bu yönetmelikle hayvanların kapıdan kapıya satış yoluyla satılması ve halka açık faaliyetlerde ödül olarak verilmeleri yasaklanmıştır. Sloven mevzuatında *tasma yasası* olarak kabul edilen ek bir kanun hükmü kabul edilmiştir. Bu kanuna göre sahip olunan köpeklerin sahibinin gözetimi altında olmadan dışarı çıkmaları yasaklanmıştır. 1 Ocak 2003'ten sonra doğan tüm köpeklere mikroçiplerin takılması yasal bir zorunluluk olarak kabul edilmiştir. Köpeklerin veya yavru köpeklerin ilk kez aşılandığı zaman mikroçip veteriner hekimler tarafından ücretsiz olarak takılır. Hayvanın ayrıntıları ve sahipleri Tarım Bakanlığı'ndaki veterinerlik idaresi tarafından muhafaza edilen merkezi bir kayıt sistemine kaydedilir. Ülkedeki hayvan barınakları ise sahibi tarafından sokağa bırakılan ya da çeşitli nedenlerle sahibinden uzaklaşan köpekleri almakla zorunlu tutulmuştur. Alınan köpekler 24 saat içerisinde muayene edilip aşılanıp tedavi edilir. Bu köpekler en fazla 30 gün süreyle barınaklarda tutulabilir. 30 günlük süre içerisinde sahibi hayvanı almaya gelmezse hayvan yeniden sahiplendirilmeye çalışılır. Eğer sahibi evcil hayvanını yeniden talep ederse günlük 15 Euro yatma ücreti ve tedavi masraflarını karşılayıp hayvanı tekrar sahiplenebilir. Slovenya'da yukarıda anlatıldığı gibi barınakların sistemli bir şekilde çalışması ve hayvanların herhangi bir hastalıktan arındırılması nedeniyle birçok hayvansever sahipleneceği hayvanları barınaklardan almayı tercih etmektedir.⁹¹

2.2.2. Çek Cumhuriyeti

Avrupa Konseyi üyesi olan Çek Cumhuriyeti 24.06.1998 tarihinde Avrupa Hayvanları Koruma Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Sözleşme Çek Cumhuriyeti'nde özellikle hayvanları zulme karşı korunmaya ilişkin 246/1992 sayılı yasada uygulanmıştır. Bu yasa hayvanlara acı verici her türlü eylemi yasaklamıştır. Hayvanlara yalnızca şahsa yönelen hayati tehlikenin bulunduğu zorunlu durumlarda zarar verilebileceği hükme bağlanmıştır. Kanunda hayvanların terk edilmesi de açık bir şekilde reddedilmektedir. Bir hayvanı doğal ortamına bırakmak o hayvan için zaruri olduğu durumlarda ise bu şart aranmamaktadır. Çek Cumhuriyeti'nde belediyelerde sokak hayvanları konusunda belirli konularda görevlendirilmiştir. Bu görevler kısaca;

⁹¹ Louisa Tasker, **Stray Animal Control Practices (Europe)**, WSPA and RSPCA International, 2007, ss. 26-28.

1. Kişilere yönelik eğitici faaliyetler düzenlenmesi bu yolla kişiler üzerinde sorumluluk duygusunun artırılması,
2. Sahipsiz veya insanlara tehlike oluşturabilecek hayvanların alanında uzman kişiler rehberliğinde yakalanıp tedavilerinin yapılması,
3. Kontrolsüz kedi ve köpek çoğalmasını çeşitli yollarla sınırlandırılması,
4. Dövme ve mikroçip gibi hayvanlar üzerinde hafif ağırlara sebep olan yöntemler kullanılarak hayvanların takip edilmesi olarak sayılabilir.

Çek Cumhuriyeti'nde belediyeler köpek sahibi olabilmektedir. Sahip oldukları hayvanların tedavi ve mikroçip masraflarını karşılayan belediyeler gönüllü kuruluşlar gibi hareket edebilmektedir. Bu hayvanlar tedavi ve mikroçip masraflarının ödenmesi şartıyla kişiler tarafından da sahiplenilebilmektedir. Çek sığınma evlerindeki uygulamaya bakıldığında ise hiçbir hayvanın yaşamına son verilmediği görülmektedir. Mevzuatta hayvanın hayatı boyunca acı çekmesi, önlenemez hastalık ve ölüm hallerinde hayvanların uzman kişilerin kontrolünde yaşamlarına son verilebileceği hükme bağlanmıştır.⁹²

2.2.3. İsveç

İsveç'teki köpek nüfusunun yaklaşık olarak 950 bin civarında olduğu tahmin edildiğinden Avrupa'da Sokak hayvanlarının yaşam standartlarının yükseltilmesi için katı kurallar benimseyen ülkelerin başında gelmektedir. Özellikle 20. yüzyılın başlarında sokaklarda kuduz yayılımını kontrol altına almak için sert karantina yasaları yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Hayvan Sağlığı Yasası ve 1988 yılında uygulamaya konulan yönetmelikle birlikte hayvanların ihmal edilmesi, hayvanlara acı çektirilmesi ve hayvanların terk edilmesi yasaklanmıştır. İsveç'te hayvanların korunması için yürürlüğe giren yasalarda dikkate değer diğer bir konuda hayvan barınaklarıdır. Hayvan barınaklarının kuralları ulusal mevzuatla koyulmamaktadır. Barınaklar sivil toplum kuruluşları tarafından işletilmekte ve kendi kendilerini idare etmektedirler. Barınaklarda, evlerde ve sokaklarda yaşamlarını devam ettiren hayvanların doğumundan sonra dört ay içerisinde tanımlanması yasal olarak zorunludur. Bu tanımlamalar kulak dövmesi,

⁹² Eva Voslár ve Annamaria Passantino, **Stray Dog And Cat Laws and Eenforcement in Czech Republic and in Italy**, Ann Ist Super Sanità, Sayı 48, 2012, ss.99-101.

mikroçip veya işaretleme ile yapılmaktadır. Kayıt maliyetleri İsveç'te olabildiğinde düşük tutulmaya çalışılmaktadır. Hayvan sahiplerinden kayıt için 7,5 Euro, mikroçip için ise 16 Euro talep edilmektedir. Halka açık yerlerde bulunan ve halk için tehdit unsuru oluşturan köpekler polis veya hayvanların toplanması için görevlendirilen birim tarafından geciktirmeden toplanırlar. Yasal olarak bulunan bir köpeğin hayvan barınaklarında tutulma süresinin üst sınırı 7 gündür. Bu süre içerisinde ilk doğumundan sonra yapılan kayıt işlemleri sayesinde köpeğin tüm bilgilerine ulaşılır. Ulaşılan bilgiler neticesinde köpeğin sahibine ulaştırılması gerekiyorsa sahibine teslim edilir. Diğer durumda tedavisinin yapılmasından sonra herhangi bir zarar teşkil etmiyorsa doğaya geri bırakılır.⁹³

İsveç Veteriner Birliği'nin yaptığı çalışmaya göre İsveç'te köpek sahipliği kırsal alanlarda şehirlere göre yaygındır. Kırsal alanlardaki insanların çoğu evcil hayvan sahiplenmesine aileye yeni bir ferdin katılması olarak bakmaktadır. Bundan dolayı İsveç'te hayvanlara verilen değerin fazla olmasının yanında hayvanları terk etme oranı düşük seviyededir. İsveç'te kurulan Köpek Kulübesi Kulübü olarak adlandırılan örgüt köpeklerin ırklarıyla ilgili halkı bilgilendirici faaliyetlerle bulunmaktadır. Her köpek ırkının birbirinden farklı özellikleri olduğunu ve buna göre davranılması gerektiğini ifade eden kulüp potansiyel sahiplere yönetmelikler hakkında bilgi verip ve türlerle ilgili önemli noktaları ilgililerine açıklamaktadır.⁹⁴

2.2.4. Birleşik Krallık

Birleşik Krallıkta yaklaşık 20 yıl önce Slovenya ve İsveç'teki gibi hayvan belirtme sistemi yüksek maliyet ve kaçak köpekleri kontrol etme konusunda yetersiz kaldığı gerekçesiyle kaldırılmıştır. Aslında yaklaşık 100 yıldır kullanılan yöntem olan belirtme sistemi yetkililerin kötü uygulamaları nedeniyle başarıya ulaşmamıştır. İngiltere yılda yaklaşık 100 bin köpeğin bakımı ile uğraşsa da bu sayı ötenazi ve kısırlaştırmalar nedeniyle her yıl kontrolsüz bir şekilde azalmaktadır. Bunun yanında Birleşik Krallık sokak hayvanları konusunda yürürlüğe koyduğu mevzuat hükümleriyle ön plana çıkmaktadır. Birleşik Krallıkta 1990 yılında yürürlüğe giren Çevre Koruma Yasası yerel

⁹³ Tasker, ss.29-30.

⁹⁴ <http://api.worldanimalprotection.org/country/sweden> (29.12.2016).

yönetimlere belirledikleri alanlarda köpeklerin yasaklanması, köpeklerin ihtiyaçlarını gördükleri alanları sahipleri tarafından temizletilmesinin kararlaştırılması gibi yetkiler vermektedir. 2006 yılında yürürlüğe giren Hayvan Sağlığı Yasası'nda ise hayvanlarda acı veya yerel halka etki edecek olumsuz bir durum oluşmadan önleyici önlemler alınması gerekliliği vurgulanmıştır. Kısırlaştırma ve ötenazi İngiltere'de kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır. Fakat İngiltere'de kısırlaştırılan ve ötenazi gerçekleştirilen hayvan sayısı hakkında resmi bir açıklama bulunmamaktadır. Bu durum bazı hayvan hakları derneklerinin de tepkisini çekmektedir. İngiltere Ceza Kanun'una bakıldığında ise hayvan haklarına özel bir başlık açıldığı görülmektedir. Hayvan cınayeleri başlığı altında belirtilen maddeye göre yasal olmayan yöntem kullanarak nedensiz bir şekilde hayvan öldürmek kanunda suç olarak sayılmıştır. Doğurganlık evresinde veya çaresiz olan bir hayvanın öldürülmesi hallerinde de cezanın arttırılarak verileceği hükme bağlanmıştır.⁹⁵

2.2.5. Almanya

Hayvanların yaşam kalitesi konusunda verilebilecek en iyi ülke örneklerden bir diğeri de Almanya'dır. Almanya mevzuatına bakıldığında dikkate değer en önemli adım 1871 yılında Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklikle atılmıştır. Bu kanunda hayvanlara acı çektiren, işkence ve ıstırap verici her türlü eylem yasaklanmıştır. Fakat bu hüküm yenilenen Ceza Kanunu'nun son halinden kaldırılmış olup bunun yerine hayvan hakları birçok Avrupa ülkesinden farklı olarak anayasal zeminde korunmaya başlamıştır.⁹⁶

Almanya Anayasası'nın 20.a maddesi ise, *“Gelecek kuşaklara karşı da sorumlu olan devlet, doğal yaşam kaynaklarını ve hayvanları anayasal düzenin çerçevesinde yaşamayla, yasalara ve hukuka uygun olarak yürütme ve yargı organlarıyla korur.”* şeklinde kabul edilmiştir.⁹⁷ 1986 yılında yürürlüğe giren Hayvanları Koruma Kanunu'nda ise insanın tür olarak aynısı kabul edilen hayvanların üzerinde insanların

⁹⁵ Hülya Tamzok, Mustafa Kük ve Nesrin Çobanoğlu, **Hukuki ve Etik Boyutlarıyla Sokak Hayvanları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:4(1), 2013, ss.263-264.

⁹⁶ Hülya Yalçın, **Dünyada Hayvan Haklarının En Gelişmiş Olduğu Ülkeler Hangisidir?** <http://cevap.tv/dunyada-hayvan-haklarinin-en-gelistmis-oldugu-ulkeler-hangileri/7767> (27.01.2017).

⁹⁷ Almanya Anayasası, <http://www.recht-harmonisch.de/GG-turkisch.pdf>. (07.02.2017), md.20

birtakım sorumlulukları olduğu kabul edilmiştir. Yukarıda sayılan bu mevzuat hükümlerinin uygulanmasında yerel makamlara hayvanların toplanması, aşılması, gerekli durumlarda hayvanların yasal bir şekilde kısırlaştırılması ve mikroçip uygulamaları gibi önemli görevler verilmiştir. Verilen diğer ülke örneklerinde olduğu gibi Almanya’da da hayvan kayıt sistemine büyük önem verilmektedir. Hayvanların doğumlarından kısa bir süre sonra mikroçiplerle veya dövmelemlerle kayıt altına alınmasıyla hayvan popülasyonu rahatlıkla kontrol altına alınabilmektedir. Almanya’da hayvan popülasyonunu kontrol altına almak için kullanılan ikinci bir yöntemde eğitim faaliyetleridir. Yerel olarak eğitim faaliyetlerine büyük önem veren Almanya düzenli olarak gerçekleştirdikleri seminerler sayesinde yerel halkın bilgi eksiklerini gidermeye çalışmaktadır.⁹⁸

Almanya’da Tiergarten Sulh Hukuk Mahkemesi 2008 yılında tüm bu mevzuat hükümleriyle paralel olarak değerlendirilebilecek bir karara hükmetmiştir. Hayvan koruma dernekleri, sivil toplum kuruluşları ve hayvan haklarını savunucusu avukatlar tarafından emsal olarak nitelendirilen bu kararda sahip olduğu kediyi 5 kattan aşağı atıp yaptığı eylemin ağırlığını anlayamaması bunun üzerine kedinin hayatını kaybetmesi üzerine Hayvan Hakları Kanununa göre kişiye 7 ay hapis cezası verilmiştir.⁹⁹ Mahkemelerce verilen bu tip kararların toplumda hayvanlara yapılacak acı verici eylemleri azaltacağı ayrıca bu eylemleri gerçekleştirme potansiyeli olan kişiler için de engelleyici olacağı oldukça açıktır.

2.3. TÜRKİYE’DE HAYVAN REFAHI MEVZUATI VE UYGULAMALARI

Modern Avrupa’ya bakıldığında hayvan haklarını güvenceye alan yasal düzenlemeler 18. yüzyılda yürürlüğe girmiş olmasına karşın Türkiye’de temel anlamda hayvan haklarına yönelik yasal düzenlemeler 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başına denk gelmektedir. Türkiye’deki hayvan haklarıyla ilişkilendirebileceğimiz bu mevzuat hükümlerinin bir kısmı dolaylı bir kısmı ise doğrudan hayvan haklarını koruyucu yargılar içermektedir. Türkiye’de doğrudan ve dolaylı olarak hayvan haklarını yasal bir zemine

⁹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, s.6.

⁹⁹ Gülçin Üsküplü, **Derin Ekoloji Bağlamında Kentte Sokak Hayvanlarıyla Birlikte Yaşamak Olgusunun İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013, s.49.

dayandırma çalışmalarıyla ilişkilendirebileceğimiz TC. Anayasası maddeleri, kanunları ve kanun hükmünde kararnameleri ayrıntılı olarak bu başlık altında incelenecektir.

2.3.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (09.11.1982)

Türkiye’de hayvanların yaşam kalitesi denildiğinde ilk olarak normlar hiyerarşisinin en başında bulunan Anayasa’ya bakılması yararlı olacaktır. Anayasanın 169. maddesi şu şekilde ifade edilmiştir;

*“Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.”*¹⁰⁰

Bu maddeye bakıldığında orman varlığına ve orman alanları içerisindeki fauna ve flora ortamının korunmasına özel bir önem verildiği görülmektedir Bu maddenin yürürlüğe girmesiyle beraber devlet ülke sınırları içerisindeki ormanları ve ormanların içerisinde bulunan orman ekosistemini korumayı kendisine görev olarak kabul etmiştir.¹⁰¹ Ormanlar içerisinde yaşayan canlı türleriyle birlikte ele alındığında ormanların korunması dolaylı bir şekilde içerisindeki ekosistemi de koruyacağından dolayı bu madde hayvanların korunması açısından özel bir önem teşkil etmektedir.

2.3.2. Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası Anlaşma ve Sözleşmeler

Türkiye’nin taraf olduğu hayvan haklarını koruyan uluslararası anlaşma ve sözleşmelerden şunlardır;

1. Uluslararası Nakliyat Esasında Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini 18.04.1974 tarihinde imzalamış, 19.12.1975 tarihinde ise onaylamıştır.
2. Uluslararası Nakliyat Sürecinde Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi Ek Protokolünü 19.06.1985 tarihinde imzalamış, 19.05.1989 tarihinde ise onaylamıştır.

¹⁰⁰ Şeref Gözübüyük, **Anayasa Hukuku**, Turhan Kitabevi, 17. Baskı, Ankara, 2010, s.442.

¹⁰¹ Halil Yılmaz, **Hayvan Haklarına Bakış**, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 62, 2006, ss.219-220.

3. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini 18.11.1999 tarihinde imzalamış, 28.11.2003 tarihinde onaylamıştır.
4. Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin CITES sözleşmesine 20.06.1996 yılında taraf olunmuş, 22 Aralık 1996 tarihinde ise sözleşme yürürlüğe girmiştir.
5. Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi 05.09.1986 tarihinde imzalanmıştır.¹⁰²

2.3.3. Türk Ceza Kanunu (12.10.2004)

Hayvan hakları denildiğinde bakılması gereken ikinci önemli kaynak 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'dur. TCK'nın 151. maddesinde mala zarar verme başlığı altında *başkasına ait olan taşınır veya taşınmaz olan eşyayı nedensiz yere bozan, tahrip eden, kullanılmaz hale getiren kişi mağdurun şikâyeti üzerine 4 ay ile 3 yıl arasında hapis cezası veya adli para cezası* öngörülmüştür. Yine aynı maddenin ikinci fıkrasında geçerli olan cezalar *haklı bir neden olmadan sahipli bir hayvanı öldüren ya da sahipli hayvanın değerinin düşmesine neden olacak davranışta bulunan kişiye* de öngörülmüştür (5237 sk md. 15).

Üçüncü kişiler tarafından sahip olunan hayvana karşı yapılan zarar verici davranış sonucunda hayvanın sahibi savcılığa suç duyurusunda bulunduğu yargılama 151. maddeye göre yapılacaktır. Ceza Kanunu'nun bu maddesinde ifade edilen hayvanlara karşı suç şikâyete dayalı bir yargılama gerektirdiğinden savcılığa kendiliğinden soruşturma açma yetkisi verilmemiştir. Hayvana yukarıda belirtilen şekilde davranışta bulunan üçüncü kişi sahiplik sıfatı taşıyan kişiye karşı maddi zararı karşılaması durumunda dava düşmektedir.¹⁰³ TCK'nın oldukça tartışılan bu maddesinde hayvanlara ilişkin ayrıma gidildiği görülmektedir. İlgili maddede de görüldüğü gibi hayvana karşı işlenecek bir davranışın soruşturmaya yol açması için hayvanın bir sahibinin olması gereklidir. Sahipsiz bir şekilde doğada kendi ortamında yaşayan bir canlının öldürülmesi sonucunda öldüren kişinin bu madde kapsamında yargılanması mümkün değildir.

¹⁰² Avrupa Konseyi Sözleşmeleri, <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafli-soz/ak.html>. (07.02.2017).

¹⁰³ Mustafa Albayrak, **Şikâyete Tabi Suçların Özellikleri ve Bu Suçlara Bağlanan Hukuki Sonuçlar**, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 77, 2008, ss. 282-284.

Ayrıca kanunda geçen haklı bir neden ifadesinde hangi nedenlerin haklı olarak değerlendirilebileceği açıkça sıralanmamış olup yorum yöntemi kullanılarak haklı nedenler hukuka uygunluk hallerinden olan meşru müdafaa ve zaruret hali olarak ifade edilmiştir.¹⁰⁴ Türk Ceza Kanunu'nun yukarıda belirtilen ilgili maddeleri sahipli – sahipsiz hayvan ayrımı yapmamalıdır. Hayvanların yaşam kalitesinin tam olarak sağlanması için tüm hayvanların menfaati göz önünde bulundurulmalıdır.

TCK'nın çevrenin taksirle kirletilmesi başlıklı 182. Maddesinin birinci fıkrasında bakıldığında çevreye olumsuz etkide bulunabilecek şekilde atıkların doğaya bırakılması sonucunda doğanın zarar görmesine neden olan kişiye adli para cezası bu bırakılan atıkların doğaya kalıcı zarar vermesi durumunda ise kişi 2 aydan 1 yıla kadar hapis cezası verilir. İkinci fıkrasında ise doğaya bırakılan artıklarla insan veya hayvan sağlığında kalıcı hasarların ortaya çıkmasına, üreme kabiliyetlerinin kaybına neden olan kişi 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezasına çarptırılır. Türk Ceza Kanunu'nun bu bağlamda insanlarla birlikte hayvanları da korumasına ek olarak TCK'da hayvanlarla ilgili en belirgin suç tipi bu maddede tanımlanmıştır.¹⁰⁵

Türk Ceza Kanunu'nun hayvanları koruma konusuyla ilişkilendirilebilecek diğer bir maddesi de 226. maddesidir. Bu maddenin dördüncü fıkrasında hayvanlarla insanlar arasında şiddet ve zor yoluyla doğal olmayan şekilde cinsel davranışlar içeren görüntü, ses ve yazı kayıtlarını ülke içerisine sokan, çoğaltan, satan ve bulunduran kişilere 1 yıl ile 5 yıl arası hapis ve üst sınırı beş bin gün olacak şekilde idari para cezası verileceği hükme bağlanmıştır (5237 sk md. 226). Bu maddeye göre insanlar ile hayvanlar arasındaki cinsel eylemlerin belirli araçlarla kayıt altına alındıktan sonra saklanıp, kopyalanması aşamaları suç olarak düzenlenmiştir. Bu maddenin yürürlüğe girme amacı bu tip görüntülerin toplumun genel ahlak yapısında ve kamu düzenine olumsuz etkide bulunmaması ayrıca bu tip eylemlerin yaygınlaşmasını önlemek şeklinde ifade edilmektedir.¹⁰⁶

Bu kapsamda hayvanlara cinsel saldırı suçuna bakıldığında Türk Ceza Kanunu'nun 102. maddesi önem taşımaktadır. Bu madde de:

¹⁰⁴ İsmail Gürocak, **Türk Ceza Kanunu'nda Mala Zarar Verme ve İbadethanelere ve Mezarlıklara Zarar Verme Suçları**, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 94, 2011, s.159.

¹⁰⁵ Remzi Özmen, **Anayasa Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve İnfaz Kanunu**, Seçkin Yayıncılık, 38. Baskı, Ankara, 2012, s.180.

¹⁰⁶ Burcu Dönmez, **Hayvanlara Yönelik İşlenen Suçlar**, Yaşar Üniversitesi Dergisi, Özel Sayı, 2013, s.213-214.

“Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl eden kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” hükmü bulunmaktadır. Buna göre cinsel saldırı suçuna maruz kalan hayvan veya ölmüş bir kimsenin olmadığı belirtilmektedir.¹⁰⁷ Cinsel saldırı suçuna maruz kalan yaşamını devam ettiren bir insan olmalıdır. Bu maddeye göre Türk Ceza Kanun’unda hayvanlara yönelik cinsel saldırı suçu düzenlenmemiştir. Hayvanlara yönelik cinsel saldırı suçu 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanun’unda belirtilmiştir.¹⁰⁸

2.3.4. Hayvanları Koruma Kanunu (24.06.2004)

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Türkiye’de hayvanların korunması konusunu düzenleyen en temel kanundur. Kanun ceza niteliği ve yaptırımlar taşıyan tipik bir ceza kanunu olarak düşünülmemelidir. Bu kanun kabahatler kanunu olarak oluşturulan yasal bir düzenlemedir. Yani kanunda belirtilen hükümlere aykırı davranan kişi veya kurumlar mahkemelerce yargılanmamakta, para cezalarıyla cezalandırılmaktadır.¹⁰⁹ Kanun bu özelliği nedeniyle caydırıcı cezalar öngörmemektedir. Öngörülen düşük para cezaları kanunda belirtilen yasaklar için caydırıcı bir özellik taşımaktan uzak kalmaktadır. Hayvanların yaşam kalitesini artırılması için kanunda belirtilen yasaklara uygun olarak hapis veya daha yüksek para cezalarının hükme bağlanması gerekmektedir.

2.3.4.1. Genel Hükümler

5199 sayılı kanunun genel hükümler başlığı altındaki amacı hayvanlara iyi muamele edilmesini sağlamak, acı ve ıstıraba karşı korumak ve bunlar dışında mağdur oldukları konularda mağduriyetlerinin giderilmesi olarak ifade edilmiştir. Yine genel hükümler başlığı altında çalışmamızın 2.4 sokak hayvanları ve korumacı yaklaşım baş-

¹⁰⁷Şeref Gürkan ve Ahmet Uğuz, **Yeni Ceza Yasamızda Cinsel Suçlar**, Adalet Dergisi, Sayı 27, 2007, s.179.

¹⁰⁸ Ali Parlar ve Muzaffer Hatipoğlu, **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu**, Ankara, 2007, s.824.

¹⁰⁹Atilla Özgür, **Türk Hukuk Sisteminde Hayvanlar**, Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, Sayı: 81, 2010, s.33.

lığı altında belirtilen tanımlara yer verilmiştir. Kanunun 4. maddesinde ilkeler kısmında ise hayvanların yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve böylelikle daha rahat bir yaşam sürmesi için gerekli olan aşağıda belirtilen temel ilkeler yer almaktadır.

1. Tüm hayvanlar eşit bir şekilde doğar ve bu hayvanlar hiçbir fark gözetmeksizin yaşama hakkına sahiptir.
2. Ev ortamında yaşayan hayvanların kendi doğal yaşam şartları içerisinde yaşama hakları bulunmaktadır. Sahipli hayvanlara gösterilen önem sahipsiz hayvanlara da verilmelidir. Sahipli – sahipsiz hayvan ayrımı yapılmamalıdır.
3. Yaşayan tüm hayvanların bakımı, korunması ve acı verici davranışlardan uzak tutulması için uygun önlemler alınmalıdır.
4. Maddi ve manevi hiçbir yarar sağlamamak şartıyla sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların bakımının sağlanması için kanunda belirtilen şartları taşıyan gerçek veya tüzel kişiler teşvik edilmeli ve bu kişilerle eşgüdüm sağlanmalıdır.
5. Nesli tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olan hayvanların korunması sağlanmalıdır.
6. Yabani bir yaşam süren hayvanların doğal hayatından uzaklaştırılmaması ve doğada kendi çevresinde yaşayan bir hayvanın özgürlüğünü kısıtlayıcı veya mahrum edici davranışlarda bulunulmaması esastır.
7. Hayvanlar kendi türünün gerektirdiği şekilde yaşamaya alışkın oldukları çevrede ihtiyaçları karşılanmalıdır. Bu ihtiyaçları karşılanırken güvenlikleri, hijyen şartları, sağlıkları ve duyguları dikkate alınmalıdır.
8. Yerel yönetimler, gönüllü kuruluşlar ile birlikte sahipsiz ve yardıma muhtaç hayvanların bakılması amacıyla hayvan bakımevleri ve hastaneler kurulmalıdır.
9. Yerel yönetimlerin sınırları içerisinde hayvanların korunması, bakılması ve acı çekmesini önlemeye yönelik halkı eğitici faaliyetlerde bulunacak etkinlikler düzenlemesi esastır.
10. Hayvanların kontrolsüz bir şekilde çoğalmasının önlenmesinin önüne geçilmesi için toplu olarak yaşanan alanlarda kedi ve köpeklerin sahiplerinin

kontrolünde kısırlaştırılması esastır. Buna karşın doğacak olan yavru bulunması halinde ise hayvan sahibi doğacak yavrunun kayıt altına alınması için belediyeye başvuru yapmalıdır (5199 sk md.4).

Özellikle hayvanların yaşama hakkının olduğunun kabul edilmesi ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan hayvanların korunması gibi Hayvan Hakları Evrensel Beyannameyle uyumlu olarak benimsenen bu ilkeler hayvan yaşam kalitesinin artırılması konusunda Türkiye’de önemli adımları başında gelmektedir. Fakat bu kanun kabahatler kanunu kapsamında olması ve TCK ile arasında bütünlüğün olmaması nedeniyle işlevselliğini kaybetmektedir. Hayvanları Koruma Kanun’unda sahipli sahipsiz hayvan ayrımı yapılmaması ifade edilirken yukarıda bahsettiğimiz Türk Ceza Kanun’unun 151. maddesi sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımı yapmaktadır. Yürürlüğe giren kanunlar arasında bir uyumun olması hukuki sistemde kargaşanın çıkmasını önleyecektir. Bundan dolayı bu iki kanun arasındaki farklı ifadelerin düzeltilmesi gerekmektedir.

2.3.4.2. Hayvanların Sahiplenilmesi, Bakımı ve Korunması

Hayvanların sahiplendirilmesi ve bakımı başlığı altında genel hükümlerde de özel olarak önem verilen hayvanların alışıktığı olduğu yaşam ortamından uzaklaştırılması ifadesi tekrarlanmıştır. Kanunun 5. maddesi ev ve süs hayvanı satan kişilerin yerel yönetimlerce düzenlenecek eğitim programlarından sertifika almasını zorunlu kılmıştır. (5199 sk, md.5). Yine aynı maddede ev ve süs hayvanı satan yerlerden veya başka yollarla hayvan sahiplenen kişiler sahip oldukları hayvanı yaşamını devam ettiremeyeceği bir ortama bırakmaları yasaklanmıştır. Kanunun 6. maddesi’nde ise kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini kaybetmiş derecede güçten düşmüş ve sahipsiz hayvanların öldürülmesi yasaklanmıştır. Bu durumda bulunan hayvanların yerel yönetimler tarafından kurulan hayvan hastaneleri veya bakımevlerine ulaştırılması zorunludur. Bu merkezlere ulaştırılan hayvanların kısırlaştırma, aşılama ve bakım işlemleri yapıldıktan sonra alındıkları çevreye bırakılması esas olarak kabul edilmiştir (5199 sk, md.6).

2.3.4.3. Hayvanlara Cerrahi ve Yasak Müdahaleler

Kanun bu başlık altında hayvanlara zarar verici maddeler (bıçak, sopa vb.) kullanılarak gereksiz şekilde acı çektirilmesinin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Kanunun 7. maddesi bu amaç kapsamında kabul edilmiş olup hayvanlara veteriner kontrolü olmadan yapılan her türlü cerrahi müdahaleyi yasaklamıştır. (5199 sk, md.7). Hayvanların hayati fonksiyonları devam ettiği sürece sahip oldukları organların tıbbi amaçlar haricindeki amaçlar dışında alınamayacağını ve hayvanın yaşamını etkileyecek şekilde tahrip edilemeyeceği vurgulanmıştır. Hayvan üzerinde tedavi niteliği taşımayan kuyruk kesme, ses tellerinin alınması, tırnaklarının yapısının bozulması gibi müdahaleler yasaklanmıştır. Bu tip tedavi amacı taşımayan yöntemlere yalnızca hayvanın menfaatinin sağlandığı durumlarda izin verilebileceği hükme bağlanmıştır (5199 sk, md. 7,8). Bu maddeye uymayan kişilere 1.200 Türk Lirası ceza verilmesi 5199 sayılı Kanun'da hükme bağlanmasına rağmen Nevşehir'de anket görüşmeleri sırasında daha koruyucu olması için köpeğinin kuyruğunu kestiğini ifade eden bir kişi bunu rahatlıkla ifade edebilmektedir. Bu durumlarla karşı karşıya kalınmaması için belediyelerin denetim mekanizmalarının artırılması gerekmektedir. Belediye bünyesinde çalışan kişiler ve o bölgede yaşayan yerel halkın bu tip hukuka uygun olmayan eylemleri gerçekleştiren kişilere karşı gerekli davranışları göstermesi gerekmektedir. Yerel halk bölge de bulunan Orman ve Su İşleri Müdürlüğüne şikâyet dilekçesini verebilir. Böylece bu tip eylemlerin tekrarlanmasını engelleyebilir.

Kanunun hayvan deneyleriyle ilgili olan 9. maddesi ise en önemli düzenlemelerin başında gelmektedir. Maddenin ilk fıkrasında hayvanların bilimsel olmayan hiçbir deneyde ve tedavi yöntemlerinde araç olarak kullanılmayacağı ifade edilmiştir. Bilimsel amaçlı deneylerde ise hiç bir seçenek kalmadığı durumlarda hayvanların kullanılabileceğini hükme bağlanmıştır. Bilimsel amaçlı deneylerde kullanılan hayvanların uygun bir şekilde bakılması ve deneyin hayvana acı vermeyecek şekilde yapılması gerekliliği yine aynı maddede belirtilmiştir. Bilimsel amaçlı hayvan deneyi yapan kuruluşlar bünyesinde kurulan etik kurullar bu deneylerin yapılıp yapılmayacağına karar vermektedir. Bu yolla etik olmayan deneylere karşı hayvanların korunması amaçlanmıştır. (5199 sk, md 9). Ancak 5199 sayılı Kanun'daki bu hüküm hayvanların deneylerde kullanılmasını engelleyecek bir nitelik taşımamaktadır. Etik kurullar tarafından

belirlenecek neden tamamen bu kuruldaki insanların vicdanlarına bırakılmıştır. Bununla birlikte bilimsel amaçlı deneylerin belirli bir sınırı çizilmemiştir. Bu madde insanlar için zorunlu olmayan bir buluşun sırf bilimsel bir gelişme niteliği taşıdığı için hayvanlar üzerinde test edilebileceği yorumunu barındırmaktadır.

2.3.4.4.Yerel Hayvan Koruma Kurullarının Teşkilât Yapısı, Görev ve Sorumlulukları

Hayvanları Koruma Kanunu'nun 15. maddesine göre her ilde Vali'nin başkanlığında Hayvanları Koruma Kurulu toplanır. Kurulun toplanma amacı hayvanların sorunlarının çözümü için projeler gerçekleştirmek ve hayvanların korunmasını sağlamaktır. Hayvanlar Koruma Kurulu tarafından gerçekleştirilen toplantılara, il büyükşehir statüsünde ise büyükşehir belediye başkanı ve ilçe belediye başkanları, büyükşehir statüsünde olmayan illerde ise belediye başkanlarına ek olarak Çevre ve Şehircilik İl Müdürü, Orman ve Su İşleri İl Müdürü, İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürü, İl Sağlık Müdürü, İl Milli Eğitim Müdürü, İl Müftüsü, Belediyelerin Veteriner İşleri Müdürleri, Valilik takdiriyle hayvanları koruma konusunda il içerisinde faaliyet gösteren gönüllü kuruluşlardan en çok iki kişi ve il veya bölge veteriner odasından bir temsilci katılır (5199 sk, md. 15).

Hayvanları Koruma Kurullarının görevleri, hayvanların korunmasında ve kullanılma aşamalarında Hayvanları Koruma Kanunu'nda verilen sorumlulukları yerine getirmek, bağlı oldukları il sınırları içerisinde bulunan hayvanların sorunlarını belirleyip çözüm önerileri getirmek, hayvanların korunmasıyla ilgili çözüm önerilerini de barındıran bir, beş ve on yıllık projeler gerçekleştirmek, hayvanların korunmasıyla ilgili il sınırları içerisinde faaliyet gösteren kuruluşları yönlendirmek koruma konularıyla ilgili eşgüdümü sağlamak, hayvan sevgisini aşılayıp sorunlarının çözümü için uygun eğitim faaliyetleri düzenlemek ve diğer mevzuatla yapılan görevleri gerçekleştirmek olarak sayılabilir (5199 sk, md.16).

2.3.4.5. Hayvanların Kesimi, Öldürülmesi ve Yasakları

Kanunun bu başlığı altında hayvanlara yapılması yasaklanan eylemler 12 madde halinde sıralanmıştır. Bu yasaklar şu şekilde özetlenebilir:

1. Hayvanlara acı verici eylemler yapılması, aç ve susuz bırakmak, fiziksel ve psikolojik acı verici eylemlerde bulunmak,
2. Hayvanların fiziksel gücünün imkân vermediği işleri yapmaya zorlamak,
3. Yerel yönetimlerden hayvan bakımı eğitimi almamış kişilerden hayvan satın alınması,
4. 16 yaşın altındaki kişilere hayvan satışının yapılması,
5. Belirli kontroller yapılmadan hayvanın tam olarak öldüğünü anlaşılmadan vücutları üzerinde herhangi bir müdahalede bulunulması,
6. Kesim amacıyla yetiştirilen, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu kapsamında avlanmasına izin verilen ve ticaret amacıyla kullanılabilen hayvanlar dışındaki hayvanları et ihtiyacının karşılanması için kesilmesi ve piyasaya verilmesi,
7. Kesim amacı dışında yetiştirilen hayvanların ödül veya ikramiye olarak verilmesi,
8. Hayvanlara, hayvanların karınlarındaki yavrularına veya havyar üretimi amacı dışında yumurtalara zarar verecek tıbbi müdahalelerin dışındaki müdahaleler,
9. Gebelik süresinin 2/3 ünde bulunan hayvanların gebeliğine zarar verecek koşullarda çalıştırılması,
10. Hayvanlara işkence yapılması ve hayvanlarla cinsel ilişkide bulunulması,
11. Hayvanlara sigara, alkollü içki gibi sağlığa zararlı maddeleri içirtmek ve zor kullanarak gerekli olmadığı halde fazla besin almasına neden olmak,
12. İnsanlar için tehlike taşıyan türleri ülkeye sokmak dağıtımını ve satışını yapmak (5199 sk, md. 14).

Yukarıda sayılan bu yasaklara aykırı davranan kişilere idari para cezası dışında hiçbir ceza hükme bağlanmamıştır. Bu durumda Hayvanları Koruma Kanunu'nun suç niteliği taşıyan bir kanun olarak değil kabahat şeklinde idari para cezaları veren bir kanun

olarak düzenlendiğini göstermektedir.¹¹⁰ Yukarıda hükme bağlanan cezaların caydırıcılığının düşük olduğu görülmektedir. Halk üzerinde caydırıcılığının arttırılması için bu cezaların daha yüksek para veya hapis cezalarıyla değiştirilmesi gerekmektedir.

Hayvanların kesimi alt başlığı altında ise dini hassasiyetler dikkate alınarak hayvanlara acı ve korku duygusunu yaşatmadan kesim işlemlerinin yapılması gerektiği vurgulanmıştır (5199 sk, md. 12). Kanundaki dini hassasiyetler ibaresi oldukça ucu açık bir ifadedir. Bu gibi hükümlerin hayvan haklarını sekteye uğratabileceğinden, ne anlaşılması gerektiği maddeler halinde açık bir şekilde belirtilmesi veya kanuni metinlerden çıkarılması gerekmektedir.

2.3.4.6. Cezai Hükümler

Kanuna aykırı davranılması durumunda verilecek olan idari para cezaları 28. madde de açık olarak belirtilmiştir. Bu cezalar şu şekilde özetlenebilir:

1. Sahip olunan kedi veya köpeğin yavrusunun doğması halinde sahibinin bu yavruları belediyece kayıt edilmemesi halinde yavru başına 300 Türk Lirası,
2. Hayvanları sahiplendikten sonra yaşamlarını sağlıklı bir şekilde devam ettirmesi için gerekli önlemleri almayan kişiler hayvan başına 60 Türk Lirası,
3. Ev ve süs hayvanı üretimini yapıp ticaretini yapan kişilere hayvanların zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaması durumunda hayvan başına 60 Türk Lirası,
4. Sahip olduğu ev veya süs hayvanlarının doğal yaşama uyum sağlayamayacağını bilmesine rağmen terk eden kişilere hayvan başına 200 Türk Lirası,
5. Sahipsiz hayvanların ve zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamayacak derece de güçten düşmüş hayvanları kanunda belirtilen şartlar dışında öldüren kişilere hayvan başına 600 Türk Lirası,
6. Bir hayvan türünün soyunu yok edecek nitelikte davranış gösterenlere hayvan başına 10 bin Türk Lirası,

¹¹⁰ Erişgin ve Koçhisarlıoğlu s.1711.

7. Zorunlu olmadıkça ses tellerinin alınması, kuyruk kesimi gibi hayvanların fiziksel özelliklerini değiştirmek için yapılan her türlü müdahaleler ile hayvanların doku ve organlarının hayvanların yararı gözetilmeden alınması hallerinde hayvan başına 1.200 Türk Lirası,
8. Herhangi resmi yetkisi olmadığı halde hayvanlar üzerinde deney yapan kişilere hayvan başına 1.200 Türk Lirası,
9. Deney hayvanlarının bilimsel olmayan deneylerde kullanan ve deneyler sırasında hayvanın sağlığının korunmasına önem vermeyip bakımlarını yapmayan kişilere hayvan başına 300 Türk Lirası,
10. Kanunda belirtilen şartları gerçekleştirilmeden hayvan ticareti yapan ve yönetmeliklerce belirlenen kurallara uymayan kişilere 1000 Türk Lirası,
11. Hayvanı başka bir hayvanla dövüştüren ve il hayvanlar koruma kurullarından gerekli izinleri almadan yapılan geleneksel gösteriler yapan kişilere hayvan başına 1500 Türk Lirası,
12. Hayvanların kesim işlemlerini hayvanı korkutup acı verecek şekilde veya bu konuda ehliyetli olmayan kişilerin kullanılması durumunda hayvan başına 600 Türk Lirası,
13. Büyük sorunlara sebebiyet verecek durumlar dışında yavrutlama, gebelik ve süt annelik durumunda hayvanı öldüren kişilere hayvan başına 600 Türk Lirası, aynı yasağı gerçekleştiren ticari işletmelere ise hayvan başına 1500 Türk Lirası,
14. Hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranan ve acı çektiren, hayvanı gücünü aşan işlere zorlayan, 16 yaş altındaki bireylere ev ve süs hayvanı satan, öldüğü kesin olarak anlaşılmayan hayvanın vücudunda müdahalede bulunan, hayvanlarla cinsel münasebette bulunan, hayvana eziyet eden, sağlık amacıyla olmadan hayvana zor kullanarak yem yediren kişilere 300 Türk Lirası,
15. Pitbull ve Terrier gibi insanlar için tehlike teşkil eden hayvanları ülkeye sokan, üretimini gerçekleştiren ve takasını yapan kişilere 3000 Türk Lirası idari para cezaları verilir (5199 sk, md. 28).

Yukarıda sayılan para cezalarına bakıldığında caydırıcılıktan uzak olduğu açıkça görülmektedir. Hayvanlara yapılan bu tür kötü muameleler devlet kalemlerinin gelir olarak yazacağı bir kapı olarak görülmemelidir. Bu kanunda sayılan küçük miktarlarda idari para ceza öngörülen kanuna aykırı durumlarda kamu düzeninin tam olarak sağlanması için savcılıklara tam olarak yetki verilmesi gerekmektedir. Ayrıca 5326 sayılı Kabahatler Kanunu çerçevesinde dilencilik yapan (5326 sk, md. 33) ve başkalarının huzurunu bozacak şekilde gürültü yapanlara (5326 sk, md. 36) verilecek olan cezalara benzer miktarda verilen cezaların hayvanlara kötü davranıp işkence yapanlara verilmesi tamamen orantısızlık oluşturmaktadır.

2.3.5. Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği (12.05.2006)

26166 resmi gazete sayısı ile 2006 yılında yürürlüğe giren Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği'nde 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa ilişkin detaylı hükümler bulunmaktadır.

Sahipsiz hayvanların toplanmasından tedavisinin yapılıp doğaya bırakılması arasında kalan süreçlerinde ilgili kuralları belirleme, sahibi olmayan hayvanların çevreye verecekleri zararın önlenmesinde uygun esasları belirleme, yerel yönetimlerin ve yerel koruma görevlilerin sokak hayvanlarıyla ilgili sorumluluklarının düzenlenmesi ve 5199 sayılı kanuna uyulup uyulmadığının denetlenmesi yönetmeliğin temel amaçları arasındadır. Hayvanların belirli reklam ve gösteri çekimlerine hangi durumlarda konu edilebileceği, hayvanların kamu sağlığını tehdit edebilecek durumlar dışında öldürülmesiyle ilgili esasları, il hayvanları koruma kurullarının esaslarını ve 5199 sayılı Kanunda belirtilen idari para cezalarına ilişkin makbuzların şekli unsurlarını belirlemek yönetmeliğin diğer amaçları arasındadır.

Hayvanları Koruma Kanununun 5.6.10.13.15.17.18.19 ve 27. maddeleri temel alınarak hazırlanan yönetmeliğin ilk kısmında 5199 sayılı kanuna ek tanımlar yapıldıktan sonra mobil kısırlaştırma ünitesi gibi teknik tanımlara da yer verilmiştir.

Görev ve sorumluluklar başlıklı ikinci kısımda il müdürlüğü, il hayvan koruma kurulu, belediyeler, geçici özel bakımevleri, hayvan sahipleri, sorumlu veteriner hekimler ve yerel hayvan koruma görevlilerinin yetki ve sorumlulukları ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir.

Ev ve süs hayvanı satışı yapanlarla yerel hayvan koruma görevlilerine verilecek eğitim ile ilgili düzenlemeler başlıklı üçüncü kısımda yerel hayvan koruma görevlilerin seçimi ve verilecek eğitimle ilgili esasların yanında ev ve süs hayvanı satan kişilerle ilgili esaslara yer verilmiştir.

Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların toplatılması bakılması ile geçici bakımevlerinin çalışma usul ve esasları başlıklı dördüncü kısımda güçten düşmüş hayvanların toplatılma işlemlerinde yetkili kişi ve kurumlar belirtilmiştir. Ayrıca toplama işleminin hangi usullerle yapılması gerektiği hükme bağlandıktan sonra geçici bakımevlerinde bulunması gerek malzemeler bakımevlerinin kurulacağı arazinin nasıl olacağı gibi esaslara yer verilmiştir.

Oldukça ayrıntılı hazırlanan yönetmeliğin diğer maddelerinde ise makbuz ve tutanak düzenlenme esasları, ödenek kullanımına ilişkin esaslar, denetime ilişkin kurallar belirtilmiştir. Hayvanların Korunması Uygulama Yönetmeliği 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun genel çerçevesini çizdiği sınırların içini doldurması ve uygulanması esaslarını belirtmesi açısından oldukça önemli bir yönetmeliktir.

2.3.6. Çevre Kanunu (11.08.1983) ve Milli Parklar Kanunu (09.08.1983)

Doğada yaşayan canlıların ortak olarak yaşadığı çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğini sağlama amacı taşıyan 2872 Sayılı Çevre Kanunu hayvanların korunmasına yönelik hükümler de içeren bir kanundur. Çevre Kanunu'nun 9. maddesi biyolojik ve çevresel sürdürülebilirliğin gerçekleşebilmesi için nesli tehlike altında olan bitki ve hayvanların korunması gerekliliğini vurgulamış ayrıca bu türlerin mevzuata uygun olmayan bir şekilde ticarete konu olamayacağı hükme bağlamıştır (2872 sk, md. 9). Bu maddede nesli tehlike de olan hayvanlar ifadesi kullanılmış olsa da çevrenin sürdürülebilirliği ve bu hayvanların hayatının devamı doğada bulunan diğer canlıların yaşamına bağlı olduğundan, bu süreçteki tüm canlı sisteminin de hakkını koruyan bir önemli bir düzenlemedir.

2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 14. Maddesi'nde yaban hayatının koruma altına alındığı görülmektedir. Bu maddede doğanın doğal düzeninin bozulmamacı vurgulandıktan sonra doğal düzeni bozacak şekilde orman ürünleri tüketilmesi, hayvanların avlanması ve otlatılması yasaklanmıştır. Ayrıca ekosistem çeşitliliğini barındıran sahaların özellikleri bozacak veya değiştirecek her türlü eylem yine aynı maddede yasaklanmıştır.¹¹¹

2.3.7. Hayvanların Yaşam Kalitesi ile İlişkilendirilebilecek Diğer Mevzuat Hükümleri

Hayvanların yaşam kalitelerinin belirli standartlara erişmesi ve sağlanan standartların korunması amacıyla yürürlüğe giren temel mevzuat hükümlerinin yanında bu hükümleri tamamlayıcı nitelikte bulunan ek mevzuat hükümleri de bulunmaktadır. Bu başlık altında temel kanunları tamamlayıcı nitelikteki hükümlere bakılacaktır.

2.3.7.1. Köy Kanunu (07.04.1924)

442 sayılı Köy Kanunu hayvanların ve insanların karşılıklı olarak sağlıklarının korunmasını sağlayabilecek maddeler barındırmaktadır. Köy Kanunu'nun köylünün zorunlu işlerini sıralayan 13. maddesinin 23. fıkrası hayvanlarda salgın bir hastalık görüldüğü anda yetkililere derhal haber verileceği, yetkili gelene kadar hastalığın diğer hayvanlara yayılmasını önlemek ve insanların da zarar görmesinin önüne geçilmesi için hasta hayvanları sağlıklı hayvanlardan ayrılması gerektiğini hükme bağlar. Aynı maddenin 28. fıkrası yıkılma durumunda olan duvarların hayvanlara ve insanlara zarar vermeyecek duruma getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. 34. Fıkra ise bir hayvana gücünü aşacak derecede yük yükletilmemesi gerektiği vurgulanmıştır (442 sk, md.13). 1924 yılında yürürlüğe giren ve halen yürürlükte olan bir kanun olan Köy Kanunu olarak hayvanların sağlığına ve korunmasına genel bir bakış açısıyla yaklaşan bir kanun olarak ele alınabilir.

¹¹¹Alper Uyumaz, **Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye'de Hayvan Hakları**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 3, 2016, s.171.

2.3.7.2. Su Ürünleri Kanunu (04.04.1971)

Türkiye’de kültür balıkçılığı 1970 yılından itibaren gelişmeye başlamıştır. Özellikle 2000 sonrası dönemde hızla artan nüfusun getirdiği aşırı tüketim su ürünlerinin de yoğun bir şekilde tüketilip ve bilinçsizce kullanılmasına yol açmıştır.¹¹² Bu kapsamda deniz ürünlerinin korunması ve kontrol edilmesi için 1971 yılında 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı su ürünlerinin üretimini belirli kurallara bağlayıp korunmasını sağlamaktır. Kanunda su ürünleri ile anlatılmak istenen denizlerde ve iç sularda hayatlarını devam ettiren bitki türleri, hayvan türleri ve hayvan türlerinin yumurtalarıdır. Kanunda deniz suları ve iç sulardaki hayvan türlerinin korunmasıyla ilgili en belirgin hüküm madde 19 da yer almaktadır. Bu maddeye göre kullanıldığı bölgenin ekosistemini olumsuz bir şekilde etkileyecek olan bomba, torpil, dinamit gibi patlayıcı maddelerin kullanılması yasaklanmıştır. Ayrıca elektrik ve elektroşok gibi yöntemlerinin de yalnızca Orman ve Su İşleri Bakanlığının izni alınarak kullanılacağı belirtilmiştir (1380 sk, md. 19).

Aynı kanunun cezalar başlığı altındaki 36. maddesinde ise 19. maddeye aykırı hareket edenlerin 1000 Türk Lirası para cezasına çarptırılacağı hükme bağlanmıştır (1380 sk, md. 36). Su ürünleri sektörü son zamanlarda et fiyatlarının artması ve zengin protein içeren ürünlere sahip olması nedeniyle yoğun olarak tercih edilen bir sektör olmaktadır.¹¹³ Balık ve diğer denizsel kaynaklı ürünlerin özellikle kış mevsiminde yoğun bir şekilde tüketilmesinden dolayı denizlerdeki hayvan türleri yoğun bir tehlike ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu hayvan türlerinin sürdürülebildiğinin sağlanması ve deniz faunası ile florasının korunması açısından bu tip kanun hükümleri büyük önem teşkil etmektedir.

¹¹² Seval Bahadır ve diğerleri, *Sürdürülebilir Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Çevre Dostu Üretim*, Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, 2011, ss 107-108.

¹¹³ Yahya Çavdar, *Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Desteklemeler*, Yunus Araştırma Bülteni, Sayı: 4, 2009, s.12.

2.3.7.3. Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu (11.06.2010)

Ulusal mevzuat da hayvanların yaşam kalitesi ile ilişki kurulabilecek diğer bir kanun da 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'dur. Bu kanunun amacı gıda ve yem güvenliğini sağlayarak halk, bitki ve hayvan sağlığının yanında çevreyi korumaktır. Kanun genel olarak incelendiğinde hayvan sağlığını olumsuz etkileyecek veya etkileme şüphesi olan yemlerin hayvanlara verilmesinin yasaklandığı görülmektedir. Hayvan sağlığına olumsuz etki eden ürünlerin tespit edilmesi halinde derhal piyasadan toplanacağı ve mülkiyetine kamunun el koyacağı belirtilmiştir. Bu ürünlerinin piyasaya girişine neden olan kişilere de Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nun 40. maddesine göre 5 bin Türk Lirası idari para cezası verileceği hükme bağlanmıştır (5996 sk. md.40). Yine 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanun'unda yoğun eleştiriye maruz kalan caydırıcı olmayan cezalarla bu kanunda da karşılaşılmaktadır. Bu tip maddelerin daha caydırıcı nitelikteki maddelerle değiştirilmesi gerekmektedir.

2.3.7.4. Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu (09.01.1961)

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nda doğrudan hayvanların yaşam kalitesini geliştirmeye yönelik hükümler bulunmaktadır. Kanunun hayvanlara ait bakım ve hizmetler başlığı altındaki 71. maddesinde hayvanların bakımının ve gerekli ihtiyaçlarının kurallara uygun olarak yerine getirileceği belirtilmiştir (211 sk md. 71). 72. maddesinde ise hastalanan hayvanların zaman kaybetmeden TSK bünyesinde çalışan veteriner hekimlere götürülüp tedavisinin yapılması gerektiği hükme bağlanmıştır (211 sk md. 72). Kanunda ayrıca TSK bünyesinde çalışmış olan fakat çalışma gücünü yitiren hayvanların sahiplendirileceği, sahiplendirilme gerçekleşmesi durumunda ise barınma yiyecek ve sağlık giderlerinin Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı veya Sahil Güvenlik Komutanlığı Bütçelerinden karşılanacağı hükme bağlanmıştır (211 sk, md.73). Hayvan hakları boyutuyla düşünüldüğünde Türk Silahlı Kuvvetler bünyesinde çalışan hayvanların çalışma gücünü kaybet-

tiğinde doğada yalnız bir şekilde bırakılmaması bu kanunun olumlu yönünü oluşturmaktadır. Tüm hayatı boyunca insanlarla iç içe yaşayan bir hayvanın aniden yalnız bırakılması kent içerisinde yaşayan insanlara zarar verebilme ve duygusal açıdan vicdanları kanatma ihtimali bulunmaktadır.

2.3.7.5. İcra ve İflas Kanunu (19.06.1932)

2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nda hayvanlara insanların geçimini sağlayacak bir araç olarak bakılsa da dolaylı olarak hayvanların sağlığını korumaya yönelik hükümler de içermektedir. Haczi yapılamayacak olan mallar ve haklar başlığı altındaki 82. madde de haciz sırasında borçlunun seçeceği bir büyükbaş veya üç küçükbaş hayvanın haczedilemeyeceğine ek olarak bu hayvanların yaşamlarını sürdürecekleri üç aylık yem ve yataklarının da haczedilemeyeceği hükme bağlanmıştır (2004 sk, md. 82). Bu maddeyle haczi kabul edilmeyen hayvanların kısa bir sürede zor durumda kalmasının engellenmesinin çalışıldığı görülmektedir. Kanunun yavru hayvanların haczi başlıklı 83. maddesinin 2. fıkrasında ise anne bakımı olmadan yaşayamayacak yavruların anneden ayrı haczedilemeyeceğini yine yavrusuna bakma durumunda olan annenin yavrulardan ayrı haczedilemeyeceği hükme bağlanmıştır (2004 sk, md. 83). Yürürlüğe giren bu maddeyle haciz nedeniyle yavrunun yaşamının tehlikeye girmesi engellenmesi hüküm altına alınmaya çalışılmıştır.

2.4. TÜRKİYE'DE HAYVANLARI KORUMA MEVZUATININ MERKEZİ YÖNETİM VE YEREL YÖNETİMLERE GETİRDİĞİ YAPTIRIMLAR

Türkiye'de hayvanları koruma mevzuatı merkezi ve yerel yönetimlere birtakım sorumluluklar yüklemiştir. Bu başlık altında bu sorumluluklar incelenecektir.

2.4.1. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nun Getirdiği Yaptırımlar

Hayvanların yaşadıkları alanlarda güvenli ve sağlıklı bir şekilde hayatlarını sürdürmesini temin etmek amacıyla yürürlüğe giren 5199 sayılı kanun merkezi yönetim ve yerel yönetimlere belirli sorumluluklar yüklemiştir.

Kanun içeriğine bakıldığında 3. Maddenin 15. fıkrasında ilgili bakanlık (Orman ve Su İşleri Bakanlığı olmasına rağmen) halen Çevre ve Orman Bakanlığı olarak gösterilmektedir. Bu durumun kanunda da net bir şekilde belirtilmesi kanunun güncelliği yakalaması açısından önem teşkil etmektedir. Mekânsal olarak bakıldığında sokak hayvanlarının hem kentsel alanlarda hem de orman sınırları içerisinde görüldüğü düşünüldüğünde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın bu konuda işbirliği içerisinde çalışması sorunların çözümünde oldukça yararlı olacaktır.

5199 sayılı kanunun 4. maddesinin 10. fıkrası yerel yönetimlere sivil toplum örgütleriyle işbirliği içerisinde hayvanların sağlıklarının korunması veya kaybedilen sağlıklarının geri kazandırılması için hayvan bakımevleri ve hayvan hastaneleri kurması görevi yüklemektedir. Aynı fıkra yerel yönetimlerin düzenleyecekleri eğitim projeleriyle yerel halkı bilgilendirici ve bilinçlendirici faaliyetler yapması gerekliliğini ifade etmektedir (5199 sk, md. 4). Türkiye dört mevsimin yaşandığı canlı çeşitliliği açısından zengin bir ülkedir. Her coğrafi bölgenin farklı iklimi ve canlı çeşitliliği olduğundan hareketle bölgenin ekosistemini en iyi bilen o bölgede yaşayan kişiler ve yerel yönetimlerdir. Bundan dolayı bölgede yaşayan türlere ve sokak hayvanlarına yönelik uygun hastaneler ve eğitim çalışmalarını da en iyi yapacak yine bu birimlerdir.

Kanunun 4. Maddesinin 11. fıkrası sokak hayvanlarının kontrolsüz bir şekilde üremesini önlemek amacıyla kısırlaştırmayı amaç edinmektedir. Kontrolsüz bir şekilde üremenin önüne geçilmesi için hayvanlarını yavrulattmak isteyen şahıslar belediyeye hayvanları kayıt ettirmek zorundadır (5199 sk, md. 4). Maddede görüldüğü gibi kanunun önem verdiği diğer bir konu da hayvanların kontrolsüz çoğalmasının önüne geçilmesidir. Fakat beşinci bölümde sonuçları açıklanan anket görüşmeleri sırasında İzmir ve Nevşehir illerinde hayvan besleyen yerleşikler hayvanlarının yavrulamasından sonra belediyelere gidip kayıt ettirmediklerini söylemişlerdir. Bu durum yerel anlamda hayvanların kontrolsüz bir şekilde üremesine neden olmaktadır. Ayrıca belediye sınırları içerisinde yaşayan hayvanların sayısının ve sorunlarının da tam olarak tespit edilememesine yol açmaktadır. Bundan dolayı belediyelerin bireyleri beklemekten ziyade kendi çalışanlarıyla bu hayvanları tespit etmesi ve uygun hamlelerin yapılması gerekmektedir. İlgili kanun maddesinin de bu tip bir düzenlemeye imkân sağlaması gerekmektedir.

Yerel yönetimlere kanun kapsamında verilen diğer bir görev 5. maddenin 3. fıkrasında belirtilmiştir. Ev veya süs hayvanı satacak kişilerin yerel yönetimler tarafından düzenlenecek eğitim programından geçerek sertifika alması gerekmektedir (5199 sk, md. 5) Her alanda olunması gerektiği gibi hayvan satıcılarının da yaptığı işte bilgili olması açısından bu madde hükmü önem taşımaktadır. Kontrolsüz ve sağlıksız bir şekilde satılan veya sokağa bırakılan hayvanlar yerleşiklerin sağlığını olumsuz yönde etkileyebilme ihtimali bulunmaktadır.

5199 sayılı kanunun 5. maddesinin 4. fıkrasında ev veya süs hayvanı satacak kişilere verilecek olan eğitimin Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın eşgüdümü sağlanmak üzere İçişleri Bakanlığı ve ilgili kuruluşların görüşü alınarak bakanlıkça verileceği ifade edilmiştir(5199 sk, md.5). Bu madde de yine kanunun düzeltilme noksanlıklarını görmekteyiz. Yine bu maddede yukarıda 3. madde de belirtilen bakanlığın hangisi olduğu açık olmamakla birlikte 2011 yılında yayımlanan kararname ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ismini alan Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın ismi güncellenmemiştir. Türk kamu yönetiminin temel sorunlarından biri olan katı kuralcılık kendisini burada da göstermektedir. Yasalar ayrıntılı düzenlendiğinden dolayı yöneticiler inisiyatif alamayarak bu kadar açık bir konuyu bile kanuni sınırlar içerisinde çözmemektedir.

5199 sayılı kanunun 11. maddesinin 2. fıkrasında hayvanların folklorik amaçlı eğlence gösterilerinde kullanılması bakanlığın uygun görüşü alınarak İl Hayvanları Koruma Kurullarından izin alınmasına bağlanmıştır (5199 sk, md. 11). Hüküm zevk amacıyla hayvanların zarar görmesini engelleme amacı taşıdığı için oldukça önemlidir.

Kanunun 17. maddesi denetleme yetkisini düzenlediğinden önemli bir madde niteliği taşımaktadır. Kanun hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi ilgili bakanlığa verilmiştir. İlgili bakanlık gerekli durumlarda bu yetkiyi mahallin en büyük mülki idarine yetki devri ile devredilir (5199 sk, md. 17). İlgili bakanlık, güncel bir şekilde kanunda belirtilmemiş olsa da, Orman ve Şu İşleri Bakanlığıdır.

Kanunun 19. maddesi ev ve süs hayvanlarının korunması, hayvan bakımevleri ve hastaneleri yapılması amacıyla yerel yönetimlere ve diğer ilgili kuruluşlara Bakanlıkça “uygun görülen” miktarda yapılacak olan mali desteği düzenlemektedir (5199 sk, md. 19). Kanunun bu maddesinde geçen uygun miktarda ifade oldukça belirsiz bir

ifadedir. Yerel yönetimlerin uygun görüşü alınmadan yapılacak olan çoğu mali desteğin ihtiyaçları karşılamaktan uzak olacağı açıktır. Bu yüzden Bakanlıkça uygun görülen miktar yerine yerel yönetimlerin ve gerekirse ilgili kuruluşların uygun görüşü alınarak yapılacak olan destekler daha yararlı olacaktır.

Kanunun 22. maddesi belediyelere hayvanat bahçeleriyle ilgili bir görev yüklemektedir. Bu madde belediyelere ve işletme sahiplerine hayvanat bahçelerini canlıların doğal yaşamına en uygun olacak şekilde düzenlemesi görevi vermiştir (5199 sk, md. 22). Fakat basında çıkan haberlerde¹¹⁴ hayvanat bahçelerinin içler acısı halini gördüğümüzde belediyelerin ve işletme sahiplerinin çeşitli nedenlerle bu noktayı yeterince önemsemediği görülmektedir. Belediyelerin kent ve kırsal alandaki sağlığın sağlanması için hayvanların toplu bir şekilde yaşadığı alanlara gerekli özeni göstermesi gerekmektedir.

2.4.2. Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği'nin Getirdiği Yaptırımlar

5199 sayılı kanun ile birlikte merkezi yönetim ve yerel yönetimlere sorumluluklar yükleyen diğer bir hukuki dayanak da Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliğidir. 5199 sayılı kanunun çizdiği çerçevelerin içini dolduran yönetmelik sorumlulukları daha ayrıntılı bir şekilde hükme bağlamaktadır.

Yönetmelikte belediyelerin sorumlulukları 7. madde de ifade edilmektedir. Maddenin ilk fıkrasında sahipsiz, gücünü kaybetmiş olan hayvanların kısırlaştırılması, aşılması, işaretlenmesi, doğaya bırakılması ve sahiplendirilmesi işlerinin kayıt altına alınması işini belediyelere vermiştir. Maddenin üçüncü fıkrasında geçici bakımevlerinde bulunan hayvanların sahiplendirilmesinin sağlanması için belediyelerin internet, ilan panoları ve diğer tüm yayın organlarında duyuru yapılması hükme bağlanmıştır. Bu madde çerçevesinde İzmir Büyükşehir Belediyesi gerek ilan panosunda gerekse internet ortamında hayvan sahiplendirilmesi için gerekli duyuruyu yapmıştır. Fakat Nevşehir Belediyesinin internet sitesinde böyle bir duyuru bulunmamaktadır. Hayvan

¹¹⁴ http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/45795/Ulkemizdeki_hayvanat_bahceleri.html (25.04.2017).

sahiplendirilmesinin teşviki ve yönetmeliğe uygunluğun sağlanması için bu duyuruların aksatılmadan yapılması önem taşımaktadır.

Yine aynı maddenin dördüncü fıkrasında sahihsiz hayvanların kısırlaştırma, aşılama ve bakım gibi işlemlerinde yerel hayvan koruma görevlileri, gönüllük kuruluşlar ve veteriner hekimler arasında koordinasyon sağlama görevi belediyelere verilmiştir. Buna ek olarak bölgede bulunan işyeri fabrika gibi ortamların sahiplerinin izin vermesi halinde oluşan yiyecek fazlalıklarının toplama tedbiri de belediyelere verilmiştir. Telefonla yapılan görüşmeler sonucunda İzmir Büyükşehir Belediyesi atık yemeklerin sokak hayvanları ve bakımevlerine dağıtımını konusunda daha duyarlı davranıldığı görülmüştür. Temmuz 2012’den bu yana Kordon’da bulunan 94 farklı işletmeden evsel ve yemek artıklarının günün belirli saatinde toplandığı görülmektedir. Bu yemek artıkları İzmir içerisindeki hayvan bakımevlerine gönderilmektedir.¹¹⁵ Nevşehir Belediyesi’nde ise bu tip çalışmalar sınırlı seviyede olduğu görülmüştür.

Yönetmelikte belediyelere verilen diğer görevler yerel hayvan koruma görevlisiyle ev ve süs hayvanı satacak işletmecilerin eğitimini organize etmek, geçici bakımevlerinde ticari amaçla hayvan üretiminin engellemek, ev ve süs hayvanı bulunduran kişilerin bu hayvanın ölümü veya sahibinin hayvana bakamayacak duruma düşmesi hallerinde hayvanı bulunduğu yerden almak, el konulan hayvanların sahiplendirilmesi ve kontrol işlemlerinin yapılması olarak sayılabilir.

5199 sayılı kanun ve Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği’nde verilen kapsamlı görevlerin tam olarak yerine getirilmesi için yeteri kadar personel ve bütçeye ihtiyaç olduğu açıktır. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nde mevzuatın uygulanmasıyla görevli Veteriner İşleri Müdürlüğünde 58 personel bulunmaktayken Nevşehir Belediyesi’nde ise bu personel sayısı 8’dir. Ölçek farklılığı bir kenara bırakılacak olursa bu tip yorucu alanlarda çalışan personel sayısının fazla ve alanında uzman olması sorunların çözümünde olumlu bir rol oynayacaktır. Bu konuya son bölümde ayrıntılı olarak değinilecektir.

¹¹⁵ <https://www.izmir.bel.tr/KucukDostlarimizIcin1.kordon%E2%80%99danYemekTopluyoruz/291/552/tr>, (25.04.2017).

2.5. TÜRKİYE’DE 5199 SAYILI HAYVANLARI KORUMA KANUNUNUN HUKUKİ YAPISINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

2004 yılında yürürlüğe giren Hayvanları Koruma Kanunu gerek güncel ihtiyaçlara cevap vermediğinden gerekse hukuki yapısının hayvanları korumaya karşı yetersiz kalmasından dolayı çeşitli yönlerden eleştiriye maruz kalmaktadır. Özellikle HAYTAP başta olmak üzere çeşitli sivil toplum örgütlerinin Başbakanın bizzat kendisine sundukları çözüm önerileri bulunmaktadır.¹¹⁶

Sivil toplum örgütleri tarafından yöneltilen en büyük eleştirilerden biri kanunun Kabahatler Kanunu kapsamında değerlendirilmesidir. İnsanlar tarafından hayvanlara yönelik gerçekleştirilen haksız fiiller Türk Ceza Kanunu kapsamında değerlendirilmesi gerekliliğini savunan sivil toplum örgütleri bu durumun düzeltilmesi gereğini çoğu zaman vurgulamaktadır.¹¹⁷ Hayvanları Koruma Kanunu’nun Kabahatler Kanunu çerçevesinde değerlendirilmesi nedeniyle hayvanlara yönelik bu haksız fiilleri gerçekleştiren kişi ve kurumlar oldukça ufak idari para cezalarıyla sorumluluktan kurtulmaktadır. Hayvanları Koruma Kanunu bu noktadan hareketle sokakta dilencilik yapan veya belli saatler dışında izinsiz mahallenin huzurunu bozacak derece gürültü yapan kişiyle hayvana kötü davranan, psikolojik ve fiziksel acı çeken kişiyi aynı kapsamda değerlendirmektedir. Kanunda bulunan bu orantısızlığın giderilmesi için Hayvanları Koruma Kanun’unda belirtilen cezaların yaptırımları Ceza Kanunu kapsamında ele alınmalıdır.

İkinci bir eleştiri Hayvanları Koruma Kanunu’nun ismine yöneltilmektedir. Kanunun isminin Hayvanları Koruma Kanunu yerine Hayvan Hakları Kanunu olarak değiştirilmesi gereği ifade edilmektedir.¹¹⁸ Kanun bu ismiyle hayvanları insanların koruması altında olan canlılar olarak gördüğü sonucu çıkarılabilir. Hukuk literatüründe insan hakları kanunu denilirken Hayvan Hakları Koruma Kanunu’nun bu şekilde anılması verilmeye çalışılan hak kavramını sekteye uğratmaktadır. Siyahilere ve köleliğin geçmişine bakıldığında hak sorunsalının belli bir kesimin kendisini diğer kesimin üstünde tutarak ona hak vermesiyle daha çok sorun haline geldiğini unutulmamalıdır. Bu

¹¹⁶ <http://ftp.haytap.org/index.php/201209174071/parlementodan/haytap-yasa-degisikligi-teklifi?catid=0>, (26.04.2017).

¹¹⁷ Ahmet Kemal Şenpolat s.205.

¹¹⁸ Miray Aksulu, Yeni Toplumsal Hareketler: Türkiye’de Hayvan Hakları Savunuculuğu ve Sosyal Medya Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.60.

yüzden yaşama ve beslenme hakkı gibi hakların verilmesinde hayvanlarla insanların eşit statüde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yasa hayvanları sahipli ve sahipsiz olarak ayırmamalıdır. Birbirlerinden karşılıklı olarak etkilenen sokak hayvanları ve insanların sorunlarının kesin çözümü için hayvanlara genel çerçeveden bakılmalıdır. Sahipli bir hayvanı öldüren kişi Türk Ceza Kanunun 151. maddesi kapsamında cezalandırılırken sahipsiz hayvanları öldüren kişiler az miktardaki idari para cezalarıyla sorumluluktan kurtulmaktadır. Sahipsiz bir hayvana eziyet edip veya öldürüp az bir miktarda idari para cezası ya da hiçbir şekilde ceza almayacağını bilen bir kişiye karşı bu tip hükümlerin caydırıcılığı olmamaktadır. İnsanlar tarafından sürekli saldırıya uğrayan sokak hayvanları da insanlara karşı savunma mekanizması geliştirmekte ve bu durum karşılıklı görülen zararları ortaya çıkartmaktadır. Bu yönden kanunun hayvanların sorunlarına kapsayıcı bir şekilde bakması önem taşımaktadır.

Sokak hayvanlarının büyük oranda artmasının en önemli nedenleri hayvan ticaretinin yeterince kısıtlanmaması, petshoplar gibi hayvan üretim merkezlerine yeterli sınırlandırılmalar getirilmemesi ve sokağa bırakılan farklı cinsteki hayvanların fazlalığıdır. 5199 sayılı Kanun bu kapsamda hayvanların ticaretine sıkı tedbirler getirmeliyken kanunda hayvan ticaretiyle ilgili hükümlere uyulmadığı zaman kişilere 1.000 Türk Lirası idari para cezası verileceği hükme bağlanmıştır. Sokak hayvanlarının sayılarını tam olarak tespit etme ve sorunlarının çözülmesini zorlaştıran bu tip durumlara daha caydırıcı cezalar verilmelidir. Ayrıca sokak hayvanlarının sorunlarının çözümünün tam olarak başarıya ulaşabilmesi için 10, 15 ve 20 yıllık dönemler gibi uzun dönemlerle ev ve süs hayvanlarının ticareti yasaklanmalı Türkiye'ye giriş ve çıkışı katı bir şekilde denetlenmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYVAN HAKLARI VE ULUSLARARASI YAKLAŞIM

3.1. ULUSLARARASI ALANDA SOKAK HAYVANLARI KORUMA KONUSUNDA FAALİYET GÖSTEREN SEÇİLMİŞ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Son yıllarda liberalleşmenin getirdiği ifade ve eylem özgürlükleri sayesinde herkesçe bilinen kavramların başında gelen sivil toplum kamu yönetimi, siyaset ve sosyoloji gibi bilim dallarının önemli unsurlarından biri haline gelmiştir.¹¹⁹ Kelimenin etimolojisine bakıldığında kökeninin Latince'nin şehre ait olan, şehirle ilgili olan anlamlarına gelen civic kelimesinden Fransızca'ya civil olarak geçtiği görülmektedir. Dilimize de Fransızca'dan sivil olarak geçen kelime üniforma taşımayan, bürokrasi dışında kalan anlamı ifade etmek için kullanılmaktadır.¹²⁰ Sivil toplum genel olarak gönüllülük esasına dayanan sosyal örgütlenmelerden oluşan, kamusal alanda kendisine faaliyet alanı bulan birey ve devlet arasındaki müzakereyi sağlayan çoğulcu bir yapı olarak tanımlanabilir.¹²¹

Bu bölümde uluslararası ve ulusal alanda faaliyet gösteren hayvanların haklarını koruyup yaşam kalitelerini geliştirmeyi kendisine amaç edinen sivil toplum kuruluşlarıyla ilgili bilgiler verilecektir.

3.1.1. IFAW (Uluslararası Hayvan Sağlığı Fonu) (1961)

Uluslararası alanda hayvanların yaşam kalitesini geliştirme amacını edinen örgütlerden ilki Uluslararası Hayvan Sağlığı Fonu adlı sivil toplum kuruluşudur. 1969 yılında Kanada ve 1981 yılında İngiltere'de kurulan örgütün temel misyonu dünyadaki hayvanları korumak ve kurtarmak, insanları korumak ve bu sayede yaşanan çevreyi korumak olarak belirtilmiştir. 40'dan fazla ülkede faaliyet gösteren IFAW özellikle

¹¹⁹ Mustafa Talas, *Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi*, Türklük Bilimi Araştırmaları Sayı: 29, 2011, s.389.

¹²⁰ Recep Bozlağan, *Yerel Hizmetler ve Sivil Toplum Kuruluşları*, İlim ve Sanat Dergisi, İstanbul, 1997, s.5.

¹²¹ Seyfettin Aslan, *Sivil Toplum ve Demokrasi*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2, 2010, ss.358-359.

deprem, kasırga gibi doğal afetlerin ardından hayvanların kurtarılması için gerekli olan yardımları sağlamaya çalışmaktadır. Ayrıca fauna ve floranın da korunması için özel bir önem gösteren örgüt ticari olarak yapılan balina avcılığı gibi deniz ekosistemine zarar veren davranışlara karşı toplumu bilgilendirmeye çalışmaktadır.¹²²

Hayvanların fiziksel sağlığının yanında duygusal sağlığının da önemli olduğunu vurgulayan örgüt kamu otoriterleri tarafından hayvanları da ilgilendiren bir karar alınmadan önce sağlık bilimleri alanına danışılması gerektiğini ifade eder. Ayrıca biyolojik sürdürülebilirlik ve hayvan yaşam kalitesinin artırılması gibi koruma önlemlerinde ihtiyatlılık ilkesine göre hareket edilmesi gerekliliğini vurgular.¹²³

Uluslararası alanda kedi ve köpeklerin kurtarılmasından başlayarak dünya üzerindeki deniz ekosisteminden Afrika faunasına kadar en geniş kapsamda faaliyet gösteren örgütlerin başında gelen IFAW, faaliyet gösterdiği ülkelerde hayvanların yaşam kalitesinin geliştirilmesi için hukuki alanda mücadelesini yoğun bir şekilde vermektedir. Örneğin, Rusya’da 2011 yılında, ayı yavrularının annelerinin öldürülmesiyle sonuçlanan kış aylarındaki ayı avlarının yoğun bir mücadele ile yasaklamasını sağlamıştır. Birleşik Krallık ’ta gösterilen yoğun mücadele sonucunda 2004 yılında yürürlüğe giren Avcılık Kanunu’yla köpek avcılığının yasaklanması sağlamışlardır. Ayrıca Çin’de 2011 yılında sundukları yasa teklifinde hayvanların yaşam kalitesini ve sağlığını geliştirici çok sayıda önlem bulunmaktaydı. Bu çalışmalara ek olarak IFAW dünya çapında faaliyetlerine yoğun bir şekilde devam etmektedir.¹²⁴ Yukarıda sivil toplum kuruluşlarının karar alma mekanizmalarına yaptıkları baskılar sonucunda yürürlüğe giren mevzuatlar görülmektedir. Hayvan yaşam kalitesinin artırılması için gelişmiş ülkelerden hareketle özellikle gelişmekte olan ülkelerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının yoğun bir şekilde faaliyet göstermesi gerekmektedir. Halkı bilinçlendirici çalışmaların yanında karar alma mekanizmalarına yönelik uygulanacak stratejiler hayvanların yaşam kalitesini arttırmada önemli bir aşama olacaktır

¹²² IFAW Tarihçesi, <http://www.ifaw.org/united-states/about-ifaw>, (20.03.2017).

¹²³ IFAW Amaçları, <http://www.ifaw.org/united-states>, (20.03.2017).

¹²⁴ IFAW Çalışmaları, <http://www.ifaw.org/united-states/our-work/political-advocacy/political-advocacy-national-level>, (20.03.2017).

3.1.2 ALF (Hayvan Özgürlüğü Vakfı) (1976)

Ronnie Lee öncülüğünde 1976 yılında kurulan Animal Liberation Foundation (ALF) faaliyetleri sayesinde hayvan hakları konusunda en çok ses getiren örgütlerin başında gelmektedir. Toplu protestolar ve sabotaj gibi yöntemleri kullanarak hayvanların yaşam kalitesi geliştirmeyi amaçlayan örgüt bu yollarla medya ve basında sıkça adından söz ettirmektedir. Hayvan haklarını koruyan ve hayvanların yaşam kalitesini geliştirmeyi amaçlayan örgütlerin arasında en sert mücadeleyi gerçekleştiren örgüt hukuki ve toplumsal alanda insan düşüncelerini etkilemek yerine hayvan haklarının tamamen güvence altına alınmasının tek yolunu sokaktaki aktif mücadele olarak görür. Kendisi dışındaki tüm hayvan hakları örgütlerini hayvanları sömüren şirketlerle işbirliği yaptığını ifade ederek hayvanların sorunlarının kısmi olarak değil toplu bir şekilde sömürünün ortadan kaldırılarak düzeltilebileceğini ifade eder.¹²⁵

Hayvan Özgürlüğü Vakfı sivil toplum kuruluşunun dayandığı 4 temel ilke bulunmaktadır. Bu ilkeler kısaca şu şekilde özetlenebilir;

1. Bu sivil toplum örgütü kendisini medyada ve halk kesiminde ilgi uyandıracak ve uzun süre gündemden düşmeyecek illegal bir şekilde hayvanların kurtarılması ve sabotaj nitelikli eylemlere dayanmaktadır.
2. Ekonomik bir sistem olan kapitalizmi sömürü düzeni olarak görmektedirler. Bu sistem çerçevesinde ekonomik ve askeri çıkarları geliştirmeyi hedefleyen düzene karşı çıkmaktadırlar.
3. Kölelik karşıtlığından hareket ederek insan ve hayvan özgürlüklerinin de birbirinden ayrılmayacak alanlar olduğunu ifade etmektedirler. Her iki canlı türü de yaşamlarını sürdürmek için birbirlerine bağlı ve özgür bir şekilde hareket etmek zorundadırlar.
4. Antikapitalist politikaların yansıması olan insan ve hayvan özgürlüğünü savunan grup insan merkezileşmesini ortadan kaldırıp hayvanların tamamen özgür yaşam sürdürmesini hedeflemektedir.¹²⁶

¹²⁵ Sevgi Can Pekmezci Sargın, **Hayvan Hakları Konulu Toplumu Bilinçlendirmeye Yönelik Canlandırma Çalışmaları; Karakter Tasarımı Temelinde Live Action Uygulamalar**, Sanatta Yeterlik Tezi Ankara, 2010, s.29.

¹²⁶ **Steve Best, Radikal Köle Karşıtlığı Manifestosu**

<https://hayvanozgurlugucevirileri.com/2012/04/16/radikal-kole-karsitligi-manifestosu-2/>, (15.02.2017).

Son dönemlerde yürüttükleri eylemlere bakıldığında yoğun bir şekilde hayvanları bulundukları ortamlardan kurtarılmasına önem verdikleri görülmektedir. Bu eylemlere birkaç örnek vermek gerekirse; 09.01.2017 tarihinde 13 adet Broyler cinsi tavuğu Manchester’da bulunan mezbahadan kaçırmışlardır.¹²⁷ 01.02.2017 tarihinde Fransa’da hayvan kürkü içeren ürünler satan bir firmaya yönelik olarak bir eylem gerçekleştirmişlerdir. Bu eylem kapsamında kürkü için öldürülen ve derisi yüzülen hayvanların fotoğraflarını firmanın mağazasının kapılarına ve duvarlarına yapıştırmışlardır.¹²⁸

Bu tip eylemler bazı kesimler tarafından hukuk dışı olarak nitelendirilmektedir. Bu kesimlere göre hukuk sınırları içerisinde yasal yollarla mücadele verilmesi hayvan haklarının güvence altına alınabilmesi için birincil önem teşkil etmektedir. Diğer bir kesime göre ise yasal sınırlar içerisinde gerçekleştirilen eylemler medya organlarında yeteri kadar değer görmediğinden hayvan haklarının tamamen güvence altına alınabilmesi için bu tip ses getiren eylemlerin yapılması zorunluluk teşkil etmektedir. Fakat bu tip eylemleri gerçekleştirirken kamu düzeni ve güvenliğinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Ayrıca kanun koyucu organların çizdiği sınırlar dışında hareket edilmemesi oldukça önem taşımaktadır.

3.1.3. PETA (Hayvanlara Etik Muamele İçin Mücadele Edenler Derneği) (1980)

People For The Ethical Treatment Of Animals (PETA) 1980 yılında doğada bulunan tüm hayvan türlerini korumak için merkezi Virginia olmak üzere kar amacı gütmeyen bir kuruluş olarak kurulmuştur. Kurulmasından itibaren Almanya ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerinin yanında Asya kıtasında bulunan ülkelerinde katılımıyla uluslararası alanda faaliyet gösteren kuruluş haline gelmiştir. Kuruluş hayvanların insanların yararına olup olmamasına bakmaksızın belirli haklara sahip olduğunu vurgulamaktadır. PETA gönüllüleri şu ana kadar yapmış olduğu eylemleri insan ya da insan dışındaki canlı varlıkların kaynağı ne olursa olsun zarar görmesinin önüne geçmesini

¹²⁷ <https://animalliberationpressoffice.org/NAALPO/2017/02/08/chicken-rescue-in-us/>, (15.02.2017).

¹²⁸ <https://animalliberationpressoffice.org/NAALPO/2017/02/07/posters-added-to-zapa-stores-selling-fur-in-france/>, (15.02.2017).

sağlamak için yaptığını belirtmektedir. Dünya'nın ciddi sorunları olduğundan hareketle, hayvanlarında bu sorunlardan etkilendiğini ifade eden örgüt insanlara düşen en önemli görevin hayvanlara yönelik tüm bu sorunların engellenmesi olarak belirtmiştir.¹²⁹

Hayvan haklarını koruyan birçok örgütten farklı olarak PETA staj imkânlarıyla kuruluşa katılımı arttırmayı amaçlamaktadır. Staj yapan tüm bireylere yüzlerce hayvan türü tanıtılmakta ayrıca vegan dostu üniversite projesi sayesinde üniversitelerde etkinlikler düzenlenmektedirler. Bunlara ek olarak stajyerlerin staj döneminde PETA başkanı ve genel müdür yardımcılarının katılımlarıyla düzenlenen sohbet şeklindeki oturumlarda görüş ve düşüncelerini ifade etme imkânı tanınmaktadır.¹³⁰

Çoğu kez karıştırılsa da PETA örgütüne ek olarak PETA vakfı da kurulmuştur. PETA'nın çalışmasına yardımcı olan bir tüzel kişilik olan vakfın bünyesinde medya ve proje geliştirme departmanları bulunmaktadır. Bu sayede örgütle koordineli olarak çalışan vakıf birçok projeyi birlikte gerçekleştirmektedir.¹³¹

Şu ana kadar yaptıkları faaliyetlere bakıldığında ise en ses getireni Ringling Bros ve Barnum Bailey Circus sirkinin kapanacağını duyurması olmuştur. 30 yılı aşkın süreden beri sirke yönelik sert eleştiriler getirerek sirk in elde ettiği kar oranının düşmesine yol açmışlardır. Sirk eğitimcilerinin hayvanları eğitirken kullandıkları yöntemleri videolaştırarak halkın görmesini sağlamışlardır. Buna ek olarak sirke karşı 130'dan fazla resmi şikayet başvurusunda bulunmuşlardır. Özellikle sirke getirilirken araç içerisinde sıcaktan hayatını kaybeden aslan üzerine eleştiriler yaparak 146 yıldır faaliyette bulunan sirk in kapanma sürecini hızlandırmışlardır.¹³²

Örgütün bir diğer önemli faaliyeti ise Amerika'da bulunan ve şempanzeler üzerinde deneyler yapan Ulusal Sağlık Enstitülerine yönelik gerçekleşmiştir. Diğer sivil toplum kuruluşlarının da destekleriyle yıllarca süren kampanyalardan sonra Enstitü 19.11.2015 tarihinde kendisine ait olan 360 şempanze üzerinde deneyler yapılmayacağını açıklamıştır.¹³³ Hayvan hakları konusunda sistematik olarak çalışan örgütlerin

¹²⁹ **PETA Tarihçesi**, <http://www.peta.org/about-peta/learn-about-peta/>, (15.03.2017).

¹³⁰ **PETA Staj Çalışmaları**, <http://www.peta.org/about-peta/intern-at-peta/>, (15.03.2017).

¹³¹ **PETA Çalışmaları**, <http://www.peta.org/about-peta/work-at-peta/>, (15.03.2017).

¹³² **PETA Başarıları**, <http://www.peta.org/about-peta/victories/ringling-bros-circus/>, (16.03.2017).

¹³³ **PETA Başarıları**, <http://www.peta.org/about-peta/victories/nih-to-retire-all-chimpanzees-from-laboratories/>, (16.03.2017).

başında gelen PETA halk eğitimi, hayvan kurtarma çalışmaları, ünlü kişilerin katılımıyla farkındalık yaratma, hayvan türlerinin araştırılması gibi faaliyetleri günümüzde de etkin bir şekilde sürdürmekte ve siyasi karar alma mekanizmalarına yönelik baskılar oluşturmaya devam etmektedir.

3.1.4. WAP (Dünya Hayvanlarının Korunması) (1981)

Dünya’da hayvan haklarını koruyan sivil toplum örgütlerine bakıldığında akıllara ilk gelen örgütlerden bir diğeri de temelleri 1950 yılında temelleri atılan World Animal Protection’dur. 1950 yılında Dünya Hayvanları Koruma Federasyonu adıyla kurulan sivil toplum örgütü ile 1959 yılında kurulan Uluslararası Canlılara Zulmü Önleme Kurumu 1981 yılında Dünya Toplumları için Hayvanları Koruma Derneği adı altında birleşmiştir. 2014 yılında Dünya Hayvanları Koruma Derneği adını alarak faaliyetlerine Dünya çapında devam etmektedir. Örgütün Afrika, Asya, Avrupa, Latin Amerika ve Kuzey Amerika’da bölgesel alanda faaliyet gösteren merkezleri bulunmaktadır. Buna ek olarak 15 farklı ülkede büroları bulunmaktadır.¹³⁴

Uluslararası alanda hayvan haklarını koruyucu faaliyetlerinin yanında deprem, sel, tsunami gibi doğal afetlerde hayvanların kurtarılması sırasında önemli görevler üstlenen bir sivil toplum kuruluşudur. Felaketlerin öncesinde ve sonrasında hükümetler ve hayvan haklarını koruyucu faaliyetler gerçekleştiren sivil toplum kuruluşlarıyla plan ve projeler hazırlayan örgüt son 50 yıllık süre içerisinde 4 milyondan fazla hayvana bu kapsamda yardım etmiştir. Küresel olarak kurdukları yanıt ekipleri aracılığıyla örgüt bünyesinde bulunan personeller çok kısa bir süre içerisinde felâket bölgelerinde olabilmektedir. Personellerin felaket yerlerine ulaştıktan sonraki ilk hamleleri ihtiyaç duyulan maddeleri temin edip yardım programlarını hızlı ve verimli bir şekilde oluşturmak için yerel ortaklarla birlikte çalışmaktır. Acil veterinerlik tedavisi sağlamanın yansıra, yiyecek dağıtmak, hayvanları tehlike altından uzaklaştırmak ve hayvanları sahipleriyle bir araya getirmek afet sırasında örgütün temel amaçları arasında yer almaktadır.¹³⁵

¹³⁴ **World Animal Protection Tarihçesi**, <https://www.worldanimalprotection.org/world-animal-protection-history>, (14.02.2017).

¹³⁵ **World Animal Protection Afet Durumu**, <https://www.worldanimalprotection.org/our-work/animals-disasters>, (15.02.2017).

World Animal Protection örgütünün en dikkate değer faaliyetlerine bakıldığında boğa güreşlerinin yasaklanması için 1985 yılında Fransa ve İspanya’da yaklaşık olarak 50 farklı şehir ziyaret edildiği görülmektedir. Boğa güreşlerinin tam olarak yasaklanmamasına karşın¹³⁶ iyi bir muhalefet oluşturan sivil toplum örgütleri konunun anayasa mahkemelerine taşınmasında önemli bir görev üstlenmişlerdir. Hindistan’da ise 30 milyondan fazla kurbağanın hayatının kurtulmasını sağlayacak olan kurbağa ayağı ticaretinin yasaklanmasında önemli rol üstlenmişlerdir.¹³⁷

Yukarıda sayılan faaliyetlerinin yanında uluslararası organizasyonlarda hayvanları korumak için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadırlar. 1980’lerde Avrupa Birliği’ne lobi faaliyetleri gerçekleştirmeye başlayan örgüt 1981 yılında Birleşmiş Milletlere de istişari statü kazanmıştır. 1990’lı yıllarda da Avrupa Konseyi’nde temsil edilmiştir. Günümüzde Birleşmiş Milletlerde düzenli olarak temsil edilen örgütlerin başında gelmektedir.¹³⁸

3.2. TÜRKİYE GENELİNDE SOKAK HAYVANLARINI KORUMA KONUSUNDA FAALİYET GÖSTEREN SEÇİLMİŞ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE FAALİYETLERİ

Bu başlık altında Türkiye sınırları içerisine sokak hayvanlarını koruma konusunda faaliyet gösteren seçilmiş sivil toplum örgütleri tanıtılıp kamuoyunda en bilinen projeleri incelenecektir.

3.2.1. HAYKOD (Hayvanları Koruma Derneği) (1955)

1950 ile 1960 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı olan Celal Bayar öncülüğünde kurulan Hayvanların Koruma Derneği’nin kurucu üyeliğinde İsmet İnönü ve Refik Koraltan gibi o dönemin önemli isimleri de bulunmaktadır.

¹³⁶ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/09/120921_france_bullfightin.shtml, (15.02.2017).

¹³⁷ **World Animal Protection Faaliyetleri**,
<https://www.worldanimalprotection.org/take-action/back-universal-declaration-animal-welfare>, (15.02.2017).

¹³⁸ **World Animal Protection Küresel Eylem Geçmişi**,
<https://www.worldanimalprotection.org/take-action/back-universal-declaration-animal-welfare>, (15.02.2017).

1955 yılında Türkiye’de sokak hayvanlarının korunması için ilk hayvan korunma tesisini kuran sivil toplum örgütüdür. Örgütün yapmış olduğu çalışmalar nedeniyle 1956 yılında Bakanlar Kurulu’nun vermiş olduğu kararla kamunun yararına faaliyet gösteren sivil toplum örgütü olarak kabul görmeye başlamıştır. 1960 yılından itibaren ortaya çıkan olumsuz siyasi ve ekonomik olaylardan etkilenecek eski gücünü yitirmiştir. 1972 yılında iflasını duyuran dernek kapatılmak üzereyken işadamı Cemil Erkök derneğin tüm borçlarını ödemiş ve hayvanların tüm sorumluluğu almıştır. Eşinin vefatı üzerine tüm sorumluluğu alan Hayriye Özkök derneğin çalışmalarının devam etmesini sağlamıştır. Dernek 2003 yılında kurulan Cemil Özkök rehabilitasyon merkezinde çalışmalarını sürdürmektedir.¹³⁹

HAYKOD ulusal ve uluslararası alanda hayvanların yaşam kalitesinin geliştirilmesi amacıyla önemli çalışmalara imza atmıştır. Dernek 2004 yılında yürürlüğe giren Hayvanları Koruma Kanunu’nun hazırlanma aşamasında katkıları bulunmaktadır. 1972 yılından itibaren her yıl ortalama 500 adet hayvanının kısırlaştırmayı da kapsayan bakım işlerini üstlenmektedir. Hayvanların toplu bir şekilde öldürülmesine yoğun bir şekilde karşı çıkan dernek sokak hayvanlarının yaşadığı sorunları yerel yönetimlerin insancıl yöntemlerle çözmesi gerektiğini yaptıkları planlarla vurgulamışlardır. Anaokulu ve ilkokullarda hayvan sevgisi başlığı altında her sene konferanslar düzenlemektedir. Uluslararası alanda Çin’de derisi için öldürülen veya eziyet edilen hayvanların çektiği sıkıntılar basın yoluyla halka ulaştırmış ve kamuoyu tepkisi oluşturulmasını sağlamıştır.¹⁴⁰

3.2.2. DOHAYKO (Doğayı ve Hayvanları Koruma Derneği) (1995)

Doğayı ve Hayvanları Koruma Derneği 1995 yılında sokak köpeklerinin belediyeler tarafından öldürülme olaylarının artmasına tepki olarak sınırlı imkânlarla kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. Faaliyetlerine öldürülme durumunda olan köpeklerin belirli alanlarda toplanmasıyla başlayan derneğin kapasitesi günden güne artmış İzmir, İstanbul ve Trabzon başta olmak üzere 19 farklı şehirde şubeleri açılmıştır. Ayrıca derneğin şimdiki üyelerinin çoğunluğunu maddi varlığı yüksek iş insanlarından

¹³⁹ Doğayı ve Hayvanları Koruma Derneği, <http://www.haykod.org/>, (27.03.2017).

¹⁴⁰ Doğayı ve Hayvanları Koruma Derneği Faaliyetler, <http://www.haykod.org/faaliyetler>, (28.03.2017).

oluşmaktadır. Yerel Gündem 21 Adana Kent Konseyi üyesi olan dernek aynı zamanda 2008 yılında kurulan ve 500’den fazla kuruluş ve kişinin üyeliğinin bulunduğu Hayvan Hakları Federasyonun sözcülüğünü yapmaktadır. Yönetimde şeffaflık ilkesini benimseyen sivil toplum kuruluşunun başkanı her yıl değişmekte ve yönetim kuruluna başkanla birlikte üç yeni üye girmektedir. Halkla ilişkiler çalışmalarına yoğun önem veren bir dernek olarak fuar alanlarında, konferanslarda ve diğer sosyal alanlarda halkı bilgilendirmek amaçlı 500 binden fazla kitapçık dağıtmıştır. Kısırlaştırmanın önemine sürekli vurgu yapan dernek valilik, büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerinin desteğiyle yılda ortalama 1500’e yakın hayvanı kısırlaştırmaktadır.¹⁴¹

Hayvan Hakları Federasyonuyla *oy yok, bir kap su, sirk gerçeği* gibi ortak faaliyetler yürüten DOHAYKO, Türkiye’nin en saygın hayvan hakları örgütlerinin başında gelmektedir.

3.2.3. SHKD (Sahipsiz Hayvanları Koruma Derneği) (1998)

Sahipsiz Hayvanları Koruma Derneği İstanbul Valiliği İl Dernekler Müdürlüğüne bağlı olarak 1998 yılından itibaren gönüllülük faaliyetlerini gerçekleştiren bir sivil toplum örgütüdür. Daha çok sokak köpeklerinin sorunlarını çözmek amacıyla faaliyetlerde bulunan dernek özellikle yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde hayvan haklarını iyileştirmesini sağlayacak faaliyetlerin bu süreçlere dahil edilmesini sağlaması amacıyla çalışmalar gerçekleştirmektedir. Sokak köpeklerinin sorunlarının çözümünde uygulanacak en etkili yöntemin *kısırlaştır, aşılat, yaşat* yöntemi olarak savunan dernek halkla ilişkiler çalışmalarına yoğun önem vererek kamuoyu bilinci yaratmayı amaçlamaktadır.¹⁴²

Derneğin faaliyet raporu incelendiğinde İstanbul, Bitlis, Lüleburgaz, İzmir illerinde yaklaşık 1200 köpeğin kısırlaştırılıp gerekli tedavilerinin yapılmasından sonra doğaya bırakıldığı görülmektedir. Dernek bakımevleri dışında da faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bakımevi dışında yaşamını sürdüren yaklaşık 1400 köpeğin tedavi ve bakımları yapıp tekrar doğaya bırakılmıştır. Okullarda eğitim çalışmalarına da özel

¹⁴¹ DOHAYKO Röportajı Kuruluşundan Bugüne
<http://www.dohayko.org/dohayko-bilgiler-mainmenu-55/48-dohayko-ropjuruluan-bu-g.html>,
(17.03.2017).

¹⁴² Sahipsiz Hayvanları Koruma Derneği Misyonu, http://www.shkd.org/shkd_misyonu.html,
(18.03.2017).

bir önem veren dernek özellikle İstanbul, İzmir, Bitlis ve Diyarbakır'daki okullarda bilgilendirme faaliyeti gerçekleştirmiştir.¹⁴³ Fakat derneğin bu faaliyet raporunun hangi dönemi kapsadığı belirtilmemiştir. Bu konuyla ilgili bilgi almak için iletişim numaralarından arama yapılmasından sonra geri dönüş alınamamıştır.

3.2.4. HAYTAP (Hayvan Hakları Federasyonu) (2008)

Hayvan Hakları Federasyonu, tüzel kişilik kazanmadan önce Hayvan Hakları Aktif Güç Platformu, Türkiye'de hayvanların haklarını daha iyi bir düzeye taşımak ve var olan haklarını korumak için hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren derneklerin oluşturduğu ilk federasyondur. 09.07.2008 tarihinde Türkiye'nin farklı illerinde çalışmalarını sürdüren beş farklı derneğin (Barınak Gönüllüleri ve Hayvanlara Yaşam Hakkı Derneği, Diyarbakır Hayvanları Koruma Derneği, Doğayı ve Hayvanları Koruma Derneği, Giresun Hayvanları Koruma Derneği, Konyaaltı Dostlar Derneği) birleşiminden oluşan HAYTAP bugün hayvan hakları konusunda toplumsal alanda gönüllülük faaliyetini en iyi şekilde gerçekleştiren örgütlerden biri haline gelmiştir. 2015 yılı baz alındığında HAYTAP bünyesi içerisinde 21 üye dernek ve çok sayıda gönüllü bulunmaktadır.¹⁴⁴

Federasyonun temel felsefesi sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımı yapmadan doğada veya sahibinin gözetiminde bulunan tüm hayvanların yaşama hakkı olduğu üzerine kurulmuştur. Bu felsefeden hareketle doğada hayvanlara yönelik yapılan her türlü işkenceye, hayvanların üzerinden gelir elde edilmesine, hayvanların eğlence ve giyim malzemesi olarak kullanılmasına ve belirli hayvan türlerine yönelen “hayvanseçerlik” fikrine karşı durmaktadır.¹⁴⁵

Hayvan Hakları Federasyonu'nun şu ana kadar yaptığı bazı önemli çalışmalar bulunmaktadır. *HAYTAP ve Kırçiçeği ortak projesi*, Kırçiçeği firmasıyla ortaklaşa yürütülen proje kapsamında 16 farklı şehirdeki Kırçiçeği şubesi tabaklarına “*sen yiye-*

¹⁴³ Sahipsiz Hayvanları Koruma Derneği Faaliyet Raporu, http://www.shkd.org/faaliyet_raporu.html, (18.03.2017).

¹⁴⁴ Şenpolat, s.89.

¹⁴⁵ Ayla Özlem Yağan, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri İçin Tasarlanan Videoların Göstergebilimsel Çözümlemesi: HAYTAP ve BGD'nin Empati Videosunun Çözümlemesi*, Türk Tasarım Sanatı ve İletişim Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, 2012, s.6.

mezsen ben yerim” yazısıyla artan yemeklerin sokak köpeklerine ve hayvan bakımevlerine ulaştırılması sağlanmaktadır. *Bir Yemek Bir Kap Su Projesi* HAYTAP’ın en başarılı projeleri arasında gösterilmektedir. Özellikle yaz aylarının sıcaklarına karşı sokak hayvanlarına yönelik geliştirilen bu proje Türkiye genelinde ciddi karşılık bulmuştur. Bu proje sayesinde yüzlerce sokak hayvanının gıda ve su ihtiyacı halk tarafından karşılanmaktadır. *Beni terk etme* projesi hayvan sahiplerine yönelik geliştirilen projedir. Hediye ve anlık vakit geçirme amacı olarak sahiplenilen hayvanların sokağa bırakılmasını önleme amacıyla harekete geçirilen proje, sokağa bırakılan hayvanların gördüğü zararlar üzerinden bu durumu engellemeye çalışan bir projedir. Bu projelere ek olarak *Petshoplarda hayvan satışı yapılamaz, satın alma sahiplen, kaputa vur!* Projeleriyle Türkiye genelinde farkındalık yaratma faaliyetleri devam etmektedir.¹⁴⁶

¹⁴⁶ <http://haytap.org/>, (17.03.2017).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KENTSEL ALANLARDA SOKAK KÖPEKLERİ OLGUSU

İZMİR – NEVŞEHİR İLİ ÖRNEKLERİ

4.1. SAĞLIKLI KENT VE SOKAK HAYVANLARI

Literatür incelendiğinde kent kavramı toplumdan topluma ve dönemden döneme değişik anlamlar yüklenen bir kavram olduğundan tüm ülkeler için geçerli olabilecek net bir tanımının yapılması oldukça zordur.¹⁴⁷ Fakat geçmişten günümüze değin yapılan tanımlamalar kent olgusunun anlaşılmasında önemli görevler üstlenmektedir.

Geçmiş uygarlıklara bakıldığında “cite”, “medine”, “polis” gibi kavramlarla birlikte kullanılan kent kavramı sosyal ve ekonomik gelişmelere paralel olarak “ville”, “urban”, “bourg” gibi kelimelerle kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde ise kent özellikle sanayi devriminin getirdiği düşünce akımlarından yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Kent istihdam yapısı, içerisinde yaşayan nüfus sayısı ve sınırları içerisindeki ekonomik faaliyetler gibi unsurları içine alan bir yapıya bürünmüştür.¹⁴⁸

Kent kavramı her ne kadar karmaşık bir yapıya sahip olsa da antik çağlardan bu yana en çok tanımı yapılan kavramların başında gelmektedir. Kronolojik olarak Antik dönemden daha önce de kentler bulunmaktaydı. Fakat bu kentler doğu kentleri olmakla birlikte yurttaş kavramına yer vermemekteydi. Bu kentler tamamıyla tanrı kral tarafından yönetilen ve tanımlarının bu kral üzerinden yapıldığı kentlerdi.¹⁴⁹ Bu nedenden dolayı kent tanımları sistematik olarak antik çağ uygarlıklarından itibaren oluşmaya başlamıştır. Tanımlara bakıldığında, Aristo (M.Ö.384-M.Ö.322) kenti toplumsal hayatın en temel teşkilatlanma yapısı olarak görmüştür. Bu yapı içerisinde ideal bir toplum düzeni kurmayı amaçlayan Aristo kent ve kır ayrımı yapan düşünürlerin başında gelmiştir.¹⁵⁰ Sosyal gelişmelerle birlikte kent kavramı da dönüşüme uğramış tanımlar çeşitlenmeye başlamıştır. Ekolojik kuramın öncülerinden olan R. Park (1833-

¹⁴⁷ Zerrin Toprak, **Kent Yönetimi ve Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016, s.6.

¹⁴⁸ Kadir Topal, **Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir?**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 1, 2004. ss. 278,279.

¹⁴⁹ Kürşat Bumin **Demokrasi Arayışında Kent**, İz yayıncılık, İstanbul, 1998, s.32.

¹⁵⁰ Kivılcım Akkoyunlu Ertan, **Kentin Tükenişi ve Ütopiyalar**, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 36, Sayı: 2 2003, s.146.

1900) kenti insan özüyle birlikte ele alarak tanımlamıştır. Kenti insan benliğinin yansıması olarak tanımlayan düşünür kentsel alanlarda meydana gelen durumların insanların özünde meydana gelen durumlar gibi kaçınılmaz ve zorunlu olarak kabul etmiştir.¹⁵¹ Weber (1864-1920) ise kenti içerisindeki unsurlara birlikte değerlendirmiştir. Pazar yeri, kale gibi alanlarla belli bir hukuk düzenine sahip ve sınırlı bir şekilde bağımsız olma özelliğine sahip alanları kent olarak tanımlamıştır.¹⁵²

Günümüzde ise kent genel olarak “*mal ve hizmetlerin üretim tüketim ve dağıtım sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamak üzere ortaya çıkan genellikle tarım dışı faaliyetlerin yaygın olarak yapıldığı alanlar*” olarak tanımlanmaktadır.¹⁵³ Sosyal ve ekonomik alandaki gelişmeler sonucunda belirli yaşam düzeyine ulaşan kentler ayrıca “kentte yaşadığını hissetmek” gibi kriterler de tanımlanmaya başlanmıştır.¹⁵⁴

Dünya üzerindeki nüfus artış hızı ve nüfus dağılımları incelendiğinde nüfusun artmasından dolayı kentsel ve çevresel sorunlara maruz kalındığı ve kalınmaya da devam edileceği açık bir şekilde ortadadır. Birleşmiş Milletlerin 2030 nüfus tahmini verilerine göre dünyada yaşayan insan sayısı 8.5 milyara ulaşacaktır. Bu tahmine ek olarak 2030 yılında tahmini nüfusun %60’nın kentlerde yaşayacağı düşünülmektedir.¹⁵⁵ Bu artışlarla birlikte kentlerde hâlihazırda mevcut olan işsizlik, açlık ve güvenlik gibi sorunlar daha yoğun bir şekilde yaşanacaktır.

Bu yoğun nüfus ve yaşam şartları içerisinde kentlerde yaşayan bireylerin sağlığı yerel yönetimler açısından önemli çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Dünya sağlık örgütü sağlığı, hastalığın olmadığı fiziksel, zihinsel ve sosyal mutluluk hali olarak tanımlamaktadır.¹⁵⁶ Bu tanımdan görüldüğü gibi sağlık konusu sadece sağlık sektörünün çözebileceği alanları ifade etmemektedir. Sağlık sektörünün yanı sıra yerel yönetimler de çevre ve sosyal hizmetler gibi alanlarda belirli görevler üstlendik-

¹⁵¹ Serter Gencay, **Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram Planlama**, Şehir Plancıları Odası, Cilt:23 Sayı: 2, 2013, s.70.

¹⁵² Ayda Yörük, **Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri**, İmar ve İskan Bakanlığı Genel Müdürlüğü Sosyal Araştırmalar Dairesi, Ankara, 1968, s.16.

¹⁵³ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 2004, s.107.

¹⁵⁴ Toprak, s.8.

¹⁵⁵ Birleşmiş Milletler <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/population/index.html>, (22.04.2017).

¹⁵⁶ Dünya Sağlık Örgütü, <http://www.who.int/suggestions/faq/en/>, (22.04.2017).

lerinden dolayı kentsel veya kırsal alanlarda bulunan yerleşiklerin sağlığının korunmasında ve geliştirilmesinde önemli görevler üstlenmektedir. Ayrıca içerisinde yaşanan kentler dinamik bir yapıdadır. Bu dinamik yapıda ortaya çıkan veya çıkma ihtimali bulunan sorunları en iyi şekilde analiz edip çözüme kavuşturacak birimler yerel yönetimlerdir. Kent sınırları içerisindeki sağlıksız koşullardan, çöplerin uygun zaman aralıklarında toplanmaması, sağlıksız sokak hayvanları gibi çeşitli sorunlar kent sağlığı ve yerel yönetimlerle yakından ilişkili konulardır.¹⁵⁷

Bu anlatılanlara ek olarak Dünya Sağlık Örgütü kentlerde sağlığı geliştirmek ve koruma altına almak amacıyla çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmaların biri de sağlıklı kentler projesidir. Sağlıklı kent sağlık açısından belirli standartlara ulaşmış kent değildir. Kentlerdeki sağlığın öneminin bilincinde olan ve bunu geliştirmeye çalışan kentlerdir. Bu yüzden bu projeye üye olunması için şehirlerin belirli sağlık standartlarına ulaşması aranmamaktadır.¹⁵⁸

Dünya Sağlık Örgütü'nün küresel bir hareketi olan sağlıklı kentler projesi 1400'den fazla kasaba ve şehir üyeliğine sahiptir. Dünya sağlıklı kentler projesinin temel amaçlarından sağlık konusunu şehir yönetimlerinin politik gündemine katmaktır.¹⁵⁹ Diğer temel amacı ise düşük gelirli kentlerde yaşayan insanlar için temel sağlık ve çevre sağlığı hizmetlerini belirli standartlara kavuşturmaktır.¹⁶⁰

Sağlıklı kentin tanımlarına bakıldığında farklı disiplinlerce farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Ekonomistler açısından sağlıklı kent, kent içerisinde yeni pazar alanlarının yaratılabildiği, ekonominin rahatça döndüğü bir kenti işaret etmektedir. Sosyologlar sağlıklı kenti sosyal birlikteliğin tam anlamıyla gerçekleştiği alanlar olarak ifade ederken sağlık bilimciler insanların çevreleriyle birlikte sağlıklı, mutlu ve huzurlu yaşadığı kentleri sağlıklı kent olarak tanımlamaktadır.¹⁶¹ Çeşitli tanımlardan hareketle birçok çeşitli yönü olan sağlıklı kent, kent içerisinde bulunan tüm öğelerin, insan ve bu ortamda yaşayan diğer tüm canlıların yaşam hakkına saygılı bir şekilde

¹⁵⁷ İsmail Başaran, **Sağlıklı Kentler Kavramının Gelişiminde Sağlıklı Kentler Projesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 3, 2007 s.211.

¹⁵⁸ Dünya Sağlık Örgütü Kent, <http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/activities/healthy-cities/who-european-healthy-cities-network/what-is-a-healthy-city>, (24.04.2017).

¹⁵⁹ Dünya Sağlık Örgütü Faaliyetleri, <http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/activities/healthy-cities>, (24.07.2017).

¹⁶⁰ Erkan Meriç, **Sağlığı Geliştirme Açısından Sağlıklı Kentler Projesi**, Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara s.18-20.

¹⁶¹ Başaran s.213.

düzenlendiği ve hiçbir canlının diğerinin yaşamına olumsuz bir müdahale de bulunmadığı bir kenti işaret etmektedir.

Görüldüğü gibi sağlıklı kent yaşam kalitesinin demokrasi dâhil sağlandığı bu yolla yerleşiklerin kentle barışık olduğu bir çevreyi işaret etmektedir. Böyle bir çevre, hastalıklardan ve canlı yaşamına olumsuz etkilerden arındırılmış temiz sürdürülebilir bir çevrenin yanında sokak hayvanlarının da bakımlarının yapıp insanlara zarar vermeyeceği bir ortamı işaret etmektedir. Bundan dolayı yerel yönetimlerin planları içerisinde kentsel alanlarda çeşitli ortamlarda insanlarla birlikte hayatlarını devam ettiren sokak hayvanlarına özel bir önem vermesi gerekmektedir. Sağlıklı bir çevre, ekonomik ve yönetsel yapıya sahip olmayan kentlerin tam anlamıyla sağlıklı kent statüsüne ulaşamayacağı açıktır. Özellikle sağlıklı çevre statüsüne ulaşma yolunda önemli bir aşama olan sokak hayvanları gerek kamu yönetimi teşkilatlanması içerisindeki yerel yönetimler gerekse yerleşikler açısından önemli bir alanı oluşturmaktadır.

4.2. MÜLAKAT ÇIKTILARI

İzmir ve Nevşehir illerinde yerel yönetimlerin duyarlılığını ölçmek ve çalışmaları hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Nevşehir Belediyesi ile 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu kapsamında 8 soruluk mülakat gerçekleştirilmiştir. Verilen cevaplara göre 2 soru diğer soruların içerisinde dâhil edilmiş olup 6 alt başlık altında İzmir ve Nevşehir illeri arasındaki sonuçlar karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

1. Soru: Sokak Köpeklerine Yönelik Faaliyet Gerçekleştiren Daire Başkanlığının Personel Sayısı Ne Kadardır?

- **Kadın Personel Sayısı?**
- **Erkek Personel Sayısı?**
- **Engelli Personel Sayısı?**
- **Görevli Uzman Sayısı?**

Her iki il sınırları içerisinde sokak köpeklerine yönelik faaliyet gösteren şube müdürlüğü Veteriner İşleri Şube Müdürlüğüdür.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Veteriner İşleri Şube Müdürlüğü bünyesinde çalışan toplan personel sayısı 58 olup bu çalışanların 48'i erkek 10 tanesi ise kadın çalışandır. Çalışanların 15 tanesi uzman olup engelli personel sayısı ise 6'dır.

Nevşehir Belediyesi Veteriner İşleri Şube Müdürlüğü bünyesinde çalışan toplam personel sayısı 8 olup bu çalışanların tamamı erkek personeldir. Çalışanların 2 tanesi uzman personeldir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi personel sayısı açısından Nevşehir Belediyesi'nden üstün olduğu görülmektedir. Ancak personel sayının mevcut illerin yüzölçümlerinin farklılığı ve il sınırları içerisinde yaşayan hayvan sayısına göre yeterli olup olmadığının anlaşılabilmesi için şube müdürlüğünde bulunan veteriner hekimlerle telefon aracılığıyla yapılan görüşmeler sonucunda Nevşehir Belediyesi'nde personel sayısının yeterli olduğunu daha fazla personele ihtiyaç duyulmadığı anlaşılmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi Veteriner İşleri Şube Müdürü ile yapılan görüşme sonucunda ise yine aynı şekilde bu müdürlükte de mevcut personelin yeterli olduğu anlaşılmıştır. Sonuç olarak İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Nevşehir Belediyesi Veteriner İşleri Şube Müdürlüklerinde personel sayısı açısından herhangi bir sorun bulunmamaktadır.

2. Soru: İlgili Daire Başkanlığının Toplam Bütçesi Ne Kadardır?

- **Hayvan Bakımevlerine Ayrılan Bütçe Ne Kadardır?**
- **Sokak Hayvanlarına Ayrılan Bütçe Ne Kadardır?**
- **Sokak Hayvanlarının Haklarını Korumaya Yönelik Eğitim Faaliyetlerine Ayrılan Bütçe Ne Kadardır?**

İkinci olarak İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Nevşehir Belediyesine ilgili daire başkanlıklarının bütçeleri sorulmuştur.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü'nün 2016 yılı bütçesi 4.670.700.00 TL'dir. Net harcaması 3.976.178.19 TL'dir. Bakımevlerine ve sokak hayvanlarına yem alımları ve canlı hayvan alım bakım ve diğer giderler 592.968.16 TL'dir. Hayvan yakalama aparatlarına harcanan miktar 13.301.40 TL'dir. Işıkkent hayvan barınağı ilkokul öğrencilerinin eğitimi için kullanılan bütçe 25.740.00 TL'dir. Veteriner hekimler ve diğer personellerin eğitimi için harcanan miktar 3.769.04.TL olarak gösterilmiştir. Veteriner İşleri Şube Müdürü ile yapılan görüşmeler sonucunda Şube bütçesinin plan ve programları uygulama açısından yeterli olduğu anlaşılmıştır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Veteriner İşleri Şube Müdürlüğü bütçe konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamamaktadır.

Nevşehir Belediyesi ile yapılan görüşmeler sonucunda Veteriner İşleri Şube Müdürlüğü'nün bütçesinin paylaşılması uygun görülmemiştir. Yönetimde hesap verilebilirlik, şeffaflık ve halk ile iletişimin tam olarak sağlanabilmesi için bu tip bilgilerin açık bir şekilde paylaşılması gerekmektedir.

3. Soru: İlgili Dairenin Sokak Hayvanlarına ve Hayvan Bakımevlerine Yönelik Gerçekleşme Aşamasında veya Sonuçlanmış Olan Projeleri Bulunmakta Mıdır? Varsa Nelerdir? Projelere Ayrılan Bütçe ve Personel Sayısı Kaçtır?

İzmir Büyükşehir Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü 2 adet köpek bakımevi ve 1 adet küçük hayvan polikliniği ile çalışmalarını sürdürmektedir. Bu bakımevleri ve polikliniklerde olanakları yetersiz olan ilçe belediyeleri ve hayvan severlerin getirdikleri hayvanların tedavi ve bakımları yapılmaktadır. Bununla birlikte kısırlaştırma ve sahiplendirme işlemleri de bu bakımevleri tarafından yapılmaktadır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından sokak hayvanlarına trafik kazası gibi acil durumlarda hizmet vermesi amacıyla sokak hayvanları acil müdahale aracı görevi başlamıştır. Bunun yanında 2016 yılı içerisinde ortopedi, cerrahi, tümör vakası, gibi 5603 adet vakaya Büyükşehir Belediyesi tarafından müdahale edilmiştir. Gerekli müdahaleler yapıldıktan sonra hayvanlar alındıkları ortama bırakılmışlardır.

2016 yılı içerisinde müdürlük tarafından toplam 3619 hayvan kısırlaştırılmış, 993 öğrenciye eğitim verilmiş, 940 adet hayvan sahiplendirilmiştir. 2016 yılı içerisinde parklara otomatik suluklar yerleştirilmiştir. Sokak hayvanları için mama dağıtımı devam etmektedir. 2016 yılı içerisinde köpek bakımevinin kapasitesi arttırılmış olup 4000 kapasiteli sahipli kedi ve köpekler için mezarlık açılmıştır. Bakımevi yapımı ayrıca Etüd ve Projeler Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı'nın bütçesinden yaklaşık olarak 7 milyon TL kullanılmıştır. Sahipli kedi ve köpek mezarlığı sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımı yapıldığının bir göstergesidir. Hayvan haklarının tam olarak sağlanabilmesi için belediyelerin ve 5199 sayılı kanunun sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımı yapmamasıdır. Fakat İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin hayvan mezarlığı konusunda atmış olduğu adım bir model niteliğinde olması açısından önem taşımaktadır

Nevşehir Belediyesi'nde ise 1 adet hayvan barınağı bulunmaktadır. Bu barınağa ek olarak yeni bir hayvan barınağının yer tespiti ve proje çalışmaları devam etmektedir.

2016 yılı içerisinde sokak hayvanlarıyla ilgili yapılmış ve yapılmakta olan çalışmalara bakıldığında İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Nevşehir Belediyesine göre daha duyarlı davrandığı görülmektedir. Sokak hayvanlarıyla ilgili oldukça sınırlı çalışmaları olan Nevşehir Belediyesi'nin bu kapsamda sokak hayvanlarıyla ilgili çalışmalarını çeşitlendirmesi ve gerek kentsel alanların güvenliği gerekse sokak hayvanlarının sağlıklı bir şekilde yaşamlarını devam ettirmeleri için plan, proje ve yatırımlarını çeşitlendirmesi gerekmektedir.

4. Soru: İlgili Dairenin Sokak Hayvanlarına Yönelik Geleceğe Yönelik Hedefleri Nelerdir?

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2017 yılı için hedefi sokak hayvanlarının popülasyonunu kontrol altına alarak yeni bakımevlerinin yapım çalışmalarını başlatmak olarak belirtilmiştir.

Nevşehir Belediyesi 2017 yılı hedefini yeni bakımevleri yapmak olarak belirtmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Nevşehir Belediyesi'nin yukarıda görülen geleceğe yönelik hedefleri sınırlı düzeyde kalmaktadır. Sokak köpeklerinin sorunlarının kök nedenleri üzerinde kapsamlı olarak yapılacak çalışmalar hedeflere ulaşılmasını daha çok kolaylaştıracaktır. Türkiye'de neredeyse her ilde en az bir bakımevi bulunduğu hesaba katılırsa bakımevlerinin sokak hayvanlarının sorunlarını kalıcı bir şekilde çözmediği sonucuna ulaşılabilir. Sorunlara günlük çözümlerle yaklaşmak yerine sivil toplum kuruluşlarının maddi olanaklarını arttırıcı çalışmalar, halkın duyarlılığının artırılması, üretim çiftliklerinde uygulanacak katı denetim sorunları çözücü yaklaşımların başında gelmektedir.

5. Soru: İlgili Daire Sokak Hayvanlarına Yönelik Projelerini Oluştururken Halkın Katılımı, Sivil Toplum Kuruluşlarının ve Özel Sektör Temsilcilerinin Katılımını Sağlamaya Yönelik Hangi Çalışmaları Yaptırır?

İzmir Büyükşehir Belediyesi sahiplendirme ve kısırlaştırma çalışmalarında sivil toplum örgütleriyle birlikte çalışmaktadır. Bu sayede sivil toplum örgütlerini sisteme dâhil etmeye çalışmaktadır.

Nevşehir Belediyesi'nin halkın, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektör temsilcilerinin sokak hayvanlarına yönelik projeler oluşturulma sürecine katılımını sağlamaya yönelik çalışması bulunmamaktadır.

Özellikle sokak hayvanları gibi halkın da yerel yönetimler kadar halkında duyarlı olması gereken bir konuda gönüllü kuruluşların karar alma süreçlerine dâhil edilmesi özel bir önem taşımaktadır. Nevşehir Belediyesi'nin halkın duyarlılığını arttırmak ve alınan kararlarda halkın da düşüncelerinin alınması için bu konuyla ilgili özel bir çalışma yapması gerekmektedir.

6. Soru: İlgili Daire Projelerini Gerçekleştirirken Halkın Görüş ve Önerilerine Uymakta Mıdır?

İzmir Büyükşehir Belediyesi halkın görüş ve önerilerini internet üzerinden yazılı olarak veya randevu aracılığıyla sözlü olarak almaktadır.

Nevşehir Belediyesi 'de aynı şekilde yazılı ve sözlü olarak halkın görüş ve önerilerini dikkate almaktadır.

İki belediye arasındaki mülakat sonuçlarına bakıldığında İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin sokak hayvanlarının bakımı konusunda Nevşehir Belediyesi'nden daha duyarlı olduğu görülmüştür. Hayvanların kısırlaştırılması, aşılanması, bakımevi yapımı ve halkın bilinçlendirmesi konusunda daha geniş kapsamlı çalışmaları olan İzmir Büyükşehir Belediyesi sokak hayvanları açısından sağlıklı kent profiline daha yakın bir noktada olduğu söylenebilir. Nevşehir Belediyesi sokak hayvanlarının sağlığı için daha kapsamlı plan ve projeler geliştirmelidir. Bu projeleri gerçekleştirirken yerel halkı ve sivil toplum kuruluşlarını da sisteme dahil etmelidir.

4.3. ANKET ÇIKTILARI

İzmir ve Nevşehir sınırları içerisinde yaşayan 18 yaş üstü bireylerle yapılan sokak köpeklerinin sorunlarına ilişkin olarak yapılan anket görüşmesinin verilerinin analizinde SPSS 15.0 programı kullanılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ve sokak köpeklerinin sorunlarına ilişkin görüşleri frekans ve yüzde dağılımları ile gös-

terilmiştir. Kki-kare testi iki sınıflamalı veya biri sınıflamalı diğeri sıralamalı iki değişkenin karşılaştırılmasında kullanılabilir.¹⁶² Sokak köpeklerinin sorunlarına ilişkin görüşler sınıflayıcı değişkenler olduğundan eğitim ve yaş sıralayıcı değişkenlerine göre karşılaştırmalarında Ki-Kare testinden yararlanılmıştır. Ki-kare analizleri iki değişken arasındaki ilişkinin var olup olmadığını söyler. Çünkü X^2 'nin değeri, örneklem hacmine ve çapraz tablodaki satır ve sütunların sayısına bağlı olarak değişir. Bu nedenle ilişkinin derecesinin öğrenilmesi için birliktelik ölçülerinden yararlanılır. Her ikisi de sınıflayıcı türde olan değişkenlerin birlikteliğinin ölçümünde Lambda kullanılır.¹⁶³ Sokak köpeklerinin sorunlarına ilişkin görüşler sınıflayıcı değişkenler olduğundan cinsiyet ve il sınıflayıcı değişkenlerine göre karşılaştırmasında Lambda testinden yararlanılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 ($p<0,05$) olarak belirlenmiştir.

¹⁶² Şener Büyüköztürk, **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, Pegem Akademi Yayınları, 14. Baskı. Ankara, 2011, s.148.

¹⁶³ Nuran Bayram. **Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi**. Ezgi Kitabevi, 2. Baskı. Bursa, 2009, ss. 126-127.

4.3.1. Ortak Bulgular

Bu bölümde İzmir ve Nevşehir illerinde yapılan anket sonuçları ortak bir başlık altında analiz edilecektir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Demografik Özellik	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	437	54,8
	Erkek	361	45,2
İli	İzmir	432	54,1
	Nevşehir	366	45,9
Yaşı	18-25	235	29,4
	26-35	144	18,0
	36-45	138	17,3
	46-55	116	14,5
	56-65	112	14,0
	66 ve üzeri	53	6,6
Öğrenim düzeyi	Ortaokul	87	10,9
	Lise	199	24,9
	Lisans	344	43,1
	Lisansüstü	168	21,1

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi katılımcıların %54,8'i kadın, %45,2'si erkektir. Katılımcıların %54,1'i İzmir ilinde, %45,9'u Nevşehir ilinde ikamet etmektedir. Katılımcıların %29,4'ü 18-25 yaş arası, %18'i 26-35 yaş, %17,3'ü 36-45 yaş, %14,5'i 46-55 yaş, %14'ü 56-65 yaş aralığında, %6,6'sı 66 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların %10,9'u ortaokul, %24,9'u lise, %43,1'i lisans, %21,1'i lisansüstü düzeyde öğrenim görmüştür.

Tablo 2: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?”

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?	N	%
Evet	381	47,7
Hayır	417	52,3
TOPLAM	798	100,0

Katılımcıların %47,7’si 24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu adı altında bir düzenlemenin olduğunu bildiğini, %52,3’ü bilmediğini belirtmiştir. Tablodan İzmir ve Nevşehir illerine genel olarak bakıldığında Hayvanları Koruma Kanunu hakkında yarıdan fazlasının bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Yerel halkın neredeyse her evden dışarı çıktığında bir şekilde (bakarak, dokunarak, severek saldırıya uğrayarak...) etkileşime geçtiği sokak hayvanları hakkında bilgi sahibi olmaması önemli bir eksikliktir. Belediyelerin ve sivil toplum kuruluşlarının bu çerçevede Hayvanları Koruma Kanunu hakkında halkı bilgilendirici faaliyetlerini arttırması gerekmektedir. Bununla birlikte halkın kanunları yaşayarak öğrendiği düşünüldüğünde 5199 sayılı kanunun halka tam olarak yansımadağı görülmektedir.

Tablo 3: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?”

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?	n	Toplam İçinde %	Kanunu Bilenler İçinde %
Evet	67	8,4	19,3
Hayır	281	35,2	80,7
TOPLAM	348	43,6	100,0
Cevapsız	33	4,1	
	417	52,3	
	450	56,4	
	798	100,0	

24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu adı altında bir düzenlemenin olduğunu bilen katılımcıların %19,3'ü 5199 Sayılı Kanun'un sokak köpeklerini koruduğunu, %80,7'si korumadığını belirtmiştir. Her iki ilde anket görüşmesi yapılan her 100 kişiden 80'i mevcut kanunun sokak köpeklerini koruduğunu düşünmemektedir. Bu oran oldukça yüksek bir orandır. 2004 yılında yürürlüğe giren 3,5. bölümde de eksiklikleri vurgulanan Hayvan Hakları Koruma Kanunu'nun günün koşullarına göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Düzenlenmesi gereken kanunun ayrıca sokak köpeklerini ve mevcut kanun kapsamında değerlendirilen tüm hayvanların varlık merkezli bir bakış açısıyla korunmasına öncelik verilmelidir.

Tablo 4: “Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?”

Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir	n	Toplam İçinde %	Kanunu Bilenler İçinde %
Sokak Köpeklerinin Sağlıklı Bir Çevrede Yaşamlarını Sürdüremeleri	94	11,8	24,7
Bakımevleri Ortamlarında Temel Besin Maddelerinin Karşılanması	50	6,3	13,1
Doğal Çevrelerinde Temel Besin Maddelerinin Karşılanması	42	5,3	11,0
Sokak Köpeklerinin Her Türlü Tedavi ve Bakım Hizmetlerinin Karşılanması	87	10,9	22,8
Yürürlüğe Konulan Mevzuat Hükümleriyle Sokak Köpeklerine Yönelik İnsan Kaynaklı Zararların Giderilmesi	102	12,8	26,8
Diğer	6	0,8	1,6
TOPLAM	381	47,7	100,0
Düzenlemeyi bilmiyor	417	52,3	
TOPLAM	798	100,0	

24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu adı altında bir düzenlemenin olduğunu bilen katılımcılar “sizce sokak köpeklerinin

korunmasından kastedilen nedir?” sorusuna sırasıyla en çok “yürürlüğe konulan mevzuat hükümleriyle sokak köpeklerine yönelik insan kaynaklı zararların giderilmesi” (%26,8), “sokak köpeklerinin sağlıklı bir çevrede yaşamlarını sürdürmeleri” (%24,7) ve “sokak köpeklerinin her türlü tedavi ve bakım hizmetlerinin karşılanması” (%22,8) cevaplarını vermişlerdir. Görüldüğü gibi katılımcıların oransal olarak en yüksek kesimi sokak köpeklerinin korunmasında insan kaynaklı zararların önlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Yürürlüğe konulan mevzuat hükümlerinin yanında halkı bilgilendirici çalışmaların da yapılması sokak köpeklerine insan kaynaklı zararlarının azaltılması konusunda önemli etkiye bulunacaktır.

Tablo: 5: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?”

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?	n	Toplam İçinde %	Kanunu Bilenler İçinde %
Evet	142	17,8	38,3
Hayır	229	28,7	61,7
TOPLAM	371	46,5	100,0
Cevapsız	10	1,3	
Düzenlemeyi bilmiyor	417	52,3	
TOPLAM	427	53,5	

“24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’na göre hayvanlara kötü davranan, acımasız ve zalimce işlem yapan, bakımlarını aksatıp aç ve susuz bırakan kişilere üçyüz Türk Lirası ceza verileceğini biliyor musunuz?” sorusuna 24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu adı altında bir düzenlemenin olduğunu bilen katılımcıların %38,3’ü evet, %61,7’si hayır cevabını vermiştir. Kanunu genel çerçevesiyle bilen kişilerin %61,7’si

kanunun içeriğini bilmemektedir Yerel yönetimlerin ve STK'ların 5199 sayılı kanun hakkındaki bilgilendirici çalışmaların sınırlı olması, okuma ve merak etme alışkanlığımızın düşük olması ve ilgisizlik, bilgisizliğin temel nedenleri arasında gösterilebilir. Bireylerin okuma alışkanlıklarının artırılması uzun bir süreç olmasına rağmen yerel yönetimler ve STK'ların bilgilendirici faaliyetlerini yakın zamanda arttırması gerekmektedir.

Tablo 6: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?”

İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?	n	Toplam İçinde %	Cevaplayanlar İçinde %
Evet	21	2,6	2,7
Hayır	763	95,6	97,3
TOPLAM	784	98,2	100,0
Cevapsız	14		
TOPLAM	798		

“İlinizde hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren herhangi bir derneğe üyeliğiniz bulunmakta mıdır?” sorusuna katılımcıların %2,6’sı evet, %95,6’sı hayır cevabını vermiştir. İzmir ve Nevşehir illerinde yapılan anket görüşmesinde genel olarak bireylerin hayvanları koruma kanunu kapsamında faaliyet gösteren derneklere üye olma oranının düşük olduğu gözlemlenmiştir. Hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren derneklere üye oranının düşüklüğü Türkiye’de genel olarak sivil toplum kuruluşlarına üye olma oranının düşüklüğü ile yakından bağlantılıdır. Yerel anlamda sokak köpeklerinin sorunlarının daha isabetli bir şekilde belirlenmesi ve çözümü için yerel halkın bu tip faaliyetlerde görev alması özel bir önem teşkil etmektedir.

Yapılan anket görüşmesinin üyesi bulunduğunuz derneğin adı nedir? Sorusunu soran 10. sorusu yukarıdaki soruyu cevaplayanlara sorulduğundan ve ayrıca açık uçlu bir soru olduğundan dolayı burada ele alınacaktır. 6. tablodaki soruya evet yanıtı veren kişilerin üye olduğu hayvan haklarını koruyan derneklerin isimleri aşağıda verilmiştir.

7 kişi HAYTAP, 2 kişi DOHAYKO, 1 kişi HAYSEV, 1 kişi Ayvalık Sokak Hayvanları Koruma Derneği, 1 kişi Sokak Hayvanları Koruma Derneği, 1 kişi Kanatlı Hayvanlar Derneği, 1 kişi Hayvan Hakları Koruma Derneği üyesi 1 kişi yerel hayvan koruma görevlisi olduğunu belirtmiştir. 6 kişinin ise üye olduğu dernek hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren bir dernek değildir.

Tablo 7: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?”

İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?	n	%
1	60	7,5
2	34	4,3
3	30	3,8
4	27	3,4
5	16	2,0
6	20	2,5
7 ve üzeri	31	3,9
Bilmiyorum	580	72,7
TOPLAM	798	100,0

“İlinizde hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren kaç adet dernek bulunmaktadır?” sorusuna katılımcıların %7,5’i 1, %4,3’ü 2, %3,8’i 3, %3,4’ü 4, %2’si 5, %2,5’i 6, %3,9’u 7 ve üzeri cevabını vermiştir. Katılımcıların %72,7’si bilmediğini belirtmiştir. Hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren derneklere olan ilgisizlik bu soruda da kendisini göstermektedir. Ankete katılan katılımcıların %72,7’si illerinde hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren dernek sayısını bilmemektedir. Bu noktada yine yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin bilgilendirici çalışmalarının neden önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 8: “Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?”

Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?	n	%
Evet	234	29,3
Hayır	556	69,7
Toplam	790	99,0
Cevapsız	8	1,0
TOPLAM	798	100,0

“Son iki yıl içerisinde ilinizde bulunan herhangi bir geçici hayvan barınağını ziyaret ettiniz mi?” sorusuna katılımcıların %29,3’ü evet, %69,7’si hayır cevabını vermiştir. İzmir ve Nevşehir illerinde yaşayan kişiler genel olarak son 2 yıl içerisinde hayvan bakımevlerini ziyaret etmemiştir. Kentsel ya da kırsal alanlarda bulunan birçok hayvanın yaşamını sürdürdüğü bu alanların gezilip görülmesi sokak köpeklerinin yaşadığı sorunların farkına varılması açısından önem teşkil etmektedir. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yılın belli zamanlarında düzenlenecek olan bakımevi gezi etkinlikleri sayesinde bu oran belli miktarda arttırılabilir.

Tablo 9: “Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?”

Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?	N	%
Teknik Personel Çalışanlarının Sayısal Yetersizliği	61	7,6
Teknik Personel Çalışanlarının İlgisizliği	109	13,7
Bakımevlerinde Bulunan Hayvanların Temel Besin Maddelerinin (Mama- Su) Yeterince Karşılanmaması	204	25,6
Bakımevlerinde Bulunan Hayvanların Kısırlaştırma, Aşılama gibi İşlemlerinin Yeterince Yapılamaması	71	8,9
Bakımevlerinin Fiziksel Koşullarının Yetersiz Olması	346	43,4
Diğer	7	0,9
Total	798	100,0

“Yaşadığınız ilde bulunan hayvan bakımevlerinin en büyük sorunu sizce nedir?” sorusuna katılımcılar sırasıyla en çok “Bakımevlerinin fiziksel koşullarının yetersiz olması” (%43,4), “Bakımevlerinde bulunan hayvanların temel besin maddelerinin (mama- su) yeterince karşılanmaması” (%25,6) ve “Teknik personel çalışanlarının ilgisizliği” (%13,7) cevaplarını vermişlerdir. Kamuoyunda da yoğun bir şekilde dile getirilen bakımevlerinin fiziksel koşullarının yetersiz olması bu soruda da karşılığını bulmuştur. Belediyelerin ve gönüllü kuruluşların bakımevi koşullarını iyileştirmesi için gerekli çalışmaları arttırması gerekmektedir.

Tablo 10: “İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?”

İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?	N	%
Evet	241	30,2
Hayır	534	66,9
Toplam	775	97,1
Cevapsız	23	2,9
TOPLAM	798	100,0

“İlinizde bulunan sokak köpeklerinin güvenliğinizi tehlikeye attığını düşünüyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %30,2’si evet, %66,9’u hayır cevabını vermiştir. Neredeyse her 3 katılımcıdan 1’i illerinde bulunan sokak köpeklerinin güvenliklerini tehlikeye attığını düşünmektedir. Bu oran önemli bir oran olmakla birlikte sokak köpeklerinin kentsel alanlarda yaşayan bir kesin tarafından güvenlik sorunu olarak görüldüğü bu tabloda açıkça görülmektedir. Bu noktadan hareketle merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin güvenlik sorununa özel bir önem göstermesi gerekmektedir.

Tablo 11: “İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?”

İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?	n	%
Evet	214	26,8
Hayır	573	71,8
Toplam	787	98,6
Cevapsız	11	1,4
TOPLAM	798	100,0

“İlinizde sokak köpekleri tarafından siz veya bir yakınınız saldırıya uğradınız mı?” sorusuna katılımcıların %26,8’i evet, %71,8’i hayır cevabını vermiştir. İzmir ve Nevşehir illerinde yaşayan 100 insandan yaklaşık olarak 27’sinin kendisinin veya bir yakınının sokak köpekleri tarafından saldırıya uğraması sokak köpeklerine yönelik çalışmaların artırılması gerekliliğini ön plana çıkartmaktadır.

Tablo 12: “İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Herhangi Bir Saldırıya Uğradınız Mı?”

İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Herhangi Bir Saldırıya Uğradınız Mı?	n	%
Evet	47	5,9
Hayır	744	93,2
Toplam	791	99,1
Cevapsız	7	0,9
TOPLAM	798	100,0

“İlinizde sokak kedileri tarafından herhangi bir saldırıya uğradınız mı?” sorusuna katılımcıların %5,9’u evet, %93,2’si hayır cevabını vermiştir. Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere bu iki kent sınırları içerisinde sokak kedileri sokak köpekleri kadar büyük bir sorun teşkil etmemektedir. Sokak kedileri yapıları gereği sokak köpekleri kadar saldırgan olmadığı ve hastalık taşıma riski düşük olduğundan dolayı kediler tarafından insanların saldırı görme oranı düşmektedir.

Tablo 13: “Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?”

Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?	n	%
Besin Kaynağı Bulma	248	31,1
Sağlıksız Yaşam Koşulları	136	17,0
Yapılan Kötü Muameleler	202	25,3
Yaşam Alanı Bulma Sorunu	151	18,9
Bakımevi Koşullarının Elverişsizliği	61	7,6
TOPLAM	798	100,0

“Yaşadığınız ilde sokak köpeklerinin en büyük sorunu sizce nedir?” sorusuna katılımcılar sırasıyla en çok “Besin kaynağı bulma” (%31,1), “yapılan kötü muameleler” (%25,3), “Yaşam alanı bulma sorunu” (%18,9) ve “Sağlıksız yaşam koşulları” (%17) cevaplarını vermişlerdir. Katılımcıların çoğu sokak köpeklerinin temel sorununu beslenme olarak görmektedir. Bu cevaplarla paralel olarak İzmir ve Nevşehir illerinde sokak köpeklerinin besin bulma sorunu açık bir şekilde kendisini göstermektedir. Açlığın insanlar üzerinde etkisi nasılsa hayvanlar üzerinde etkisi de benzer şekilde olmaktadır. 2 belki de 3 gün yiyecek bulamayan hayvan insanlar için daha tehlikeli hale gelebilmektedir. Yapılan mülakat görüşmesinde İzmir Büyükşehir Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü’nün mali kaynak yönünden sıkıntı yaşamadığı görülmüştür. O halde hayvanlara besin kaynağı yaratacak plan ve projelerin arttırılması hayvanların insanlara yönelik oluşabilecek saldırgan tutumlarının azaltılması açısından oldukça önemlidir.

Tablo 14: “Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?”

Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?	n	%
Evet	153	19,2
Hayır	567	71,1
Toplam	720	90,2
Cevapsız	78	9,8
TOPLAM	798	100,0

“Sizce belediye sokak köpeklerinin sorunlarını çözme konusunda duyarlı davranmakta mıdır?” sorusuna katılımcıların %19,2’si evet, %71,1’i hayır cevabını vermiştir. Belediyelerin duyarlılığını ölçen ankette %71 önemli bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların büyük kısmı belediyeleri sokak köpeklerinin sorunlarını çözme konusunda duyarlı davranmadığını düşünmektedir. Bu durumun temel nedenlerinden biri mülakat çıktıları başlığı altında bahsedildiği gibi belediyelerin sokak köpeklerinin sorunlarını çözme konusunda yeterli plan ve proje üretememesidir. Bir diğer nedeni ise sokak köpeklerine yönelik yapılan uygulamaların halka yansımalarının geç olması ya da hiç olmamasıdır. Örneğin genellikle kentsel alanların dışında bulunan bakımevlerinin geliştirilmesi için ayrılan bütçe ve bakımevlerinin belli standartlara ulaşması neredeyse hayatında hiç barınağa gitmemiş bir birey için pek bir anlam ifade etmemektedir. Sokak köpeklerinin yoğun bulunduğu alanlarda ise belediyelerce yapılan kısırlaştırmalar uzun vadeli bir etkide bulunacağından bireylerin bu tip projeleri uzun vadeli düşünmesi gerekmektedir. Bundan dolayı belediyelerde bir sonraki seçimi düşünerek halkta daha kısa vadede yansımaları olacak projeler geliştirmeyi tercih etmektedirler.

Tablo 15: “Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediye Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?”

Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediye Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?	n	%
Belediye'nin Tüm Sokak Köpeklerini Kısırlaştırmasıyla	101	12,7
Sokak Köpeklerinin Kentsel Alanlardan Toplanarak Hayvan Bakım Evlerinde Muhafaza Edilmesiyle	172	21,6
Kentsel Alanlara İzinsiz Sokak Köpeklerinin Girişinin Engellenmesiyle	31	3,9
Sorunların Çözümünde Yerel Yönetim, Sivil Toplum Örgütleri ve Hemşehrilerin Rol Üstlenmesiyle	416	52,1
Hayvanların Üretiminin Gerçekleştirildiği Yerlerin Denetimlerinin Arttırılmasıyla	65	8,1
Diğer	13	1,6
TOPLAM	798	100,0

“Sizce sokak köpeklerinin sorunları belediye tarafından uygulanacak hangi yöntemle çözülebilir?” sorusuna katılımcılar sırasıyla en çok “Sorunların çözümünde

yerel yönetim, sivil toplum örgütleri ve hemşerilerin rol üstlenmesiyle” (%52,1) “Sokak köpeklerinin kentsel alanlardan toplanarak hayvan bakım evlerinde muhafaza edilmesiyle” (%21,6) ve “Belediye'nin tüm sokak köpeklerini kısırlaştırmasıyla” (%12,7) cevaplarını vermişlerdir. Katılımcılar sorunların çözümünde yerel düzeyde faaliyet gösteren tüm aktörlerin bir arada çalışarak en iyi şekilde karar vereceğini düşünmektedir. Fakat İzmir ve Nevşehir illerinde bulunan yerleşiklerin derneklere üye olma oranının (Tablo 6) oldukça düşük olduğu görülmektedir. Sorunların çözümünde yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içerisinde hareket etmesini isteyen bireylerin sivil toplum kuruluşlarına üye olup aktif rol oynaması gerekmektedir.

4.3.2. İzmir ve Nevşehir İlleri İçin Anket Sonuçlarına Göre Karşılaştırmalı Tabloların Analizi

Tablo 16: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?					
		İzmir	Nevşehir	λ	P
Evet	N	228	153	0,93	0,352
	%	52,8	41,8		
Hayır	N	204	213		
	%	47,2	58,2		
TOPLAM	N	432	366		
	%	100,0	100,0		

“24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu adı altında bir düzenlemenin olduğunu biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). İzmir’de yaşayan bireylerin %52,8’i, Nevşehir’de yaşayan bireylerin %41,8’i 5199 sayılı kanun adı altında bir düzenleme olduğunu bilmektedir. Buna göre 5199 sayılı kanun hakkında İzmir’de yaşayan bireyler %11 oran farkıyla Nevşehir ilinde yaşayan bireylere göre daha bilgidir.

Tablo 17: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünü- yor Musunuz?		İzmir	Nevşehir	λ	P
Evet	N	29	38	1,10	0,271
	%	14,3	26,2		
Hayır	N	174	107		
	%	85,7	73,8		
TOPLAM	N	203	145		
	%	100,0	100,0		

“24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun Sokak köpeklerini koruduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak İzmir’de böyle bir kanunun olduğunu bilip anketi işaretleyen kişilerin sadece %14,3’ü Nevşehir’de ise 26,2’si 5199 sayılı kanunun sokak köpeklerini koruduğunu düşünmektedir. Bu sonuçlara bakılarak Nevşehir’de yaşayan yerleşikler 5199 sayılı kanuna daha olumlu bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

Tablo 18: “Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?		İzmir	Nevşehir	Λ	p
Sokak Köpeklerinin Sağlıklı Bir Çevrede Yaşamalarını Sürdürmeleri	N	62	32	0,84	0,404
	%	27,3	20,8		
Bakımevi Ortamlarında Temel Besin Maddelerinin Karşılanması	N	22	28		
	%	9,7	18,2		
Doğal Çevrelerinde Temel Besin Maddelerinin Karşılanması	N	20	22		
	%	8,8	14,3		
Sokak Köpeklerinin Her Türlü Tedavi ve Bakım Hizmetlerinin Karşılanması	N	54	33		
	%	23,8	21,4		
Yürürlüğe Konulan Mevzuat Hükümleriyle Sokak Köpeklerine Yönelik İnsan Kaynaklı Zararların Giderilmesi	N	63	39		
	%	27,8	25,3		
Diğer	N	6	0		
	%	2,6	0,0		
TOPLAM	N	227	154		
	%	100,0	100,0		

“Sizce sokak köpeklerinin korunmasından kastedilen nedir?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Buna göre İzmir ve Nevşehir illerinde yaşayan bireyler sokak köpeklerinin korunması denildiğinde sırasıyla %27,8 ve %25,3 oranlarıyla yürürlüğe konulan mevzuat hükümleriyle sokak köpeklerine yönelik insan kaynaklı zararların giderilmesi olarak algılamaktadır. Buna göre İzmir ve Nevşehir illerinde bulunan yerleşikler sokak köpeklerinin korunmasını mevzuat hükümleriyle insan kaynaklı zararların giderilmesi olarak düşünmektedir. Bu bireyler insan kaynaklı zararların olduğunu kabul etmekle birlikte çözümü mevzuat hükümlerinde aramaktadır. Mevzuat hükümlerinin yanında yerel yönetimlerin ve gönüllü kuruluşların duyarlılığı arttırıcı yönde faaliyetleri de sorunların çözümünde önemli bir rol oynayacaktır.

Tablo 19: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?						
		İzmir	Nevşehir	λ	p	
Evet	N	110	32	0,47	0,642	
	%	50,2	21,1			
Hayır	N	109	120			
	%	49,8	78,9			
TOPLAM	N	219	152			
	%	100,0	100,0			

“24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa göre hayvanlara kötü davranan, acımasız ve zalimce işlem yapan, bakımlarını aksatıp aç ve susuz bırakan kişilere üçyüz Türk Lirası ceza verileceğini biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Buna göre İzmir’de kanunu bildiğini ifade eden kişilerin %50,2’si ile

Nevşehir’de kanunu bildiğini ifade eden kişilerin %21,1’i 5199 sayılı kanun da bulunan hayvanlara kötü davranan, acımasız ve zalimce işlem yapan, bakımlarını aksatıp aç ve susuz bırakan kişilere üçyüz Türk Lirası ceza verileceğini bilmektedir. İzmir ilinde kanunu bilenlerin Nevşehir ilinde kanunu bilenlere oranla daha bilinçli olduğu görülmektedir.

Kanunu bildiğini ifade eden kişilerin bu soruyu cevapladığı düşünüldüğünde oranların genel olarak düşük olduğu görülmektedir. Bu soruda yine bireylerin araştırma, inceleme ve sorgulama eksikliği göze çarpmaktadır. Kanunu bildiğini ifade eden kişilerin bile içerik yönünden eksikleri olduğu görülmektedir. Yerel yönetim ve gönüllü kuruluşların farkındalık yaratma projelerinin bireylerin kendi çabalarıyla da desteklenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yapılan plan ve projelerden istenilen başarılar elde edilemeyecektir.

Bu sorunun sorulmasındaki amaç bilgi düzeyinin ölçülmesinin yanında yerel halkı bilgilendirmek olup anket görüşmesine katılan bireyler bu maddenin içeriği hakkında bilgi sahibi olmuşlardır.

Tablo 20: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?		İzmir	Nevşehir	λ	p
Evet	N	16	5	0,00	1,000
	%	3,8	1,4		
Hayır	N	406	357		
	%	96,2	98,6		
TOPLAM	N	422	362		
	%	100,0	100,0		

“İlinizde hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren herhangi bir derneğe üyeliğiniz bulunmakta mıdır?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). İzmir ilindeki bireylerin %3,8’i Nevşehir ilindeki bireylerin ise %1,4’ünün bir derneğe üyeliği bulunmaktadır. Oranların oldukça

düşük olmasından hareketle İzmir ve Nevşehir illerinde yaşayan bireyler hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren derneğe üye olma konusunda duyarsız davrandıkları görülmektedir.

Gönüllü kuruluşlar sadece belli konularda düşüncelerini ifade eden kuruluşlar değildir. Düşüncelerini ifade etmenin yanında faaliyet gösterdikleri alanlarla ilgili plan ve projeler üretip konuyla ilgili bilimsel çalışmalar da gerçekleştirmektedirler. Bu noktadan hareketle kuruluşların maddi ve üye sayısı yönünden güçlü olması sorunların çözümünde önemli rol oynayacaktır.

Tablo 21: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?		İzmir		Λ	p
		N	Nevşehir		
Sayı belirtenler	N	163	55	1,75	0,081
	%	37,7	15,0		
Bilmiyor	N	269	311		
	%	62,3	85,0		
TOPLAM	N	432	366		
	%	100,0	100,0		

“İlinizde hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren kaç adet dernek bulunmaktadır?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). İzmir ilindeki bireylerin %62,3’ü ile Nevşehir ilindeki bireylerin %85’i illerinde faaliyet göstermekte olan sivil toplum kuruluşlarının sayısını bilmektedirler. İzmir ilinde dernek sayısını (98 adet dernek) bildiğini ifade eden 163 kişiden de yalnızca 12 kişi dernek sayısına doğru cevap vermiştir. Nevşehir ilinde dernek sayısını (2 adet dernek) bildiğini ifade eden 55 kişiden ise yalnızca 5’i dernek sayısını doğru tahmin etmiştir. Dernek sayısını bilen kişilerin büyük bir kısmı hayvan haklarını korumaya yönelik faaliyette bulunan kişilerdir. Yerel yönetim ve gönüllü kuruluşların bilgilendirici faaliyetlerinin eksikliği yanında Tablo 20’de belirtildiği gibi sivil toplum örgütlerine üye olma oranının düşük olması dernek sayısını bilmeme oranının bu kadar yüksek çıkmasında etkili olmuştur.

Tablo 22: “Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?	İzmir		Nevşehir		Λ	p
	N		N			
Evet	172		62		2,04	0,041
	% 40,4		% 17,0			
Hayır	254		302			
	% 59,6		% 83,0			
TOPLAM	426		364			
	% 100,0		% 100,0			

“Son iki yıl içerisinde ilinizde bulunan herhangi bir geçici hayvan barınağını ziyaret ettiniz mi?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($\lambda=2,04$; $p<0,05$). İzmir ilinde yaşayanların hayvan barınağını ziyaret etme oranı (%40,4), Nevşehir ilinde yaşayanların hayvan barınağını ziyaret etme oranından (%17) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Buna göre İzmir ilinde yaşayan bireylerin hayvan bakımevlerinin ziyareti konusunda Nevşehir ilinde yaşayanlardan daha duyarlı olduğu görülmektedir. Hayvan bakımevlerinin ve içerisinde yaşayan hayvanların sorunlarının yerinde görülmesi açısından bireylerin hayvan bakımevlerini ziyaret etmesi oldukça önemlidir. Daha önce de bahsedildiği gibi yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının düzenleyeceği ücretsiz geziler hayvan bakımevlerine yapılmış ve yapılacak olan ziyaretleri attıracaktır.

Tablo 23: “Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin en Büyük Sorunu Sizce Nedir?		İzmir	Nevşehir	λ	p
Teknik Personel Çalışanlarının Sayısal Yetersizliği	N %	32 7,4	29 7,9	2,36	0,018
Teknik Personel Çalışanlarının İlgisizliği	N %	66 15,3	43 11,7		
Bakımevlerinde Bulunan Hayvanların Temel Besin Maddelerinin (Mama- Su) Yeterince Karşılanmaması	N %	86 19,9	118 32,2		
Bakımevlerinde Bulunan Hayvanların Kısırlaştırma, Aşılama gibi İşlemlerinin Yeterince Yapılamaması	N %	32 7,4	39 10,7		
Bakımevlerinin Fiziksel Koşullarının Yetersiz Olması	N %	212 49,1	134 36,6		
Diğer	N %	4 0,9	3 0,8		
TOPLAM	N %	432 100,0	366 100,0		

“Yaşadığınız ilde bulunan hayvan bakımevlerinin en büyük sorunu sizce nedir?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($\lambda=2,36$; $p<0,05$). İzmir ilinde yaşayanların %49,1’i bakımevlerinin fiziksel koşullarının yetersizliğini en büyük sorun olarak görürken, Nevşehir ilinde yaşayanların %36,6’sı bakımevlerinin fiziksel koşullarının yetersizliğini, %32,2’si bakımevlerinde bulunan hayvanların temel besin maddelerinin yeterince karşılanamamasını en büyük sorun olarak görmektedir. Buna göre İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Nevşehir Belediyeleri bakımevlerinin fiziksel durumunu gözden geçirmeli hayvanların daha sağlıklı yaşayabileceği ortamlar hazırlamalıdır.

Tablo 24: “İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?		İzmir	Nevşehir	λ	p
Evet	N	104	137	2,13	0,033
	%	24,9	38,4		
Hayır	N	314	220		
	%	75,1	61,6		
TOPLAM	N	418	357		
	%	100,0	100,0		

“İlinizde bulunan sokak köpeklerinin güvenliğinizi tehlikeye attığını düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($\lambda=2,13$; $p<0,05$). İzmir ilinde yaşayanların sokak köpeklerinin güvenliklerini tehlikeye attığı görüşü (%24,9), Nevşehir ilinde yaşayanların sokak köpeklerinin güvenliklerini tehlikeye attığı görüşüne (%38,4) göre anlamlı düzeyde daha düşüktür. Buna göre Nevşehir ilinde yaşayan bireyler sokak köpeklerini İzmir ilinde yaşayan bireylere oranla daha fazla tehlikeli olarak görmektedir. Nevşehir Belediyesi ve gönüllü kuruluşların sokak köpeği sorunlarıyla daha fazla ilgilenmesi gerekmektedir. Nevşehir Belediyesi, sivil toplum kuruluşlarını ve yerleşiklerin görüş ve düşüncelerini de alarak Nevşehir sınırları içerisinde yaşayan sokak köpeklerinin sorunlarının kök nedenlerine inmesi ve buna uygun çözüm önerileri geliştirmesi gerekmektedir.

Tablo 25: “İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?		İzmir	Nevşehir	λ	p
Evet	N	105	109	0,27	0,785
	%	24,5	30,4		
Hayır	N	324	249		
	%	75,5	69,6		
TOPLAM	N	429	358		
	%	100,0	100,0		

“İlinizde sokak köpekleri tarafından siz veya bir yakınınız saldırıya uğradınız mı?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak İzmir’de yaşayan bireylerin %24,5’, ile Nevşehir’de yaşayan bireylerin %30,4’ünün yakın çevresinden biri veya kendisi sokak köpekleri tarafından saldırıya uğramıştır. Sokak köpekleri tarafından saldırıya uğranılması düşünüldüğünde bu oranların yüksek oranlar olduğu görülmektedir. Belediyelerin bu alanda faaliyet göstermesinin yanında kentsel alanlarda yaşayan insanların bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır. Bunun yanında sokak köpeklerinin zorunlu ihtiyaçlarının düzenli olarak karşılanması sokak köpekleri tarafından insanlara yönelik olan saldırıları önemli oranda azaltacaktır.

Tablo 26: “İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?		İzmir	Nevşehir	λ	p
Evet	N	28	19	0,00	1,000
	%	6,5	5,2		
Hayır	N	401	343		
	%	93,5	94,8		
TOPLAM	N	429	362		
	%	100,0	100,0		

“İlinizde sokak kedileri tarafından siz veya bir yakınınız saldırıya uğradınız mı?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Buna göre İzmir ilinde yaşayanların % 6,5’u ile Nevşehir ilinde yaşayanların % 5,2’si sokak kedileri tarafından saldırıya uğramıştır. Bu sonuçtan İzmir ve Nevşehir illerinde sokak kedileri, sokak köpeklerinden daha düşük oranda güvenliği tehdit ettiği görülmektedir. Gerek sokak kedilerinin yapısı gereği köpeklerden daha az saldırgan olmaları gerekse zorunlu ihtiyaçlarının karşılanmasının daha kolay olmasından dolayı sokak köpeklerine göre daha az saldırgan tutum sergilemektedirler.

Tablo 27: “Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?		İzmir	Nevşehir	λ	p
Besin Kaynağı Bulma	N	94	154	3,40	0,001
	%	21,8	42,1		
Sağlıksız Yaşam Koşulları	N	93	43	21,5	11,7
	%	21,5	11,7		
Yapılan Kötü Muameleler	N	120	82	27,8	22,4
	%	27,8	22,4		
Yaşam Alanı Bulma Sorunu	N	93	58	21,5	15,8
	%	21,5	15,8		
Bakımevlerinin Koşullarının Elverişsizliği	N	32	29	7,4	7,9
	%	7,4	7,9		
TOPLAM	N	432	366	100,0	100,0
	%	100,0	100,0		

“Yaşadığınız ilde sokak köpeklerinin en büyük sorunu sizce nedir?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($\lambda=3,40$; $p<0,05$). İzmir ilinde yaşayanların %27,8’i yapılan kötü muameleleri en büyük sorun olarak görürken, Nevşehir ilinde yaşayanların %42,1’i besin kaynağı bulmayı en büyük sorun olarak görmektedir. Buna göre İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin yerleşikleri bilinçlendirme çalışmalarına daha fazla önem vermesi gerekmektedir. 5199 sayılı kanun ve Türk Ceza Kanun’unda hayvanlara yapılan kötü muamelelerin yaptırımları olduğu açık bir şekilde anlatılmalıdır. Nevşehir Belediyesi’nin ise sokak hayvanları için besin kaynağı yaratma konusuna odaklanması gerekmektedir.

Tablo 28: “Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?		İzmir	Nevşehir	λ	p
Evet	N	83	70	0,00	1,000
	%	22,1	20,3		
Hayır	N	293	274	77,9	79,7
	%	77,9	79,7		
TOPLAM	N	376	344	100,0	100,0
	%	100,0	100,0		

“Sizce belediyeniz sokak köpeklerinin sorunlarını çözme konusunda duyarlı davranmakta mıdır?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Buna göre İzmir’de yaşayan bireylerin %77,9’u ile Nevşehir’de yaşayan bireylerin %79,7’si belediyelerini duyarlı olarak düşünmemektedir. Fakat burada mülakat görüşmeleri sonucunda şu ayrıma gidilmesi gerekmektedir. Mülakat çıktıları başlığı altındaki üçüncü soruda bahsedildiği gibi İzmir Büyükşehir Belediyesi plan ve projeler üretmekte ancak bu plan ve projelerin İzmir halkına tam olarak yansımadığı veya İzmir halkının bu projeleri yeterli bulmadığı için Büyükşehir Belediyesi, yerleşikler tarafından duyarsız olarak görülmektedir. Nevşehir Belediyesi’ni duyarsız olarak gören Nevşehir ilinde bulunan yerleşikler ise Nevşehir Belediyesi’ni plan ve proje üretmediği için duyarsız kabul etmektedirler. Bu ayrımın yapılması iki belediye arasındaki farklılığı görmek açısından önemlidir.

Tablo 29: “Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?” Sorusuna Verilen Cevapların İzmir ve Nevşehir İllerine Göre Karşılaştırılması

Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?		İzmir	Nevşehir	λ	p
Belediye'nin Tüm Sokak Köpeklerini Kısırlaştırmasıyla	N	47	54	1,38	0,168
	%	10,9	14,8		
Sokak Köpeklerinin Kentsel Alanlardan Toplanarak Hayvan Bakım Evlerinde Muhafaza Edilmesiyle	N	82	90	19,0	24,6
	%	19,0	24,6		
Kentsel Alanlara İzinsiz Sokak Köpeklerinin Girişinin Engellenmesiyle	N	11	20	2,5	5,5
	%	2,5	5,5		
Sorunların Çözümünde Yerel Yönetim, Sivil Toplum Örgütleri ve Hemşerilerin Rol Üstlenmesiyle	N	241	175	55,8	47,8
	%	55,8	47,8		
Hayvanların Üretiminin Gerçekleştirildiği Yerlerin Denetimlerinin Arttırılmasıyla	N	39	26	9,0	7,1
	%	9,0	7,1		
Diğer	N	12	1	2,8	0,3
	%	2,8	0,3		
TOPLAM	N	432	366	100,0	100,0
	%	100,0	100,0		

“Sizce sokak köpeklerinin sorunları belediyeniz tarafından uygulanacak hangi yöntemle çözülebilir?” sorusuna verilen cevapların illere göre anlamlı farklılık göster-

mediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Buna göre İzmir ve Nevşehir illerinde yaşayan bireyler sırasıyla %55,8 ve %47,8 oranlarıyla sokak köpeklerine yönelik sorunların yerel yönetim, sivil toplum örgütleri ve hemşerilerin ortak çalışmasıyla çözüleceğini ifade etmektedir. Her iki ilde ankete katılan bireylerin yaklaşık yarıya yakını sivil toplum örgütlerinin karar alma süreçlerine dâhil olması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak bireyler inisiyatif almayı tercih etmemekte tablo 20’de de görüldüğü gibi sivil toplum örgütlerine üye olma oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bireylerin tavsiye ettikleri çözüm önerisinin başarıya ulaşabilmesi için kendilerini de sistemin içine dâhil etmesi gerekmektedir.

4.3.3. Öğrenim Düzeyleri İçin Anket Sonuçlarına Göre Karşılaştırmalı Tabloların Analizi

Tablo 30: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?		Orta- öğre- tim	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	p
Evet	N	32	75	172	102	24,29	0,000
	%	36,8	37,7	50,0	60,7		
Hayır	N	55	124	172	66		
	%	63,2	62,3	50,0	39,3		
TOPLAM	N	87	199	344	168		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu adı altında bir düzenlemenin olduğunu biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=24,29$; $p<0,05$). Lisansüstü (%60,7) ve lisans (%50) düzeyinde öğrenim gören katılımcıların 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununu bilme oranları, ortaokul (%36,8) ve lise (%37,7) mezunu katılımcıların kanunu bilme oranlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Buna göre eğitim seviyesi arttıkça 5199 sayılı kanunu bilme oranı artmaktadır.

Tablo 31: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünü- yor Musunuz?		Orta- öğre- tim	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	P
Evet	N	8	15	30	14	3,65	0,302
	%	29,6	22,4	19,0	14,6		
Hayır	N	19	52	128	82		
	%	70,4	77,6	81,0	85,4		
TOPLAM	N	27	67	158	96		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Orta- okul düzeyindeki bireyler %70,4’ü, lise düzeyindeki bireyler 77,6’sı, lisans düzeyin- deki bireylerin %81’i, lisansüstü düzeyindeki bireylerin %82’si 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun sokak köpeklerini korumadığını düşünmektedir. Tablodan eği- tim seviyesi arttıkça 5199 sayılı kanunun sokak köpeklerini korumadığını düşünenle- rin sayısı artmaktadır. Anket görüşmesine katılan ve bu soruya hayır cevabı veren bazı kişilere neden hayır cevabı verdiği sorulduğunda kanunda hükme bağlanan maddelerin uygulanmadığını düşündükleri için bu cevabı verdiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 32: “Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?		Orta öğretim	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	p
Sokak Köpeklerinin Sağlıklı Bir Çevrede Yaşamlarını Sürdürmeleri	N	7	20	48	19	19,68	0,184
	%	21,9	26,7	27,9	18,6		
Bakımevi Ortamlarında Temel Besin Maddelerinin Karşılanması	N	9	12	15	14		
	%	28,1	16,0	8,7	13,7		
Doğal Çevrelerinde Temel Besin Maddelerinin Karşılanması	N	2	9	17	14		
	%	6,3	12,0	9,9	13,7		
Sokak Köpeklerinin Her Türlü Tedavi ve Bakım Hizmetlerinin Karşılanması	N	5	17	42	23		
	%	15,6	22,7	24,4	22,5		
Yürürlüğe Konulan Mevzuat Hükümleriyle Sokak Köpeklerine Yönelik İnsan Kaynaklı Zararların Giderilmesi	N	9	14	48	31		
	%	28,1	18,7	27,9	30,4		
Diğer	N	0	3	2	1		
	%	0,0	4,0	1,2	1,0		
TOPLAM	N	32	75	172	102		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Buna göre eğitim seviyesi ortaokul düzeyinde olanlar sokak köpeklerin korunmasını %28,1 oranında bakımevi ortamlarında temel besin maddelerinin karşılanması ve yine aynı oranda yürürlüğe konulan mevzuat hükümleriyle sokak köpeklerine yönelik insan kaynaklı zararların giderilmesi olarak anlamaktadır. Lise düzeyinde eğitim seviyesi olanlar sokak köpeklerinin korunmasını %26,7 oranında sokak köpeklerinin sağlıklı bir çevrede yaşamlarını sürdürmeleri olarak anlamaktadır. Lisans düzeyinde eğitim seviyesine sahip olanlarda ortaokul düzeyinde eğitim seviyesine sahip olanlar gibi sokak köpeklerinin korunmasından % 27,9 oranında yürürlüğe konulan mevzuat hükümleriyle sokak köpeklerine yönelik insan kaynaklı zararların giderilmesi olarak anlamaktadır. Lisansüstü seviyesinde eğitim seviyesine sahip olanlarda ortaöğretim ve lisans eğitim seviyesiyle benzer bir şekilde sokak köpeklerinin korunmasını %30,4 oranında yürürlüğe konulan mevzuat hükümleriyle sokak köpeklerine yönelik insan kaynaklı zararların giderilmesi olarak anlamaktadır.

Yukarıda verilen oranlara bakıldığında lise eğitim düzeyi hariç tüm eğitim seviyelerinde sokak köpeklerinin korunmasında insan kaynaklı zararların giderilmesi tercih edilmiştir. Bu durumda sokak köpeklerine zarar veren nedenlerden birinin de insanlar olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır.

Tablo 33: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?		Orta- öğre- tim	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	p
Evet	N	8	25	72	37	3,55	0,314
	%	25,8	35,2	42,4	37,4		
Hayır	N	23	46	98	62		
	%	74,2	64,8	57,6	62,6		
TOPLAM	N	31	71	170	99		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa göre hayvanlara kötü davranan, acımasız ve zalimce işlem yapan, bakımlarını aksatıp aç ve susuz bırakan kişilere üçyüz Türk Lirası ceza verileceğini biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak ortaokul eğitim seviyesinden lisans eğitim seviyesine kadar, eğitim seviyesi arttıkça 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’na göre hayvanlara kötü davranan, acımasız ve zalimce işlem yapan, bakımlarını aksatıp aç ve susuz bırakan kişilere üçyüz Türk Lirası ceza verileceğini bilenlerin sayısı artmıştır. Lisansüstü eğitim seviyesine sahip olanlarda ise bu kanun maddesini bilme oranı lisans eğitim seviyesine oranla düşüktür. Tablodan görüldüğü gibi eğitim seviyesinin artması kanunun içeriğini bilme oranını arttırmaktadır.

Tablo 34: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?		Orta- öğre- tim				Lisans üstü	X ²	p
		Lise	Lisans	Lisans	Lisans			
Evet	N	1	7	10	3	1,99	0,575	
	%	1,2	3,6	3,0	1,8			
Hayır	N	85	187	328	163			
	%	98,8	96,4	97,0	98,2			
TOPLAM	N	86	194	338	166			
	%	100,0	100,0	100,0	100,0			

“İlinizde hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren herhangi bir derneğe üyeliğiniz bulunmakta mıdır?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Tabloya göre hayvan haklarını koruyan bir derneğe üye olan kişi sayısı oldukça düşüktür. En yüksek oranı %3,6 ile lise mezunları oluşturmaktadır. Anket yapılan 798 kişi içerisinde yalnızca 21 kişi hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren bir derneğe üyeliği bulunmaktadır. Bu oran oldukça düşük olmakla birlikte yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının İzmir ve Nevşehir illerinde yaşayan bireylerin sokak köpeklerinin sorunlarının çözümünde aktif rol alması sağlayacak plan ve projeler geliştirmesi gerekmektedir.

Tablo 35: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?		Orta- öğre- tim	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	p
Sayı belirtenler	N	7	32	116	63	44,81	0,000
	%	8,0	16,1	33,7	37,5		
Bilmiyor	N	80	167	228	105		
	%	92,0	83,9	66,3	62,5		
TOPLAM	N	87	199	344	168		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“İlinizde hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren kaç adet dernek bulunmaktadır?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=44,81$; $p<0,05$). Katılımcıların öğrenim düzeyi arttıkça ilindeki hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren dernek sayısını bilmeme oranı azalmaktadır. Dernek sayısını bildiğini ifade edip lise eğitim seviyesinde olan 32 kişiden sadece 3’ü, lisans eğitim seviyesinde olan 116 kişiden sadece 9’u lisansüstü eğitim seviyesine sahip olan 63 kişiden sadece 4’ü illerinde bulunan dernek sayılarına doğru cevap vermiştir. Ortaöğretim eğitim seviyesinde olan 7 kişinin ise hiçbir dernek sayısına doğru cevap verememiştir.

Tablo 36: “Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?		Orta- öğre- tim	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	p
Evet	N	21	54	110	49	2,92	0,404
	%	24,1	27,3	32,3	29,9		
Hayır	N	66	144	231	115		
	%	75,9	72,7	67,7	70,1		
TOPLAM	N	87	198	341	164		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“Son iki yıl içerisinde ilinizde bulunan herhangi bir geçici hayvan barınağını ziyaret ettiniz mi?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Hayvan barınağını ziyaret eden ortaöğretim mezunları %24,1, lise mezunları %27,3 lisans mezunları %32,3 lisansüstü mezunları ise %29,9 oranındadır. Eğitim düzeyi arttıkça hayvan bakımevlerini ziyaret oranı da belli oranda artmaktadır. Buna göre eğitim seviyesinin artması yaşanan çevrede bulunan unsurlara karşı duyarlılığı da arttırdığı görülmüştür.

Tablo 37: “Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?		Orta- öğre- tim	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	p
Teknik Personel Çalışanlarının Sayısal Yetersizliği	N	8	21	21	11	25,03	0,015
	%	9,3	10,7	6,1	6,6		
Teknik Personel Çalışanlarının İlgisizliği	N	12	30	49	18	25,03	0,015
	%	14,0	15,3	14,3	10,8		
Bakımevlerinde Bulunan Hayvanların Temel Besin Maddelerinin (Mama- Su) Yeterince Karşılanmaması	N	23	62	77	42	25,03	0,015
	%	26,7	31,6	22,5	25,1		
Bakımevlerinde Bulunan Hayvanların Kısırlaştırma, Aşı- lama gibi İşlemlerinin Yete- rince Yapılamaması	N	7	24	25	15	25,03	0,015
	%	8,1	12,2	7,3	9,0		
Bakımevlerinin Fiziksel Ko- şullarının Yetersiz Olması	N	36	59	170	81	25,03	0,015
	%	41,9	30,1	49,7	48,5		
TOPLAM	N	86	196	342	167	25,03	0,015
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“Yaşadığınız ilde bulunan hayvan bakımevlerinin en büyük sorunu sizce nedir?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=25,03$; $p<0,05$). Lise düzeyinde öğrenim gören katılımcılar bakımevlerinde bulunan hayvanların temel besin maddelerinin yeterince karşılanmamasını (%31,6) en büyük sorun olarak görmekte; ortaokul (%41,9), ve lisans (%49,7) ve lisansüstü (%48,5) düzeyde öğrenim gören katılımcılar bakımevlerinin fiziksel koşullarının yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Özellikle basında yoğun olarak haber konusu

yapılan hayvan bakımevlerinin fiziksel koşullarının kötü durumu bu soruda da kendisini göstermektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Nevşehir Belediyesinin bakımevlerinin fiziksel koşullarını iyileştirici plan ve projeler geliştirmesi bu açıdan önemlidir.

Tablo 38: “İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?		Orta öğretim	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	p
Evet	N	25	77	91	48	2,49	0,115
	%	30,9	39,5	27,0	29,6		
Hayır	N	56	118	246	114		
	%	69,1	60,5	73,0	70,4		
TOPLAM	N	81	195	337	162		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“İlinizde bulunan sokak köpeklerinin güvenliğini tehlikeye attığını düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ortaöğretim eğitim seviyesinin %30,9’u lise eğitim seviyesinin %39,5’ü lisans eğitim seviyesinin %27’si, lisansüstü eğitim seviyesinin %29,6’sı sokak köpeklerinin güvenliğini tehlikeye attığını düşünmektedir. Sokak köpeklerinin güvenliği tehlikeye atıldığının düşünülmesi yukarıdaki sonuçlara göre bireylerin eğitim seviyesiyle ilgili bir durum olmadığı görülmüştür. Bu durum bölgesel olarak düşünülmesi gereken bir konudur. Bireylerin yaşadığı çevre, o çevrede yaşayan bireylerin hayvanlara karşı olumlu veya olumsuz tutumu, bu olumlu veya olumsuz tutumların diğer bireylere nasıl yansıdığı, hayvanların temel ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmaması, kişilerin meslekleri gibi birçok nedene bağlı olan bir durumdur. Bu durum sosyolojik alanda araştırılması gereken başka bir tez konusunu oluşturmaktadır.

Tablo 39: “İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?		Orta- öğre- tim				Lisans üstü	X ²	p
		Lise	Lisans					
Evet	N	25	61	85	43	1,81	0,178	
	%	30,1	31,3	24,9	25,7			
Hayır	N	58	134	257	124			
	%	69,9	68,7	75,1	74,3			
TOPLAM	N	83	195	342	167			
	%	100,0	100,0	100,0	100,0			

“İlinizde sokak köpekleri tarafından siz veya bir yakınınız saldırıya uğradınız mı?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ortaöğretim eğitim seviyesine sahip olan kişilerin %30,1’i, lise eğitim seviyesine sahip olan kişilerin %31,3’ü lisans eğitim seviyesine sahip olan kişilerin %24,9’u lisansüstü eğitim seviyesine sahip olan bireylerin 25,7’si kendisi veya bir yakını sokak köpekleri tarafından saldırıya uğramıştır. Sokak köpekleri tarafından saldırıya uğrama oranı eğitim seviyesiyle açıklanamamaktadır. Tablo 38 de açıklandığı gibi insanların davranışları, kişinin mesleği gibi çeşitli durumlar sokak köpeklerinin insanlara karşı davranışlarını şekillendirmektedir. Örneğin yapılan anket görüşmesi sırasında gardiyan olarak çalıştığını ifade eden bir katılımcı sabah saat 4 ile 5 arası işten çıktığını bu saatlerde sokakta genellikle yalnız olduğunu ve iki kez bir grup sokak köpeğinin saldırısına uğradığını ifade etmiştir.

Tablo 40: “İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?		Orta- okul	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	P
Evet	N	6	13	22	6	1,45	0,226
	%	7,2	6,6	6,4	3,6		
Hayır	N	77	185	321	161		
	%	92,8	93,4	93,6	96,4		
TOPLAM	N	83	198	343	167		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“İlinizde sokak kedileri tarafından siz veya bir yakınınız saldırıya uğradınız mı?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Sokak kedilerinin saldırısı sokak köpeklerine oranla oldukça düşük olup sokak köpeklerine nazaran daha düşük tehdit barındırmaktadır. Yerel yönetimlerin ve gönüllü kuruluşların plan ve proje üretirken şu an sokak köpeklerine odaklanması daha önemlidir.

Tablo 41: “Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?		Orta- okul	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	P
Besin Kaynağı Bulma	N	30	88	84	46	13,11	0,000
	%	34,5	44,2	24,4	27,4		
Sağlıksız Yaşam Koşulları	N	15	26	66	29		
	%	17,2	13,1	19,2	17,3		
Yapılan Kötü Muameleler	N	27	50	85	40		
	%	31,0	25,1	24,7	23,8		
Yaşam Alanı Bulma Sorunu	N	13	24	71	43		
	%	14,9	12,1	20,6	25,6		
Bakımevi Koşullarının Elverişsizliği	N	2	11	38	10		
	%	2,3	5,5	11,0	6,0		
TOPLAM	N	87	199	344	168		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“Yaşadığınız ilde sokak köpeklerinin en büyük sorunu sizce nedir?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=41,57$; $p<0,05$). Ortaokul (%34,5) ve lise (%44,2) düzeyinde öğrenim gören katı-

lımcılar besin kaynağı bulmayı ildeki sokak köpeklerinin en büyük sorunu olarak görmekte; lisans düzeyinde öğrenim gören katılımcılar en çok yapılan kötü muameleleri (%24,7), lisansüstü düzeyde öğrenim gören katılımcılar en çok yaşam alanı bulma sorununu (%25,6) ildeki sokak köpekleri için en önemli sorun olarak görmektedir.

Tablo 42: “Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?		Orta- okul	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	p
Evet	N	11	23	74	45	16,37	0,000
	%	13,8	12,4	24,5	29,4		
Hayır	N	69	162	228	108		
	%	86,3	87,6	75,5	70,6		
TOPLAM	N	80	185	302	153		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“Sizce belediyeniz sokak köpeklerinin sorunlarını çözme konusunda duyarlı davranmakta mıdır?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($X^2=19,29$; $p<0,05$). Ortaokul eğitim seviyesine sahip kişilerin %86,3’ü, lise eğitim seviyesine sahip kişilerin 87,6’sı lisans eğitime sahip kişilerin %75,5’i, lisansüstü eğitim seviyesine sahip insanların %70,6’sı sınırları içerisinde yaşadığı belediyeleri sokak köpekleri sorununu çözme konusunda duyarlı görmemektedir. Yukarıda belirtilen eğitim seviyesindeki bireylerin büyük bir çoğunluğu belediyelerini sokak köpeklerinin sorunlarını çözme konusunda duyarlı görmemektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Nevşehir Belediyesi daha kapsamlı plan ve projeler geliştirmesi gereklidir. Ek olarak bu plan ve projelerin halka yansımalarının da sağlanması gerekmektedir.

Tablo 43: “Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?” Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?		Orta- öğre- tim	Lise	Lisans	Lisans üstü	X ²	p
Belediye'nin Tüm Sokak Köpeklerini Kısırlaştırmasıyla	N	15	39	27	20	11,61	0,477
	%	17,4	20,0	8,0	12,1		
Sokak Köpeklerinin Kentsel Alanlardan Toplanarak Hayvan Bakım Evlerinde Muhafaza Edilmesiyle	N	22	45	79	26		
	%	25,6	23,1	23,3	15,8		
Kentsel Alanlara İzinsiz Sokak Köpeklerinin Girişinin Engellenmesiyle	N	4	6	11	10		
	%	4,7	3,1	3,2	6,1		
Sorunların Çözümünde Yerel Yönetim, Sivil Toplum Örgütleri ve Hemşerilerin Rol Üstlenmesiyle	N	39	89	196	92		
	%	45,3	45,6	57,8	55,8		
Hayvanların Üretimine Gerçekleştirildiği Yerlerin Denetimlerinin Arttırılmasıyla	N	6	16	26	17		
	%	7,0	8,2	7,7	10,3		
TOPLAM	N	86	195	339	165		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		

“Sizce sokak köpeklerinin sorunları belediyeniz tarafından uygulanacak hangi yöntemle çözülebilir?” sorusuna verilen cevapların öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Buna göre ortaöğretim eğitim seviyesinde % 45,3 oranıyla lise eğitim seviyesinin %45,6, lisans eğitim seviyesinin %57,8 lisansüstü eğitim seviyesinin %55,8'i sorunların çözümünde yerel yönetim, sivil toplum örgütleri ve hemşerilerin sorunların çözümünde ortak rol üstlenmesini beklemektedir. Tablo 29'da da görüldüğü gibi gerek illere göre karşılaştırma da gerekse öğrenim durumuna göre karşılaştırma da sorunların çözümünde yerel yönetim ve gönüllü kuruluşların işbirliğinin önemine vurgu yapılmıştır. Bu açıdan bakıldığında gönüllü kuruluşların mali ve personel gücünün yeterli olması büyük önem taşımaktadır.

4.3.4. Cinsiyetler İçin Anket Sonuçlarına Göre Karşılaştırmalı Tabloların Analizi

Tablo 44: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?					
		Kadın	Erkek	λ	p
Evet	N	228	153	0,91	0,363
	%	52,2	42,4		
Hayır	N	209	208		
	%	47,8	57,6		
TOPLAM	N	437	361		
	%	100,0	100,0		

“24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu adı altında bir düzenlemenin olduğunu biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak yukarıdaki verilere göre ankete katılan kadınların %52,2’si erkeklerin ise %42,4’ü 5199 sayılı kanundan haberdardır. Bu açıdan kadınların erkeklere oranla hayvanların korunmasına ilişkin daha fazla bilgi sahibi olduğu söylenebilir.

Tablo 45: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünü- yor Musunuz?					
		Kadın	Erkek	λ	p
Evet	N	33	34	0,12	0,903
	%	15,7	24,6		
Hayır	N	177	104		
	%	84,3	75,4		
TOPLAM	N	210	138		
	%	100,0	100,0		

“24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak 5199 sayılı kanunu bilen kadın ve erkeklerin işaretlediği soruda kadınların %84,3’ü erkeklerin ise %75,4’ü 5199 sayılı kanunun sokak köpeklerini koruduğunu düşünmemektedir. Bu açıdan bakıldığında küçük bir farkla kadınların 5199 sayılı kanuna daha şüpheli yaklaştığı görülmektedir. Burada yine kanunun uygulanması ve yaptırımı yönüyle kendisini hissettiremediği görülmektedir. Cezaların hakkaniyete uygun olarak yeniden düzenlenip ayrıca üçüncü bölümde belirtilen kanunun uygulamalarındaki aksaklıkların düzeltilmesi durumunda kanuna daha olumlu bir bakış açısı kazandırılabilir.

Tablo 46: “Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?		Kadın	Erkek	λ	p
Sokak Köpeklerinin Sağlıklı Bir Çevrede Yaşamalarını Sürdürmeleri	N %	50 21,9	44 28,8	1,13	0,257
Bakımevi Ortamlarında Temel Besin Maddelerinin Karşılanması	N %	26 11,4	24 15,7		
Doğal Çevrelerinde Temel Besin Maddelerinin Karşılanması	N %	27 11,8	15 9,8		
Sokak Köpeklerinin Her Türlü Tedavi ve Bakım Hizmetlerinin Karşılanması	N %	51 22,4	36 23,5		
Yürürlüğe Konulan Mevzuat Hükümleriyle Sokak Köpeklerine Yönelik İnsan Kaynaklı Zararların Giderilmesi	N %	68 29,8	34 22,2		
Diğer	N %	6 2,6	0 0,0		
TOPLAM	N %	228 100,0	153 100,0		

“Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Yukarıdaki verilere göre araştırmaya katılan kadınların % 29,8’i sokak köpeklerinin korunmasını yürürlüğe konulan mevzuat hükümleriyle sokak köpeklerine yönelik insan kaynaklı zararların giderilmesi olarak anlamaktayken erkeklerin %28,8’i sokak köpeklerinin sağlıklı bir çevrede yaşamını sürdürmesi olarak anlamaktadır.

Tablo 47: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?					
		Kadın	Erkek	λ	p
Evet	N	88	54	0,00	1,000
	%	39,1	37,0		
Hayır	N	137	92		
	%	60,9	63,0		
TOPLAM	N	225	146		
	%	100,0	100,0		

“24.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa göre hayvanlara kötü davranan, acımasız ve zalimce işlem yapan, bakımlarını aksatıp aç ve susuz bırakan kişilere üçyüz Türk Lirası ceza verileceğini biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak kadınların %39,1’i erkeklerin ise %37’si 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’na göre hayvanlara kötü davranan, acımasız ve zalimce işlem yapan, bakımlarını aksatıp aç ve susuz bırakan kişilere üçyüz Türk Lirası ceza verileceğini bilmektedir. Sadece kanunu bildiğini ifade eden kişilerin cevaplandığı bu soruda kanunu bilen kadınlarla erkekler arasında büyük bir oran farkı görülmemektedir. Bu sonuçlardan kanunu bildiğini ifade eden kadınların ve erkeklerin içerik hakkında yaklaşık olarak aynı oranda bilgiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 48: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?		Kadın	Erkek	λ	p
Evet	N	13	8	0,00	1,000
	%	3,0	2,3		
Hayır	N	416	347		
	%	97,0	97,7		
TOPLAM	N	429	355		
	%	100,0	100,0		

“İlinizde hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren herhangi bir derneğe üyeliğiniz bulunmakta mıdır?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ankete katılan kadınların %3’ü erkeklerin ise % 2,3’ünün hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren derneklere üyelikleri bulunmaktadır. Yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri tarafından kadın ve erkek bireylerin sokak hayvanları konusunda algısının ölçecek çalışmalar yapılmalıdır. Cinsiyete göre bireylerin çoğunlukla hangi unsurlara ilgi duyduğu tespit edilmeli çalışmalar bu yönde şekillenmelidir. Bu yönde özellikle sivil toplum kuruluşlarının üye sayısını arttırmak için yaptığı çalışmalar daha yüksek oranda başarıya ulaşacaktır.

Tablo 49: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?		Kadın	Erkek	λ	p
Sayı belirtenler	N	142	76	0,00	1,000
	%	32,5	21,1		
Bilmiyorum	N	295	285		
	%	67,5	78,9		
TOPLAM	N	437	361		
	%	100,0	100,0		

“İlinizde hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren kaç adet dernek bulunmaktadır?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Kadınların %67,5 ile erkeklerin %78,9’u yaşadığı il sınırları içerisindeki dernek sayısını tam olarak bilmemektedir. Sayı belirten 142 kadının 9’u, sayı belirten 76 erkeğin de 8’i hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren dernek sayıları doğru tahmin etmiştir. Dernekler konusundaki halkta genel bir ilgisizlik olduğu bu soruda da görülmektedir. Bireylerin derneklere katılım oranının arttırılıp aktif rol oynamaya başlamasıyla derneklerin sayısını bilme oranı artacaktır.

Tablo 50: “Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?			Kadın	Erkek	λ	p
Evet	N		142	92	0,00	1,000
	%		33,0	25,6		
Hayır	N		288	268		
	%		67,0	74,4		
TOPLAM	N		430	360		
	%		100,0	100,0		

“Son iki yıl içerisinde ilinizde bulunan herhangi bir geçici hayvan barınağını ziyaret ettiniz mi?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Araştırmaya katılan kadınların %33’ü ile erkeklerin %25,6’sı son iki yıl içerisinde geçici hayvan barınağını ziyaret etmiştir. Buna göre hayvan bakımevlerini ziyaret konusunda yaklaşık %8 oran farkıyla kadınların erkeklerle kıyasla daha duyarlı olduğu görülmüştür.

Tablo 51: “Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?		Kadın	Erkek	λ	p
Teknik Personel Çalışanlarının Sayısal Yetersizliği	N	27	34	1,42	0,157
	%	6,2	9,5		
Teknik Personel Çalışanlarının İlgisizliği	N	68	41	15,7	11,5
	%	15,7	11,5		
Bakımevlerinde Bulunan Hayvanların Temel Besin Maddelerinin (Mama- Su) Yeterince Karşılanmaması	N	94	110	21,7	30,8
	%	21,7	30,8		
Bakımevlerinde Bulunan Hayvanların Kısırlaştırma, Aşılama gibi İşlemlerinin Yeterince Yapılamaması	N	38	33	8,8	9,2
	%	8,8	9,2		
Bakımevlerinin Fiziksel Koşullarının Yetersiz Olması	N	207	139	47,7	38,9
	%	47,7	38,9		
TOPLAM	N	434	357	100,0	100,0
	%	100,0	100,0		

“Yaşadığınız ilde bulunan hayvan bakımevlerinin en büyük sorunu sizce nedir?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak kadınların %47,7 si ile erkeklerin %38,9’u bakımevlerinin fiziksel koşullarının yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Öğrenim düzeyi ve il konusunda yapılan karşılaştırmalarda çıkan sonuç olan bakımevlerinin fiziksel koşullarının yetersizliği cinsiyet karşılaştırmasında da ortaya çıkmaktadır. Bakımevlerinin fiziksel koşullarının durumu yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlar tarafından acilen düzeltilmesi gerekmektedir.

Tablo 52: “İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?		Kadın	Erkek	λ	p
Evet	N	104	137	2,13	0,033
	%	24,8	38,5		
Hayır	N	315	219	75,2	61,5
	%	75,2	61,5		
TOPLAM	N	419	356	100,0	100,0
	%	100,0	100,0		

“İlinizde bulunan sokak köpeklerinin güvenliğinizi tehlikeye attığını düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($\lambda=2,33$; $p<0,05$). Kadın katılımcıların sokak köpeklerinin güvenliklerini tehlikeye attığı görüşü (%24,8), erkek katılımcıların sokak köpeklerinin güvenliklerini tehlikeye attığı görüşüne (%38,5) göre anlamlı düzeyde daha düşüktür. Buna göre erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre sokak köpeklerinin güvenliklerini daha fazla tehlikeye attıklarını düşünmektedirler. Bu durum sadece cinsiyetle açıklanacak bir durum değildir. Tablo 38’de belirtilen yaşanan çevredeki insanların hayvanlara karşı davranışı, bireylerin mesleği gibi çeşitli unsurlar cevaplar üzerinde etkili olmaktadır.

Tablo 53: “İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?		Kadın	Erkek	λ	p
Evet	N	94	120	1,78	0,075
	%	22,0	33,4		
Hayır	N	334	239		
	%	78,0	66,6		
TOPLAM	N	428	359		
	%	100,0	100,0		

“İlinizde sokak köpekleri tarafından siz veya bir yakınınız saldırıya uğradınız mı?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak kadınların %22’si erkeklerinde %33,4’ünün yakın çevresinden biri veya kendisi sokak köpekleri tarafından saldırıya uğramıştır. Buna göre erkek bireylerin kadın bireylere göre daha fazla saldırıya uğradığı görülmektedir.

Tablo 54: “İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?		Kadın	Erkek	λ	p
Evet	N	27	20	0,00	1,000
	%	6,3	5,6		
Hayır	N	405	339		
	%	93,8	94,4		
TOPLAM	N	432	359		
	%	100,0	100,0		

“İlinizde sokak kedileri tarafından siz veya bir yakınınız saldırıya uğradınız mı?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak kadınların %6,3’ü erkeklerin ise %5,6’sı sokak kedileri tarafından saldırıya uğramıştır. Bu sorunun çıktılarında da görüldüğü gibi sokak kedileri sokak köpekleri kadar büyük bir sorun teşkil etmemektedir.

Tablo 55: “Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?		Kadın	Erkek	λ	p
Besin Kaynağı Bulma	N	126	122	0,00	1,000
	%	28,8	33,8		
Sağlıksız Yaşam Koşulları	N	82	54		
	%	18,8	15,0		
Yapılan Kötü Muameleler	N	116	86		
	%	26,5	23,8		
Yaşam Alanı Bulma Sorunu	N	80	71		
	%	18,3	19,7		
Bakımevi Koşullarının Elverişsizliği	N	33	28		
	%	7,6	7,8		
TOPLAM	N	437	361		
	%	100,0	100,0		

“Yaşadığınız ilde sokak köpeklerinin en büyük sorunu sizce nedir?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Kadınlar % 28,8 erkekler ise %33,8 oranıyla sokak köpeklerinin yaşadığı en

büyük sorunun besin kaynağı bulma olduğunu düşünmektedir. Buna göre yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlar sokak köpeklerine besin kaynağı bulma konusunda daha kapsamlı plan ve projeler yürütmelidir.

Tablo 56: “Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?		Kadın	Erkek	λ	p
Evet	N	79	74	0,00	1,000
	%	20,6	22,0		
Hayır	N	305	262		
	%	79,4	78,0		
TOPLAM	N	384	336		
	%	100,0	100,0		

“Sizce belediyeniz sokak köpeklerinin sorunlarını çözme konusunda duyarlı davranmakta mıdır?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Kadınların %79,4’ü ile erkeklerin %78’i belediyelerinin sokak köpeklerinin sorunlarını çözme konusunda duyarlı davranmadığını ifade etmektedir. Belediyeler yeni plan ve projeler üretmenin yanında ürettikleri plan ve projelerin halka yansımaları sağlamalıdır. Belediye kendi sınırları içerisinde yaşayan bireylerin karar alma süreçlerine katılmasını sağlayarak plan ve projelerin halka yansımaları sağlaması belediyeleri duyarlı olarak gören kesimin artmasını sağlayacaktır.

Tablo 57: “Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?		Kadın	Erkek	λ	p
Belediye'nin Tüm Sokak Köpeklerini Kısırlaştırmasıyla	N	43	58	1,57	0,117
	%	9,8	16,1		
Sokak Köpeklerinin Kentsel Alanlardan Toplanarak Hayvan Bakım Evlerinde Muhafaza Edilmesiyle	N	91	81	20,8	22,4
	%	20,8	22,4		
Kentsel Alanlara İzinsiz Sokak Köpeklerinin Girişinin Engellenmesiyle	N	14	17	3,2	4,7
	%	3,2	4,7		
Sorunların Çözümünde Yerel Yönetim, Sivil Toplum Örgütleri ve Hemşerilerin Rol Üstlenmesiyle	N	239	177	54,7	49,0
	%	54,7	49,0		
Hayvanların Üretimine Gerçekleştirildiği Yerlerin Denetimlerinin Arttırılmasıyla	N	39	26	8,9	7,2
	%	8,9	7,2		
Diğer	N	11	2	2,5	0,6
	%	2,5	0,6		
TOPLAM	N	437	361	100,0	100,0
	%	100,0	100,0		

“Sizce sokak köpeklerinin sorunları belediyeniz tarafından uygulanacak hangi yöntemle çözülebilir?” sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Kadınların %54,7’si ile erkeklerin % 49’u sokak köpeklerinin sorunlarının çözümünde yerel yönetim, sivil toplum örgütleri ve hemşerilerin rol üstlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Tablo 29 ve 43 de de görüldüğü gibi sivil toplum örgütleri, yerel yönetimlerin ve hemşehrilerin işbirliği içerisinde hareket etmesi gereklidir. Bu durumun gerçekleşmesi elbette mali ve personel açısından güçlü sivil toplum örgütlerine bağlıdır.

Cevapların yaş gruplarına göre dağılımı analiz edildiğinde sokak hayvanlarına yönelik duyarlılığın yaşanılan il, cinsiyet ve eğitim durumuna kıyasla daha az belirleyici olduğu görülmüştür. Ayrıca yaş gruplarına göre karşılaştırma sonuçları istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç vermediğinden dolayı bu başlığın tabloları ekler kısmında verilmiştir. (Ek 3)

5199 sayılı kanun kamu yönetimi sınırları içerisinde merkezi yönetim ve yerel yönetimlere birtakım sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumlulukların yerel yönetimler tarafından nasıl ve ne şekilde yerine getirildiğini anlamak amacıyla örnek olarak

alınan İzmir ile Nevşehir illerinde İzmir Büyükşehir Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü ve Nevşehir Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü ile mülakat görüşmesi yapılmıştır. Ayrıca sokak köpekleri sorunlarının giderek artması dolayısıyla kent düzeyinde ortaya çıkan sorunların çözümünde halkın duyarlılığını ve bilgisini ölçmek amacıyla İzmir ve Nevşehir illerinde 18 yaş üstü bireylerle anket görüşmesi yapılmıştır.

Yapılan mülakatlar sonucunda elde edilen çıktı ise İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Nevşehir Belediyesine oranla sokak hayvanları ve hayvan bakımevleri konusunda daha duyarlı olduğudur. Nevşehir Belediyesi'nin sokak hayvanlarına yönelik projeleri oldukça sınırlı düzeydedir. Sağlıklı kent profili şartlarını tam anlamıyla gerçekleştirmek için sokak hayvanları konusuna Nevşehir Belediyesi'nin 5199 sayılı kanun çerçevesinde daha etkili plan ve projeler üretmesi gerekmektedir.

İzmir ve Nevşehir illerinde yaşayan bireylerin anket sonuçları incelendiğinde İzmir'de yaşayan bireylerin Nevşehir'de yaşayan bireylere oranla daha duyarlı ve bilgili oldukları görülmüştür. Ancak her iki ilde de bulunan bireylerin gerek kanun hakkında gerekse sivil toplum örgütlerine üye olup karar alma süreçlerine katılım gibi bireysel olarak yapabilecekleri şeyler hakkında bilgilerinin artırılması gerekmektedir. Bireyler kanunları yaşayarak öğrendiği düşünüldüğünde 5199 sayılı kanun toplumsal süreç içerisinde cezalar konusunda kendisini halka hissettiremediği görülmüştür.

İzmir ve Nevşehir illerinde yaşayan bireylerin sokak köpeklerine karşı duyarlılıkları ve 5199 sayılı kanun hakkında bilgileri öğrenim düzeylerine göre analiz edilmiştir. Buna göre bireylerin eğitim seviyesi arttıkça sokak köpeklerine yönelik duyarlılık ve bilgileri artmaktadır.

İzmir ve Nevşehir illerinde yaşayan bireylerin sokak köpeklerine karşı duyarlılıkları ve 5199 sayılı kanun hakkında bilgileri ayrıca cinsiyet üzerinden de analiz edilmiştir. Buna göre erkeklere göre kadınların 5199 sayılı kanun hakkında bilgileri ve sokak köpeklerine karşı duyarlılıkları daha fazladır.

Ankete katılan bireylerin yaş durumuna göre sokak hayvanlarına yönelik duyarlılık düzeyine bakıldığında yaş durumunun cinsiyet, yaşanılan il ve eğitim durumuna göre daha az belirleyici olduğu görülmüştür.

Kentsel alanlarda yaşamını devam ettiren sokak köpeklerinin de en büyük sorununun besin bulma ve insanlar tarafından yapılan kötü muameleler olduğu görülmüştür. Belediyeler ve gönüllü kuruluşların plan ve proje üretirken bu iki temel sorunu

düşünerek hareket etmeleri gerekmektedir. Sorunların çözümü yalnızca merkezi yönetim, yerel yönetimler, kanun koyuculara ve gönüllü kuruluşlara bırakılmamalıdır. Halkın bilinçlendirilmesi sağlanarak sokak hayvanlarına karşı acımasız bir şekilde davranan kişilere karşı kamu düzenini bozmayacak şekilde toplumsal baskılar oluşturulmalıdır. Arkadaş çevresinde yapılacak olan uyarılarla başlayan bu baskılar eylemlerin devam etmesi halinde toplumsal dışlama ve bireyin yalnızlaştırılmasına kadar gidebilir.

Hayvan hakları konusunda faaliyet gösteren derneklere üye olma oranında oldukça düşük olduğu görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının yerel halkı küçük gruplara ayırarak (kadın- erkek, lisans mezunu- lise mezunu, genç- yaşlı) gibi bu grupların ilgi ve meraklarına hitap edecek özel projeler geliştirmeleri gerekmektedir. Bu yolla alt grupların ilgisini çekerek derneklere katılım oranı arttırılabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlarla hayvanlar arasındaki hak kavramına yönelik ilk ilişkiler yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Yerleşik hayat ile birlikte hayvanların evcilleştirilip bu canlılara yönelik aidiyet duygusunun ortaya çıkması günün koşullarında bazı yaptırımların düzenlenmesine neden olmuştur. Ancak bu yaptırımlar insanların hayvanlara sahiplik durumunu korumak için uygulanan yazılı metinler olduklarından dolayı hayvanlara yönelik gelişen hak kavramı bağlamında bir hak kazanımını barındırmamaktaydı.

Yerleşik hayattan Antik Yunan dönemine kadar hayvanlara yönelik bir hak kavramı oluşmamıştır. Fakat Antik Yunan ile birlikte hayvanlara yönelik yaklaşımların çeşitlenmeye başladığı görülmektedir. Orta Çağ düşünürleri ile birlikte zirvesine ulaşan toplum içerisindeki hayvanlara hak arayışı ilk olarak 1641 yılında Amerika'nın Massachusetts kolonisinde ortaya çıkmıştır. Daha sonra Hollanda'da 1780 yılında Almanya'da ise 1871 yılında hayvanların korunması yasal güvenceye bağlanmıştır. Ancak yürürlüğe giren mevzuat hükümleri günün ihtiyaçlarını karşılamaktan oldukça uzaktı. 1883 yılından itibaren deneylerde hayvanlardan yararlanmanın yoğun bir şekilde artmasından dolayı hayvan hakları düşüncesi savunucuları Antiviseksionist dernek etrafında bu deneylere karşı daha sistemli muhalefet geliştirmeye başlamışlardır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasıyla birlikte Dünya üzerinde hayvan haklarını yasal güvenceye alma çalışmaları daha sistematik bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran anlaşma olan Roma Anlaşması'nda hayvanların yaşam kalitesini geliştirmeye yönelik ek başlık açılmamıştı. Kamu düzeni, kamu güvenliği ve insan sağlığının korunması için saygı gösterilmesi gereken unsur olarak ifade edilmişti. 1978 yılında kabul edilen Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi hayvan haklarına yönelik ana başlıkları ifade etmesi ve hayvanların yaşama hakkı gibi temel haklarının hukuk özneleri tarafından tanınması gerekliliğini vurgulaması açısından oldukça önemlidir. 1978 Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabulünden 1999 yılı Amsterdam Anlaşmasına kadar Tarım Amaçlı Kullanılan Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi gibi hayvanların fiziksel durumlarını koruyucu sözleşmeler yürürlüğe girmiştir. Ancak 1999

yılı Amsterdam Anlaşması'nda hayvanların fiziksel sağlıklarının yanında duygulu varlıklar olduğu da kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren hayvanların sağlık durumları fiziksel ve ruhsal sağlıklarıyla birlikte ele alınmaya başlanmıştır.

Türkiye ise hayvan hakları mevzuatı ve bu mevzuatın uygulanması bakımından Avrupa'nın gerisinde bulunmaktadır. Modern Avrupa'da hayvan haklarını güvenceye alan yasal düzenlemeler 18. yüzyılda yürürlüğe girmiş olmasına karşın Türkiye'de bu çalışmalar 20. yüzyılı bulmaktadır. Çalışmalar sonucunda Türkiye'de Hayvanları Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ise 21. yüzyılı bulmuştur.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Türkiye'de hayvan haklarını korumak için yürürlüğe giren ilk kanundur. 2004 yılında yürürlüğe giren 5199 sayılı kanun o günün koşullarında hayvan haklarını geliştirmesi ve bu amaçla sokak hayvanlarının kısırlaştırılması, tedavilerinin yapılması, bakımevlerinin işleyişi gibi konularda merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin sorumluluklarını belirlemesi açısından önemli bir başlangıçtı. Ancak 5199 sayılı kanun günümüzde Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılamaktan oldukça uzak, güncellenmesi gereken bir kanun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından da sık sık dile getirilen günün koşullarına göre güncellenme ihtiyacı özellikle kanunun cezalar, denetleme ve hayvanlara bakış açısında kendisini göstermektedir. Sokak hayvanlarının yaşam kalitesinin artırılması için 5199 sayılı kanunun yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

5199 sayılı kanunla bağlantılı olan diğerk önemli kanun da 5237 sayılı Türk Ceza Kanunudur. 5237 sayılı kanunun sokak hayvanlarının yaşam kalitesinin artırılması ve haklarının tam anlamıyla güvenceye alınabilmesi için sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımı yapmaması gerekmektedir.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve Türkiye'de hayvan haklarıyla bağlantılı diğerk mevzuat hükümlerinin eksikliklerinin giderilmesi amacıyla çalışmanın 3. bölümünde incelenen hayvan haklarıyla ilgili model ülkelerin uygulamaları kanun koyucular tarafından incelenmelidir. İncelenen ülkelerin coğrafi yapısı, iklimi, hayvan türleri, birey yapısı gibi farklılıklar göz önüne alınarak sorunların Türkiye şartlarına uygun bir şekilde çözümüne yararlı olacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Yasal düzenlemeler ile birlikte uygulamada önemli paydaşlar olarak merkezi yönetim, yerel yönetim, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektör temsilcilerinin sorunların çözümünde yapacakları işbirliği oldukça önemlidir. Bu unsurların yanında sorunların çözümünün temel anahtarı mevcut sorunların bulunduğu bölgede yaşayan tüm bireylerin duyarlılığıdır. Sokak köpeklerinin en büyük sorunları olan besin kaynağı bulma ve insanlar tarafından kötü muamele görme bireylerin göstereceği duyarlılıkla rahatça çözülebileceği düşünüldüğünde yerleşiklerin bu sorundaki rollerinin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Bireylerin duyarlılığının yanında hastalık, ölüm veya tıbbi müdahale gibi uzman yardımının gerektiği durumlarda ise yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşların yardımıyla sokak köpeklerinin sorunları çözüme ulaşacaktır.

KAYNAKÇA

Abanöz, Nejla. **Çağdaş Toplumlarda Hayvan Hakları ve Refahı**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.

Berry, Jim. “The Veterinarian’s Role in Animal Welfare”. **Canadian Veterinary Medical Association**, Cilt:55, Sayı:3, 2009, ss. 203-206.

Akıllıoğlu, Tekin. “Temel Haklar Gelişmesi Üzerine Bazı Düşünceler”, **Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi Fakültesi Dergisi**, Cilt:44, Sayı:1, 1989, s.161-194.

Akın, Galip. **Ekoloji Çevre Bilim ve Çevre Sorunları**, Tiydem Yayıncılık, Ankara, 2009.

Akıntürk, Turgut. **Medeni Hukuk**, Beta Kitabevi, 9. Baskı, İstanbul 2003.

Aksulu, Miray. **Yeni Toplumsal Hareketler: Türkiye’de Hayvan Hakları Savunuculuğu ve Sosyal Medya**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

Albayrak, Mustafa. “Şikâyet Tabi Suçların Özellikleri ve Bu Suçlara Bağlanan Hukuki Sonuçlar”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:77, 2008, ss. 281-306.

Altınçekiç, Şeniz Öziç ve Mehmet Koyuncu. “Nakil Koşullarının Hayvan Refahı Üzerine Etkileri”, **Hayvansal Üretim Dergisi**, Cilt:51, Sayı:1, 2010, s.48-56.

Antalyalı, Ahmet. **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Hayvan Refahı Uygulamaları**, (Avrupa Birliği Uzmanlık Tezi), Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2007.

Aslan, Seyfettin. “Sivil Toplum ve Demokrasi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:2, 2010, ss. 357-374.

Bahadır, Seval, Sedef Terzioğlu, Behire Işıl Didinen ve Nalan Yiğit. “Sürdürülebilir Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Çevre Dostu Üretim”, **Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, 2011, ss. 107-113.

Baskıcı, Murat. “Evcilleştirme Tarihine Kısa Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 53, Sayı:1, 1998, ss. 73-94.

Başaran, İsmail. “Sağlıklı Kentler Kavramının Gelişiminde Sağlıklı Kentler Projesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:9, Sayı:3, 2007, ss. 207-229.

Bayram, Nuran. **Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi**, Ezgi Kitabevi, 2. Baskı, Bursa, 2009.

Berksoy, İrem. **Özel Hukukta Hayvan Hakları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Bor, Adil. **Kur’anda Hayvan Hakları**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Bozlağan, Recep. “Yerel Hizmetler ve Sivil Toplum Kuruluşları”, **İlim ve Sanat Dergisi**, İstanbul, 1997, ss. 53-55.

Bumin, Kürşat. **Demokrasi Arayışında Kent**, İz yayıncılık, İstanbul, 1998.

Büyüköztürk, Şener. **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, Pegem Akademi Yayınları, 14. Baskı, Ankara, 2011.

Carenzi, Corrado ve Marina Verga. “Animal Welfare: Review of The Scientific Concept And Definition”, **Italian Journal of Animal Science**, Cilt:8, Sayı:1, 2009, ss.21-30.

Caroline, Hewson. “What is Animal Welfare Common Definitions and Their Practical Consequences”, **Canadian Veterinary Journal**, Cilt:44, Sayı:6, 2003, ss. 21-30.

Çavdar, Yahya. “Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Desteklemeler”, **Yunus Araştırma Bülteni**, Cilt:9, Sayı:1, 2009, ss. 12-14.

Çepel, Necmettin. **Çevre Ekoloji ve İnsanlığın Ekolojik Sorunları**, Altın Kitaplar Yayınevi, 1.Basım, İstanbul, 1992.

Child, Gordon. **Tarihte Neler Oldu**, Çev. Tuncay Mete, Kırmızı Yayınları, 6. Baskı, 2014.

Degrazia, David. **Hayvan Hakları**, Dost Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2006.

Dodurka, Tamer. “Geçmişten Günümüze Avrupa Ülkeleri ve Türkiye’de Hayvan Hakları”, **Avrupa Birliği Veteriner Hekim Platformu Kriter Dergisi**, Sayı:7, 2007, ss. 75-78.

Doğan, Mehmet. **Büyük Türkçe Sözlük**, Vadi Yayınları, İstanbul, 16. Baskı, 2003.

Dönmez, Burcu. “Hayvanlara Yönelik İşlenen Suçlar”, **Yaşar Üniversitesi Dergisi**, Cilt:8, Sayı: Özel, 2013, ss. 903-925.

Erişgin, Özlem Söğütlü ve Cengiz Koçhisarlıoğlu. “Hayvanın Hukuki Konumu”, **Yaşar Üniversitesi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:Özel, ss. 1691-1723.

Ertan, Kılılcım Akkoyunlu. “Kentın Tükeneşı ve Ütopyalar”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:36, Sayı:2, 2003, ss.143-165.

Ertürk, Hasan. **Çevre Bilimleri**, Ekin Yayınevi, 3. Baskı, Bursa, 2009.

Esener, Turhan. **Hukuk Başlangıcı**, Alkım Yayınevi, 7. Baskı, İstanbul 2004.

Eşitli, Ezgi Aygün. “Hukuka Aykırı Hayvan Deneyleri”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, 2012, ss.16-24.

Fidan, Evrim Dereli. “Türkiye’de Çiftlik Hayvanları ile İlgili Refah Uygulamaları”, **Animal Health, Production And Hygiene**, 2012, ss. 39-46.

Francione, Gary. **Hayvan Haklarına Giriş**, Çev. Akman Renan ve Elçin Gen, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2008.

Gencay, Serter. “Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram Planlama”, **Şehir Plancıları Odası**, Cilt:23 Sayı:2, 2013, ss. 67-76.

Gezgin, Tuğba ve Mustafa Karakaya. “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kanatlı Eti Üretiminde Elektroşok Uygulamaları”, **Gıda Yem Bilimi ve Teknoloji Dergisi**, Sayı:16, ss.45-50.

Gürocak, İsmail. “Türk Ceza Kanunu’nda Mala Zarar Verme ve İbadethanelere ve Mezarlıklara Zarar Verme Suçları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:94, 2011, ss. 149-182.

Gürkan, Şeref ve Ahmet Uğuz. “Yeni Ceza Yasamızda Cinsel Suçlar”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 27, 2007, ss. 179-198.

Görmez, Kemal. **Çevre Sorunları ve Türkiye**, Gazi Kitabevi, 2. Baskı, Ankara, 1997.

Gözübüyük, Şeref. **Anayasa Hukuku**, Turhan Kitabevi, 17. Baskı, Ankara, 2010.

Gültekin, Timur, Galip Akın ve Başak Koca Özer. “İnsanın Evrim Sürecine Ait Bir Hipotezin Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt:44, Sayı:1, 2004, ss. 111-124.

Kormondy, Edward. **Concepts Of Ecology**, Prentice Hall, New Jersey, 1969.

Kapani, Münci. **Kamu Hürriyetleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993.

Kayıhan, Şaban. **Medeni Hukuk Bilgisi**, Seçkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2009.

Keleş, Ruşen ve Can Hamamcı. **Çevrebilim**, İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2002.

Keleş, Ruşen ve Birol Ertan. **Çevre Hukukuna Giriş**, İmge Kitabevi, Ankara 2002.

Keleş, Ruşen. **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 2004.

Kılıç, Selim. “Modern Toplumda Hayvan Hakları Üzerine Felsefi Bir Yaklaşım”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı:22, 2015, ss. 91-121.

Kılıç, Selim. **Çevre Etiği Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sonuçları**, Orion Kitabevi, Ankara, 2008.

Meriç, Erkan. **Sağlığı Geliştirme Açısından Sağlıklı Kentler Projesi**, (Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi), Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006.

Oğuzhan, Kemal ve Nami Barlas. **Medeni Hukuk**, Arıkan Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2006.

Osmanoğlu, Şule ve Ayşe Menteş Gürler. “Türkiye’de Hayvanları Koruma Kanununun Tarihsel Gelişimi”, **Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:3 2009, ss. 325-330.

Ökçesiz, Hayrettin. “Hukuk Felsefesi Yönünden İnsan Hakları”, **Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayını**, Sayı: 21, 1998, s.61.

Özsunay, Ergun. **Medeni Hukuka Giriş**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 1986.

Özdağ, Ufuk ve Aldo Leopold. “Toprak Etiği, Toprak Topluluğunun Sade Bir Üyesi ve Vatandaşı Olmak”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim**, Sayı:134, 2011, ss. 25-33.

Özer, Akif. Derin Ekoloji, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt:10, Sayı:4, 2001, ss. 61-79.

Özgür, Atilla. “Türk Hukuk Sisteminde Hayvanlar”, **Veteriner Hekimler Derneği Dergisi**, Cilt:81, Sayı:1, 2010, ss. 31-33.

Özil, Tarık. **Avrupa Ekonomik Topluluğu Kurucu Antlaşma ve Ek Belgeleri**, Mars Matbaası, İstanbul, 1967.

Özmen, Remzi. **Anayasa Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve İnfaz Kanunu**, Seçkin Yayıncılık, 38. Baskı, Ankara, 2012.

Öztañ, Bilge. **Medeni Hukuk’un Temel Kavramları**, Turhan Kitabevi, 25. Baskı, Ankara 2007.

Parlar, Ali ve Muzaffer Hatipoğlu. **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.

Pekmezci, Sevgi Can, **Hayvan Hakları Konulu Toplumu Bilinçlendirmeye Yönelik Canlandırma Çalışmaları; Karakter Tasarımı Temelinde Live Action Uygulamalar**, (Sanatta Yeterlik Tezi), Ankara, 2010.

Püsküllüoğlu, Ali. **Türkçe Sözlük**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

Reçber, Kamuran. **Avrupa Birliği Mevzuatı**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003.

Reçber, Kamuran. **Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku ve Temel Metinleri**, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, 2010.

Şenpolat, Ahmet. **99 Soruda Hayvan Hakları**, Okyanus Yayınları, İstanbul, 2015.

Singer, Peter. **Hayvan Özgürleşmesi**, Çev. Doğan Hayrullah, Ayrıntı Yayınları, 2005.

Sungurbey, İsmet. **Hayvan Hakları**, İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul, 1992.

Şentürk, Berrin. Hayvan Refahı, **Veteriner Hekimler Derneği Dergisi**, Cilt:77, Sayı:4, 2006, ss.46-51.

Sözer, Mutlu. **Hayvan Hakları Mevzuatı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

Talas, Mustafa. “Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Sayı:29, 2011, ss. 387-401.

Tamkoç, Günseli. **Derin Ekolojinin Genel Çizgileri**, Birikim Yayınları, Sayı 57, 1994.

Tamzok, Hülya, Mustafa Kük ve Nesrin Çobanoğlu. “Hukuki ve Etik Boyutlarıyla Sokak Hayvanları”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1, 2013, ss. 245-280.

Tasker, Louisa. **Stray Animal Control Practices (Europe)**, WSPA and RSPCA International, 2007.

Tekinalp, Gülören ve Ünal Tekinalp. **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Yayımcılık, 2. Basım, 2000, İstanbul.

Topal, Kadir. “Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir?”, **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6 Sayı:1, 2004. ss. 276-293.

Torlak, Sülün Evinç ve Pınar Savaş Yavuzçehre. “Denizli Kent Yoksullarının Yaşam Kalitesi Üzerine Bir İnceleme”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt:17, Sayı:2, 2008, ss. 23-44.

Toprak, Zerrin. **Kent Yönetimi ve Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016.

Toprak, Zerrin. **Çevre Yönetimi ve Politikası**, Birleşik Matbaa, 3. Baskı, İzmir, 2012.

Tosun, Mahbure ve Kadriye Yılmaz. **Sümer, Babil, Asur Kanunları ve Ammı Saque Fermanı**, Atatürk Kültür, Dil, Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 1989.

Turhan, Aydın. “İnsan Hakkı Kuşakları Arasındaki Tamamlayıcılık İlişkisi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2, 2013, ss. 357-378.

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, **Hayvan Hakları Hayvanların Korunması ve Refahı**, Ankara, Mart, 2011.

Uyumaz, Alper. “Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvan Hakları”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:20 Sayı:3, 2016, ss. 133-184.

Üsküplü, Gülçin. **Derin Ekoloji Bağlamında Kentte Sokak Hayvanlarıyla Birlikte Yaşamak Olgusunun İncelenmesi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2013.

Ünal, Şeref. “İnsan Haklarının Tarihi Felsefi ve Hukuki Temelleri”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:1, 1994, ss. 41-74.

Ünder, Hasan. **Çevre Felsefesi**, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1996.

Yağan, Ayla Özlem. “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri İçin Tasarlanan Videoların Gösterge bilimsel Çözümlemesi: HAYTAP ve BGD’nin Empati Videosunun Çözümlemesi”, **Türk Tasarım Sanatı ve İletişim Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, 2012, ss. 1-12.

Yaşar, Aşkın ve Halis Yerlikaya. “Dünya’da ve Türkiye’de Hayvan Haklarının Tarihsel Gelişimi”, **Veteriner Bilimleri Dergisi**, Cilt:20, Sayı:4, 2004, ss. 39-46.

Yılmaz, Halil. “Hayvan Haklarına Bakış”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:62, 2006, ss. 212-229.

Yılmaz, Osman ve Aslı Çelik. **Laboratuvar Hayvanları Bilimi – Laboratuvar Hayvan Tesisleri I**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2010.

Yörükan, Ayda. **Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri**, İmar ve İskan Bakanlığı Genel Müdürlüğü Sosyal Araştırmalar Dairesi, Ankara 1968.

Zevkliler, Aydın, Şeref Ertaş, Ayşe Havutçu ve Damla Gürpınar. **Medeni Hukuk**, Turhan Kitabevi, 9. Baskı, 2015.

Zupthen Van ve Van Baumans. **Laboratuvar Hayvanları Biliminin Temel İlkeleri**, Çev. Tayfun İde, Malatya 2001.

İnternet Kaynakları

Akın, Atilla. “Eceabat’ta Hayvan Katliamına Büyük Tepki”, **Çanakkale Olay**, 13.11.2016, <http://www.canakkaleolay.com/Eceabat-ta-hayvan-katliamina-buyuk-tepki-36396>, (17.11.2016)

Almanya Anayasası, **Federal Almanya Siyasi Eğitim Merkezi**, <http://www.recht-harmonisch.de/GG-turkisch.pdf>, (07.02.2017),

Animal Liberation Foundation (ALF), Birleşik Devletlerde Tavuk Kurtarımı, <https://animalliberationpressoffice.org/NAALPO/2017/02/08/chicken-rescue-in-us/>, (15.02.2017).

Animal Liberation Foundation (ALF), Firmalara Yönelik Eylemler, <https://animalliberationpressoffice.org/NALPO/2017/02/07/posters-added-to-zapa-stores-selling-fur-in-france>, (15.02.2017).

Avrupa Konseyi, Hayvanların Tarımda İnsanlar Tarafından Kullanımı, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998L0058&from=EN>, (29.01.2017).

Best, Steve. “Radikal Köle Karşıtlığı Manifestosu”, **Hayvan Özgürlüğü Çevirileri**, <https://hayvanozgurlu-gucevirileri.com/2012/04/16/radikal-kole-karsitligi-manifestosu-2/>, (15.02.2017).

Birleşmiş Milletler, “Bizim Büyüyen Nüfusumuz”, <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/population/index.html>, (22.04.2017).

Çıtırık, Nesrin. “Doğayı ve Hayvanları Koruma Derneği Röportajı Kuruluşundan Bugüne”, **DOHAYKO**, 07.04.2012, <http://www.dohayko.org/dohayko-bilgiler-main-menu-55/48-dohayko>, (17.03.2017).

Doğayı ve Hayvanları Koruma Derneği, “Faaliyetleri”, <http://www.haykod.org/faaliyetler>, (28.03.2017).

Dünya Sağlık Örgütü, “Sağlıklı Kent”, <http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/activities/healthy-cities/who-european-healthy-cities-network/what-is-a-healthy-city>, (24.04.2017).

Dünya Sağlık Örgütü, “Sağlıklı Kent Faaliyetleri”, <http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/activities/healthy-cities>, (24.07.2017).

Dünya Sağlık Örgütü, “Tanımlar”, <http://www.who.int/suggestions/faq/en/>, (22.04.2017).

Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, http://www.uhdigm.adalet.g-ov.tr/sozlesmeler/coktarafilisoz/ak/turkce/125_tur.pdf, (29.01.2017).

Fransa Boğa Güreşleri Hakkında, **BBC Türkçe**, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/09/120921_france_bullfightin.shtml, (15.02.2017).

Food and Agriculture Organization of the United Nations, “Slovenya’da Hayvan Korumaya Uygulamalar”, <http://www.fao.org/faolex/results/details/en/?details=LEX-FAOC101698>, (01.01.2017).

Hayvan Hakları Federasyonu (HAYTAP), “HAYTAP Yasa Değişikliği Teklifi”, <http://ftp.haytap.org/index.php/201209174071/parlementodan/haytap-yasa-degisikligi-teklifi?catid=0>, (26.04.2017).

Hayvanların Kesilmeden Önce Bayılması Hakkında Avrupa Birliği Direktifi, **European Union** <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/en/ALL/?uri=CELEX:31993-0119>, (28.04.2017).

Hayvanları Koruma Kanunu, **Mevzuat Bilgi Sistemi**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5199-20100611.pdf>, (01.01.2017).

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, **Council of Europe**, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680072317>, (28.01.2017).

International Fund for Animal Welfare (IFAW), “Amaç”, <http://www.ifaw.org/united-states>, (20.03.2017).

International Fund for Animal Welfare (IFAW), “Çalışmalar”, <http://www.ifaw.org/united-states/our-work/political-advocacy/political-advocacy-national-level>, (20.03.2017).

International Fund for Animal Welfare (IFAW), “Tarihçesi”, <http://www.ifaw.org/united-states/about-ifaw>, (20.03.2017).

İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, “Aktif Dernekler Listesi”, <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/illere-gore-faal-dernekler.aspx>, (17.11.2016).

İzmir Büyükşehir Belediyesi, “Sokak Hayvanları Duyarlılık Projesi”, <https://www.izmir.bel.tr/KucukDostlarimizIcin1.kordon%E2%80%99danYemekTopluyoruz/291/552/tr>, (25.04.2017).

Mevzuat Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, “Çevre Kanunu”, **Mevzuat Bilgi Sistemi**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf>, (14.03.2017).

Mevzuat Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, “Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği”, **Mevzuat Bilgi Sistemi**, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.10300&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Hayvanlar%C4%B1n%20Korunmas%C4%B1na%20Dair%20Uygulama%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi>, (25.04.2017).

Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, “Kabahatler Kanunu”, **Mevzuat Bilgi Sistemi**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5326.pdf>, (14.03.2017).

Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, “Köy Kanunu”, **Mevzuat Bilgi Sistemi**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>, (04.02.2017).

Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, “Su Ürünleri Kanunu”, **Mevzuat Bilgi Sistemi**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1380.pdf>, (04.02.2017).

Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, “Türk Ceza Kanunu”, **Mevzuat Bilgi Sistemi**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, (02.02.2017).

Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, “Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu”, **Mevzuat Bilgi Sistemi**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.211.pdf>, (06.02.2017).

Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, “Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu”, **Mevzuat Bilgi Sistemi**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5996.pdf>, (06.02.2017).

People For The Ethical Treatment Of Animals (PETA), “Başarılarımız”, <http://www.peta.org/about-peta/victories/ringling-bros-circus/>, (16.03.2017).

People For The Ethical Treatment Of Animals (PETA), “Başarılarımız”, <http://www.peta.org/about-peta/victories/nih-to-retire-all-chimpanzees-from-laboratories/>, (16.03.2017).

People For The Ethical Treatment Of Animals (PETA), “Çalışmaları”, <http://www.peta.org/about-peta/work-at-peta/>, (15.03.2017).

People For The Ethical Treatment Of Animals (PETA), “Staj Çalışmaları”, <http://www.peta.org/about-peta/intern-at-peta/>, (15.03.2017).

People For The Ethical Treatment Of Animals (PETA), “Tarihçesi”, <http://www.peta.org/about-peta/learn-about-peta/>, (15.03.2017).

Tapkan, Deniz. “Hayvanat Bahçelerinin Durumu”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 2014, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/45795/Ulkemizdeki_hayvanat_bahce-leri.html, (25.04.2017).

Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, “CITES Sözleşmesi”, <http://www.tarim.gov.tr/A-BDGM/Belgeler/%C4%B0DAR%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ELER/ara%C4%B1k2013/6.pdf>, (07.02.2017).

Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Avrupa Konseyi Sözleşmeleri, <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafliiso-z/ak.html>, (07.02.2017).

Uluslararası Nakil Süresince Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi Ek Protokol, **Council of Europe**, <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/103>, (29.01.2017).

World Animal Protection “Afet Durumu”, <https://www.worldanimalprotection.org/our-work/animals-disasters>, (15.02.2017).

World Animal Protection “Tarihçe”, <https://www.worldanimalprotection.org/world-animal-protection-history>, (14.02.2017).

World Animal Protection, “Faaliyetler”, <https://www.worldanimalprotection.org/take-action/back-universal-declaration-animal-welfare>, (15.02.2017).

World Animal Protection, “Dünya Hayvanlarının Korunması Küresel Eylem Geçmiş”, <https://www.worldanimalprotection.org/take-action/back-universal-declaration-animal-welfare>, (15.02.2017).

World Animal Protection, “İsveç Hayvan Yaşam Kalitesini Arttırıcı Uygulamalar”, <http://api.worldanimalprotection.org/country/sweden>, (29.12.2016).

Yalçın, Hülya. Dünyada Hayvan Haklarının En Gelişmiş Olduğu Ülkeler Hangisidir?, **Cevap Tv**, <http://cevap.tv/dunyada-hayvan-haklarinin-en-gelismis-oldugu-ulkeler-hangileri/7767>, (27.01.2017)

EKLER

EK 1: Sokak Köpeklerinin Sorunlarına İlişkin Uygulama Anketi

Bu anket Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Yönetimi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman danışmanlığında Kamu Yönetimi Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Kıvanç Demirci tarafından hazırlanmıştır. İzmir ve Nevşehir illeri baz alınarak sokak köpeklerin giderek artması dolayısıyla kent düzeyinde ortaya çıkan sorunların çözümünde halkın duyarlılığını ve bilgisini ölçmek amaçlanmıştır. Anketimize Katılıp Değerli Görüşlerinizi Belirttiğiniz İçin Şimdiden Teşekkür Ederiz.

1.) Cinsiyetiniz

☐ Kadın

☐ Erkek

2.) İkamet Ettiğiniz İl

☐ İzmir

☐ Nevşehir

3.) Yaşınız

☐ 18-25

☐ 26-35

☐ 36-45

☐ 46-55

☐ 56-65

☐ 66 ve üstü

4.) Eğitim Durumunuz

☐ Ortaöğretim

☐ Lise

☐ Lisans

☐ Lisansüstü

5.) 24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz? (Cevabınız Evet ise 6, 7 ve 8. Soruları İşaretleyiniz)

☐ Evet

☐ Hayır

6.) 24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Cevapsız

7.) Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?

☐ Sokak Köpeklerinin Sağlıklı Bir Çevrede Yaşamlarını Sürdürmeleri

☐ Barınak Ortamlarında Temel Besin Maddelerinin Karşlanması

☐ Doğal Çevrelerinde Temel Besin Maddelerinin Karşlanması

☐ Sokak Köpeklerinin Her Türü Tedavi ve Bakım Hizmetlerinin Karşlanması

☐ Yürürlüğe Konulan Mevzuat Hükümleriyle Sokak Köpeklerine Yönelik İnsan Kaynaklı Zararların Giderilmesi

☐ Diğer(Lütfen Belirtiniz)

8.) 24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Cevapsız

9.) İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır? (Cevabınız Evet İse 10. Soruyu Cevaplayınız)

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Cevapsız

10.) Üyesi Bulunduğunuz Derneğin Adı Nedir?

11.) İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?

☐ 1	☐ 4	☐ 7 ve üstü
☐ 2	☐ 5	☐ Bilmiyorum
☐ 3	☐ 6	

12.) Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Cevapsiz

13.) Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?

- ☐ Teknik Personel Çalışanlarının Sayısal Yetersizliği
- ☐ Teknik Personel Çalışanlarının İlgisizliği
- ☐ Barınaklarda Bulunan Hayvanların Temel Besin Maddelerinin(Mama- Su) Yeterince Karşılanmaması
- ☐ Barınaklarda Bulunan Hayvanların Kısırlaştırma, Aşılama gibi İşlemlerinin Yeterince Yapılamaması
- ☐ Barınakların Fiziksel Koşullarının Yetersiz Olması
- ☐ Diğer(Lütfen Belirtiniz)

14.) İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Cevapsiz

15) İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Cevapsiz

16) İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Herhangi Bir Saldırıya Uğradınız Mı?

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Cevapsiz

17.) Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?

☐ Besin Kaynağı Bulma

☐ Sağlıksız Yaşam Koşulları

☐ Yapılan Kötü Muameleler

☐ Yaşam Alanı Bulma Sorunu

☐ Barınak Koşullarının Elverişsizliği

☐ Diğer(Lütfen Belirtiniz)

18.) Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Cevapsiz

19.) Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?

☐ Belediye'nin Tüm Sokak Köpeklerini Kısırlaştırmasıyla

☐ Sokak Köpeklerinin Kentsel Alanlardan Toplanarak Hayvan Bakım Evlerinde Muhafaza Edilmesiyle

☐ Kentsel Alanlara İzinsiz Sokak Köpeklerinin Girişinin Engellenmesiyle

☐ Sorunların Çözümünde Yerel Yönetim, Sivil Toplum Örgütleri ve Hemşehrilerin Rol Üstlenmesiyle

☐ Hayvanların Üretiminin Gerçekleştirildiği Yerlerin Denetimlerinin Arttırılmasıyla

☐ Diğer(Lütfen Belirtiniz)

EK 2: Sokak Köpeklerinin Sorunlarına İlişkin Uygulama Mülakatı

Bu mülakat Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Yönetimi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman danışmanlığında Kamu Yönetimi Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Kıvanç Demirci tarafından hazırlanmıştır. İzmir ve Nevşehir illeri baz alınarak hazırlanan bu mülakatta kent düzeyinde sahipsiz köpeklerin giderek artmasından dolayı ortaya çıkan sorunların çözümünde yerel yönetimlerin duyarlılığını ve kapasitesini ölçmek amaçlanmıştır. Mülakatımıza Katılıp Değerli Görüşlerinizi Belirttiğiniz İçin Şimdiden Teşekkür Ederiz

1.) Sokak Köpeklerine Yönelik Faaliyet Gerçekleştiren Daire Başkanlığının Personel Sayısı Ne Kadardır?

- Kadın Personel Sayısı
- Erkek Personel Sayısı
- Engelli Personel Sayısı
- Görevli Uzman Sayısı

2.) İlgili Daire Başkanlığının Toplam Bütçesi Ne Kadardır?

- Hayvan Bakımevlerine Ayrılan Bütçe Ne Kadardır?
- Sokak Hayvanlarına Ayrılan Bütçe Ne Kadardır?
- Sokak Hayvanlarının Haklarını Korumaya Yönelik Eğitim Faaliyetlerine Ayrılan Bütçe Ne Kadardır?

3.) İlgili Dairenin Gerçekleşme Aşamasında Olan Sokak Hayvanlarına Yönelik Projeleri Bulunmakta Mıdır? Varsa Nelerdir? Projelere Ayrılan Bütçe ve Personel Sayısı Kaçtır?

4.) İlgili Dairenin Gerçekleşme Aşamasında Olan Hayvan Bakımevlerine Yönelik Projesi Var Mıdır? Varsa Nelerdir? Projeye Ayrılan Bütçe ve Personel Sayısı Kaçtır?

5.) İlgili Dairenin Şu Ana Kadar Sokak Hayvanlarına Yönelik Bitirdiği Projeler Nelerdir? Bitirilen Projelerin Bütçe ve Personel Ayrıntıları Nelerdir?

6.) İlgili Dairenin Sokak Hayvanlarına Yönelik Geleceğe Yönelik Hedefleri Nelerdir?

7.) İlgili Daire Sokak Hayvanlarına Yönelik Projelerini Oluştururken Halkın Katılımı, Sivil Toplum Kuruluşlarının ve Özel Sektör Temsilcilerinin Katılımını Sağlamaya Yönelik Hangi Çalışmaları Yapmıştır?

8.) İlgili Daire Projelerini Gerçekleştirirken Halkın Görüş ve Önerilerine Uymakta Mıdır?

EK 3: Yaş Grupları İçin Anket Sonuçlarına Göre Karşılaştırmalı Tabloların Analizi

Tablo 1: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Adı Altında Bir Düzenlemenin Olduğunu Biliyor Musunuz?		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X ²	p
Evet	N	102	73	66	61	54	25	3,38	0,641
	%	43,4	50,7	47,8	52,6	48,2	47,2		
Hayır	N	133	71	72	55	58	28		
	%	56,6	49,3	52,2	47,4	51,8	52,8		
TOPLAM	N	235	144	138	116	112	53		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tablo 2: “24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Sokak Köpeklerini Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X ²	p
Evet	N	20	10	7	10	14	6	7,99	0,160
	%	22,2	14,5	11,1	18,5	29,8	24,0		
Hayır	N	70	59	56	44	33	19		
	%	77,8	85,5	88,9	81,5	70,2	76,0		
TOPLAM	N	90	69	63	54	47	25		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tablo 3: “Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Sizce Sokak Köpeklerinin Korunmasından Kastedilen Nedir?		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X ²	p
Sokak Köpeklerinin Sağlıklı Bir Çevrede Yaşamlarını Sürdürmeleri	N	26	12	19	21	12	4	24,38	0,498
	%	25,5	16,4	28,8	33,9	22,6	16,0		
Bakımevi Ortamlarında Temel Besin Maddelerinin Karşıllanması	N	12	12	8	7	7	4		
	%	11,8	16,4	12,1	11,3	13,2	16,0		
Doğal Çevrelerinde Temel Besin Maddelerinin Karşıllanması	N	17	5	7	3	8	2		
	%	16,7	6,8	10,6	4,8	15,1	8,0		
Sokak Köpeklerinin Her Türlü Tedavi ve Bakım Hizmetlerinin Karşıllanması	N	23	19	13	15	13	4		
	%	22,5	26,0	19,7	24,2	24,5	16,0		
Yürürlüğe Konulan Mevzuat Hükümleriyle Sokak Köpeklerine Yönelik İnsan Kaynaklı Zararların Giderilmesi	N	21	25	18	16	12	10		
	%	20,6	34,2	27,3	25,8	22,6	40,0		
Diğer	N	3	0	1	0	1	1		
	%	2,9	0,0	1,5	0,0	1,9	4,0		
TOPLAM	N	102	73	66	62	53	25		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tablo 4: 24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

24.06.2004 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununa Göre Hayvanlara Kötü Davranan, Acımasız ve Zalimce İşlem Yapan, Bakımlarını Aksatıp Aç ve Susuz Bırakan Kişilere Üçyüz Türk Lirası Ceza Verileceğini Biliyor Musunuz?		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X ²	p
Evet	N	38	34	22	29	13	6	1,26	0,209
	%	37,3	47,2	35,5	50,0	25,0	24,0		
Hayır	N	64	38	40	29	39	19		
	%	62,7	52,8	64,5	50,0	75,0	76,0		
TOPLAM	N	102	72	62	58	52	25		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tablo 5: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Herhangi Bir Derneğe Üyeliğiniz Bulunmakta Mıdır?		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X ²	p
Evet	N	7	4	1	4	3	2	2,69	0,748
	%	3,1	2,8	0,7	3,5	2,8	3,8		
Hayır	N	221	139	136	110	106	51		
	%	96,9	97,2	99,3	96,5	97,2	96,2		
TOPLAM	N	228	143	137	114	109	53		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tablo 6: “İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

İlinizde Hayvan Hakları Konusunda Faaliyet Gösteren Kaç Adet Dernek Bulunmaktadır?		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X ²	p
Sayı belirtenler	N	86	48	30	28	20	6	27,45	0,000
	%	36,6	33,3	21,7	24,1	17,9	11,3		
Bilmiyor	N	149	96	108	88	92	47		
	%	63,4	66,7	78,3	75,9	82,1	88,7		
TOPLAM	N	235	144	138	116	112	53		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tablo 7: “Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Son İki Yıl İçerisinde İlinizde Bulunan Herhangi Bir Geçici Hayvan Barınağını Ziyaret Ettiniz mi?		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X ²	p
Evet	N	69	44	37	33	39	12	3,366	0,645
	%	30,0	31,0	27,0	28,4	34,8	22,6		
Hayır	N	161	98	100	83	73	41		
	%	70,0	69,0	73,0	71,6	65,2	77,4		
TOPLAM	N	230	142	137	116	112	53		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tablo 8: “Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizde Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Yaşadığınız İlde Bulunan Hayvan Bakımevlerinin En Büyük Sorunu Sizde Nedir?		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X²	p
Teknik Personel Çalışanlarının Sayısal Yetersizliği	N	11	11	12	11	11	5	19,61	0,483
	%	4,7	7,7	8,8	9,6	9,9	9,6		
Teknik Personel Çalışanlarının İlgisizliği	N	39	22	17	12	16	3		
	%	16,7	15,5	12,4	10,4	14,4	5,8		
Bakımevlerinde Bulunan Hayvanların Temel Besin Maddelerinin (Mama- Su) Yeterince Karşılanmaması	N	57	28	34	36	33	16		
	%	24,4	19,7	24,8	31,3	29,7	30,8		
Bakımevlerinde Bulunan Hayvanların Kısırlaştırma, Aşı-lama gibi İşlemlerinin Yete-rince Yapılamaması	N	23	10	14	10	11	3		
	%	9,8	7,0	10,2	8,7	9,9	5,8		
Bakımevlerinin Fiziksel Koşullarının Yetersiz Olması	N	104	71	60	46	40	25		
	%	44,4	50,0	43,8	40,0	36,0	48,1		
TOPLAM	N	234	142	137	115	111	52		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tablo 9: “İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

İlinizde Bulunan Sokak Köpeklerinin Güvenliğinizi Tehlikeye Attığını Düşünüyor Musunuz?		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X²	p
Evet	N	73	44	38	32	37	17	1,96	0,855
	%	32,2	31,4	27,7	28,3	34,3	34,0		
Hayır	N	154	96	99	81	71	33		
	%	67,8	68,6	72,3	71,7	65,7	66,0		
TOPLAM	N	227	140	137	113	108	50		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tablo 10: “İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

İlinizde Sokak Köpekleri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?			18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X ²	p
Evet	N	62	39	34	30	33	16		1,25	0,940
	%	27,1	27,1	25,0	25,9	29,7	31,4			
Hayır	N	167	105	102	86	78	35			
	%	72,9	72,9	75,0	74,1	70,3	68,6			
TOPLAM	N	229	144	136	116	111	51			
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0			

Tablo 11: “İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

İlinizde Sokak Kedileri Tarafından Siz veya Bir Yakınınız Saldırıya Uğradınız mı?			18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X ²	p
Evet	N	17	7	5	7	7	4		2,72	0,743
	%	7,3	4,9	3,6	6,0	6,4	7,8			
Hayır	N	216	137	132	109	103	47			
	%	92,7	95,1	96,4	94,0	93,6	92,2			
TOPLAM	N	233	144	137	116	110	51			
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0			

Tablo 12: “Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Yaşadığınız İlde Sokak Köpeklerinin En Büyük Sorunu Sizce Nedir?		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X ²	p
Besin Kaynağı Bulma	N	71	38	45	34	45	15	20,54	0,425
	%	30,2	26,4	32,6	29,3	40,2	28,3		
Sağlıksız Yaşam Koşulları	N	47	27	17	22	14	9		
	%	20,0	18,8	12,3	19,0	12,5	17,0		
Yapılan Kötü Muameleler	N	52	36	39	37	25	13		
	%	22,1	25,0	28,3	31,9	22,3	24,5		
Yaşam Alanı Bulma Sorunu	N	41	33	28	15	22	12		
	%	17,4	22,9	20,3	12,9	19,6	22,6		
Bakımevi Koşullarının Elverişsizliği	N	24	10	9	8	6	4		
	%	10,2	6,9	6,5	6,9	5,4	7,5		
TOPLAM	N	235	144	138	116	112	53		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tablo 13: “Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Sizce Belediyeniz Sokak Köpeklerinin Sorunlarını Çözme Konusunda Duyarlı Davranmakta Mıdır?		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X ²	p
Evet	N	43	29	31	18	23	9	2,47	0,781
	%	21,1	22,1	24,2	17,0	23,0	17,6		
Hayır	N	161	102	97	88	77	42		
	%	78,9	77,9	75,8	83,0	77,0	82,4		
TOPLAM	N	204	131	128	106	100	51		
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tablo 14: “Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Sizce Sokak Köpeklerinin Sorunları Belediyeniz Tarafından Uygulanacak Hangi Yöntemle Çözülebilir?								
		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65+	X² p
Belediye'nin Tüm Sokak Köpeklerini Kısırlaştırmasıyla	N	16	13	24	15	23	10	1,64 0,200
	%	6,9	9,4	17,5	13,2	20,7	19,2	
Sokak Köpeklerinin Kentsel Alanlardan Toplanarak Hayvan Bakım Evlerinde Muhafaza Edilmesiyle	N	69	35	17	26	18	7	
	%	29,7	25,2	12,4	22,8	16,2	13,5	
Kentsel Alanlara İzinsiz Sokak Köpeklerinin Girişinin Engellenmesiyle	N	12	5	3	3	6	2	
	%	5,2	3,6	2,2	2,6	5,4	3,8	
Sorunların Çözümünde Yerel Yönetim, Sivil Toplum Örgütleri ve Hemşerilerin Rol Üstlenmesiyle	N	106	77	83	64	56	30	
	%	45,7	55,4	60,6	56,1	50,5	57,7	
Hayvanların Üretiminin Gerçekleştirildiği Yerlerin Denetimlerinin Arttırılmasıyla	N	29	9	10	6	8	3	
	%	12,5	6,5	7,3	5,3	7,2	5,8	
TOPLAM	N	232	139	137	114	111	52	
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	